

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ:
АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ
ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ»**

22-23 квітня 2016 р.

**Одеса
2016**

ББК 80я43
УДК 80(063)
С 91

С 91 **«Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення»:** Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 22-23 квітня 2016 року. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2016. – 136 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень» від 25 квітня 2016 р. (протокол № 57).

ББК 80я43
УДК 80(063)
С 91

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Сіденко В. М.

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ
ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА.....6

Тендітна Н. М., Ткаченко І. О.

ХУДОЖНІЙ ДОСВІД СМЕРТІ У ЦИКЛІ
АВТОБІОГРАФІЧНИХ ОПОВІДАНЬ ІВАНА КОСТИРИ «ОККУПАЦІЯ»10

Чеботар К. С.

КОНЦЕПТ СНУ У МОВОТВОРЧОСТІ Г. ПАГУТЯК.....13

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Ли Ялинь

РЕЦЕПЦІЯ АДАМОВИЧЕМ ТВОРЧЕСТВА ЦВЕТАЕВОЙ (1923–1928 ГГ.)16

Суханова Т. Є., Крисенко Т. В.

ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ МОВІ19

Токарская Л. М.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ МАТЕРИАЛОВ
КАК КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ НАРОДА
В УЧЕБНИКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ШКОЛ УКРАИНЫ.....23

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Георгізова А. Г.

ТРАДИЦІЇ «НОВОЇ ДРАМИ» Г. ІБСЕНА
У НОРВЕЗЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.....27

Католіченко Н. В.

ЗОБРАЖЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ
ТА «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» В РОМАНАХ Ф. С. ФІДЖЕРАЛЬДА30

Паньків У. П.

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО ЖІНОЧОГО РОМАНУ
ХХІ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ СІЛЬВІ ЖЕРМЕН).....34

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бєбенко К. В.

ІНТОНАЦІЯ У ФОНЕТИЦІ ТА ФОНОЛОГІЇ.....37

Бабич В. І.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ
ЛІРИЧНОГО «Я» В АМЕРИКАНСЬКОМУ
ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МОДЕРНІЗМУ.....41

Бєгерська О. В.

L'EMPLOI DU VERLAN COMME UNE
DES PARTICULARITÉS DU RAP FRANÇAIS.....43

Білоніжка І. С.

РОЛЬ І МІСЦЕ ЧИТАННЯ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....45

Gonchar I. A. THE NOTION OF SMS-COMMUNICATION IN LINGUISTICS	46
Грабовська І. В. ПРАГМАТИКА ПИТАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	49
Димитренко Л. В. ГРОТЕСК ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ В РОМАНІ ІЄНА БЕНКСА «ОСИНА ФАБРИКА»	52
Дрібнюк О. Т. КОМУНІКАТИВНА ПРИРОДА ПОРІВНЯННЯ	55
Жосан В. М. УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ГАЛУЗІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ.....	57
Ілащук Н. В. ГЕНЕРАТИВНІ КОНЦЕПТИ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ДИСКУРСІ.....	60
Кобзєва О. О. ВАРІЮВАННЯ ДИСКУРСИВНИХ СТРАТЕГІЙ СУДДІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ.....	62
Коваль О. С. ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ В АНГЛІЙСЬКИХ КАЗКАХ	64
Колісник Я. А. АКУСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЄВИХ ЗРАЗКІВ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	66
Коломієць М. М. АБРЕВІАЦІЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ.....	69
Копитіна А. С. МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПРОСТІР» В АНГЛОМОВНОМУ ТА ФРАНКОМОВНОМУ ТЕЛЕДИСКУРСІ	73
Кравчук А. В. ВНУТРІШНЯ ФОРМА ЯК МОТИВУЮЧА ОСНОВА ТОПОНІМІЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	75
Кудринська Х. В. THE ROLE OF «SHESTYDESIATNYKY» IN THE UKRAINIAN LITERARY PROCESS IN THE 20 TH CENTURY	79
Кулина О. В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ	81
Lange A. EINE PRAKTISCHE VORBEREITUNG AUF DEN BERUF ALS ÜBERSETZER ALS INTEGRALER BESTANDTEIL DES UNTERRICHTS – IDEEN UND ERFAHRUNGEN.....	85
Лімбах Ф. З. СТВОРЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ	87
Пастушенко А. О. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕСТАНДАРТНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	89

Цвяк Л. В. СКОРОЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	92
--	----

Шапран І. В. НІМЕЦЬКИЙ СЛОВОТВІР ТА ЙОГО ПРАГМАТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ.....	95
--	----

НАПРЯМ 5. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Білянніна В. І. ТИПИ ДІАЛОГОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВІ КИТАЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ XVIII-XXI СТ.....	99
---	----

Mamatova V. V. GENDERED LANGUAGE AS THE DEVIATION FROM HETERONORMATIVE LANGUAGE	102
--	-----

Новосадська О. Б. ФЕНОМЕН «ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ».....	104
--	-----

Рудзевич А. М. ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІРОНІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	107
--	-----

НАПРЯМ 6. ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Бєлобородова Д. О. КАТЕГОРІЯ СПАТІАЛЬНОСТІ: ДОМІНАНТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	111
--	-----

Гончарук В. А. РИТУАЛЬНЕ МОВЛЕННЯ У ПОЛОГОВІЙ ОБРЯДОВOSTІ УКРАЇНЦІВ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ	114
---	-----

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Подопригора В. С. ПСИХОЛІНГВІСТИЧЕСКИЙ И ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО	118
--	-----

НАПРЯМ 8. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Землянська Н. В. THE DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN ENGLISH PHILOLOGY STUDENTS.....	122
--	-----

Макадзеба М. Є. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ТА СТАРШІЙ ШКОЛІ: ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	124
--	-----

Субота Е. В. НЕВЕРБАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В АРАБСКОЙ КУЛЬТУРЕ	126
--	-----

Юніна О. Є. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	130
---	-----

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Сіденко В. М.

спеціаліст I категорії

КВНЗ «Бериславський педагогічний коледж

імені В. Ф. Беньковського»

Херсонської обласної ради

м. Херсон, Україна

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується її інтеграцією у світовий освітній простір. Сьогодні освіта визначається державою як стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації. Головною її метою є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України. Тому пріоритетним напрямком державної політики в сучасній освіті є її особистісна орієнтація.

Важливими шляхами реалізації ідей гуманістичної парадигми освіти є впровадження особистісно орієнтованого змісту та технологій навчання, максимальна індивідуалізація та суб'єктна орієнтація навчального процесу, створення умов для самоосвіти і саморозвитку студентів, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей. Такий тип навчання ґрунтується на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками.

Основними принципами особистісно орієнтованого навчання є визнання індивідуальності студента, створення необхідних умов для його розвитку. Індивідуалізація навчання не означає, що студент навчається індивідуально і не залежить від решти студентів групи. Він працює (наприклад, із комп'ютером чи підручником за індивідуальним завданням), досягаючи власних темпів.

Технологізація особистісно орієнтованого навчання передбачає особливе конструювання навчального тексту дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій, типів діалогу, форм контролю за особистісним розвитком студента в ході навчального процесу.

В. О. Сухомлинський вважав, що педагог повинен відчувати в собі дитинство, розвивати здатність до розуміння дітей, не ламати дитячу індивідуальність, а виправляти і направляти її розвиток, розуміючи, що дитина знаходиться в стані самопізнання, самоствердження. Тому, можливо, треба в більшій мірі застосовувати групу засобів підтримки, направлену на індивідуально-особистісну підтримку і діагностику розвитку, навченості, виявлення особистих проблем студентів, вивчення процесу розвитку кожного студента. Це – створення «ситу-

ацій успіху», створення умов для самореалізації особистості, підвищення статусу студента, значення його власного внеску в рішення загальних завдань.

Створити для студентів найсприятливіші умови для внутрішнього розвитку, для того, щоб кожен навчався, тобто вчив себе, і робив це із задоволенням. Саме тому, сучасний урок української мови повинен проходити з використанням інтерактивних та ігрових форм роботи.

Наприклад, у методичних рекомендаціях до самостійного опрацювання студентами теми «Орфоепія української мови», одним із завдань є: читаючи вірш уголос, зробіть звукозапис й прослухайте його. Вкажіть на можливі орфоепічні відхилення. Таким чином, прослухавши своє мовлення, студенти мають змогу, заздалегідь опрацювавши теоретичний матеріал даної теми, почути свої недоліки у вимові голосних і приголосних звуків.

Засоби підтримки студента на занятті умовно можна поділити на дві групи.

Перша: засоби, що забезпечують підтримку всім студентам і створюють необхідний для них емоційний фон доброзичливості, взаєморозуміння, співпраці, – це уважне, привітне ставлення викладача до студентів, довіра до них, залучення до планування занять, створення ситуацій взаємного навчання, використання гри, творчих робіт, позитивна оцінка досягнень, діалогічне спілкування.

Наприклад, вивчаючи на I курсі тему «Написання слів з ненаголошеним голосним у корені слів», на етапі перевірки домашнього завдання ми використовуємо таку орфографічну гру «Знайди склад із необхідним голосним».

Мета гри: відпрацювати написання слів з ненаголошеним голосним у корені слів.

Слова, в яких букви *Е* чи *И* в однакових перших складах знаходяться в слабкій позиції, розділяються на частини, наприклад, ве-селий, ве-ликий, ве-чорок, ве-сілля, ви-делка, зи-мовий, зе-лений, зе-мельний; че-пурний, че-ревики, черешня; чи-нити, чи-сельний, чи-тання, чи-сельник.

Кожному гравцю видаються частини слів. Треба підібрати перший склад.

Друга група засобів підтримки направлена на індивідуально-особистісну підтримку і припускає діагностику розвитку, навченості, вихованості, виявлення особистих проблем студентів, вивчає процес розвитку кожного студента. Це – створення умов для самореалізації особистості, підвищення статусу студента, значення його власного внеску в рішення загальних завдань.

Гра «Луна»

Мета гри: засвоєння класифікації приголосних.

Студенти стають у два ряди обличчям один до одного. Один студент голосно вимовляє дзвінкий приголосний. Інший, як луна, тихіше називає парний глухий. Якщо хтось помиляється, то припиняє грати. Перемагають ті студенти, які в парі правильно назвали приголосні.

Таким чином, сильніший студент зацікавлений у тому, щоб його партнер по грі відповідав правильно.

Добираючи відповідний дидактичний мовний матеріал, викладач має варіювати способи пізнання мовних знань з тим, щоб створити кожному студентові можливість [1, с. 13]:

– зіставляти різні погляди, різні позиції;

– включатися у виконання відкритих завдань, які не мають однозначних відповідей та розв'язків і спонукають до інтенсивної навчальної діяльності, напруженого, зосередженого розмірковування;

– розв'язувати самостійно обрані завдання за допомогою слова, образу, схеми, моделювання, табличного способу;

– вибрати загально логічні та специфічні прийоми пізнавальної діяльності, узагальнені способи мовленнєвої діяльності (сприймання, відтворення, побудова, оцінювання тексту) з урахуванням їх функцій в особистому розвитку.

Методичну конкретизацію модель особистісно зорієнтованої мовної освіти знаходить у системі комплексних вправ та у певній послідовності їх у навчально-виховному процесі.

Основне в методиці комплексних вправ:

– будуються вони на основі системи текстів з урахуванням їх соціокультурних, дидактичних, розвивальних і виховних функцій;

– програмують таку постановку завдань, яка спонукає студентів до словесної творчості й водночас націлює на розв'язання лексичних, граматичних, правописних завдань;

– послідовність вправ визначається з огляду на опорні вміння – базовий компонент програми, завдяки чому програмовий матеріал засвоюється через зіставлення, порівняння явищ і фактів, установлення міжпонятійних зв'язків та формування узагальнених способів пізнавальної й мовленнєвої діяльності, оцінних суджень, рефлексії, емоційного ставлення до дійсності.

Диктант для «шпигуна» (цей методичний прийом дозволяє: розвивати зоруву пам'ять; тренує уважність і відповідальність за кінцевий результат). Група поділяється на 5–6 команд. Текст диктанту теж ділять на стільки ж частин. Аркуші з текстом прикріплюються до стін якнайдалі від команди, для якої вони призначені. Кожний з членів команди стає «шпигуном». Він підходить до тексту (стільки разів, скільки потрібно), читає його, запам'ятовує, повертається до команди і диктує їм свою частину. Команди змагаються, перемагає та група, яка закінчить роботу раніше і не зробить помилок (або зробить менше за всіх).

«Робота на дружбу». Це означає, що в результаті якоїсь роботи в групі з 4–5 осіб «у всіх зошитах все повинно бути однаково, окрім почерку». І починаються розмови-домовляння. Практикуємо написання словникових диктантів «на дружбу». Студенти в групах пояснюють один одному правопис слів. Роботи команд передаються за годинниковою стрілкою, перевіряються, оцінюються й повертаються. Потім студенти самостійно складають диктанти на певні правила, диктують в аудиторії. Зошити перевіряє й оцінює автор чергового диктанту.

«Лінгвістичний волейбол». Студенти перекидають м'яч, називаючи іменники, дієслова доконаного виду, присвійні займенники, слова з певною орфограмою.

Таким чином, можна визначити основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення особистісно орієнтованого навчання [4, с. 176]:

– навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктивного досвіду студента, охоплювати його попереднє навчання;

- зміст знань у підручнику має бути спрямований на розширення кругозору, узагальнення суб'єктного досвіду студента;
- під час навчання необхідно постійно узгоджувати досвід студента зі змістом наданих йому знань;
- активне стимулювання студента до самооцінки своєї навчальної діяльності забезпечить можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями;
- навчальний матеріал потрібно організувати так, щоб студент мав право вибору під час виконання завдань;
- необхідно заохочувати студентів до самостійного вибору і використання різних способів опрацювання навчального матеріалу;
- потрібно забезпечити контроль і оцінку не тільки результату, а й процесу учіння, тобто трансформації, яку здійснює студент, вивчаючи навчальний матеріал;
- освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учіння як суб'єктивної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька, Л., Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості / Варзацька Л., Янчук О. // Українська мова та література. – 2007. – № 2 – С. 13–16.
2. Лаврик, В. Індивідуально-диференційований підхід – основа особистісно зорієнтованого навчання // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1 – С. 14–19.
3. Щира, О.В. Методика Ш. Амонашвілі. Принцип «особистісного підходу» як засіб мотивації // Педагогічна майстерня. – 2015. – № 5 – С. 7–10.
4. Якиманська, І.С. Технологія особистісно-орієнтованого навчання в сучасній школі [Текст] : наук.-вироб. вид. / І.С. Якиманская – К. : Академія, 2000. – 176 с.

Тендітна Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент

Ткаченко І. О.

студентка філологічного факультету

Донбаський державний педагогічний університет

м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

ХУДОЖНІЙ ДОСВІД СМЕРТІ У ЦИКЛІ АВТОБІОГРАФІЧНИХ ОПОВІДАнь ІВАНА КОСТИРІ «ОККУПАЦІЯ»

Іван Сергійович Костиря народився на хуторі Федорівка Дніпропетровської області. Дитинство пройшло на Донбасі. Це автор численних творів для дорослих і дітей. Цікавим видається художній досвід смерті у циклі оповідань автобіографічного характеру «Оккупация».

Страх смерті письменник переживає вже у ранньому дитинстві. Це була боязнь втрати найріднішої людини та роздуми про подальше життя без неї: «Тогда-то я впервые осознанно понял детским сердцем, что можно маму и потерять. И, как прежде, когда она болела, я затравленно допрашивал неизвестно кого: «Как же без мамы? Как же мы одни будем жить? Разве можно?» [1, с. 318].

Потім ще був страх і цікавість одночасно: «Под... ветвями плакучей ивы наверху запруды лежал человек. – Я боюсь, – замялся я. – Ну да, сколько ехали, – и боюсь! – решительно выговорил Николай. – Стой здесь, я мигом. Я видел, как он приблизился к лежащему телу и тут же бросился обратно: не сдерживая разгона, он схватил меня за руку и увлек за собой. – Бежим, бежим отсюда скорее! Я узнал ее. У меня со страха дробно застучали зубы» [1, с. 347].

Спогади дитинства ринуть і в передчуття досвіду першого побаченого похорону. Для дитини дотримання ритуалу поховання чимось нагадує театральне дійство, яке назавжди закарбувалось у пам'ять: «Возле хаты и на подворье деда Кондрата собралась тьма народу. Бабка Лукия лежала в спальне... На подоконниках было пусто. На столе в миске стояла кутья, вода в рюмочке, а в стакане, засыпанная пшеном до половины, торчала зажженная свеча. В углу под образами горела лампадка. Бабка лежала на лавке головой к образам. Зеркало было завешено, чтоб покойница не могла смотреться в него...» [1, с. 337].

У формі незнайомого дійства дитина переймає багатолітній досвід традицій поховання: «У всех, кто нес гроб, крышку от гроба и тяжелый деревянный крест, правая рука выше локтя была повязана белым платочком. Мать говорила, что бабушка давно приготовила эти платочки... Посреди двора в огромном котле варился борщ. Вернувшись с кладбища все уселись длинными рядами на посланные вдоль хаты по подворью домотканые дорожки и стали поминать бабушку – есть борщ деревянными цветастыми ложками и пить водку кто из чего попало – из рюмок, маленьких граненых стаканов, чашек и кружек.

Разговаривали вполголоса, словно боялись потревожить только что захороненную бабушку Лукию... На второй день понесли на кладбище рюмочку с водой, пряники – якобы есть и пить бабушке Лукии» [1, с. 338].

Про те, що дитина ще цілком не усвідомлює того, що відбувається говорити і такий, на перший погляд, кумедний випадок: «А когда сбежалась со всего хутора детвора, я по-хазяйски встал у ворот и придирчиво спросил: – Чего бежите, смотреть? Мыкел... вызывающе сказал: – Ты не дуже задавайся. Вот и у нас как помрет дед, я тоже тебя не пушу» [1, с. 337].

Надалі смерть виступає, почасти, як звичайне, буденне явище: «Накануне войны умерла бабука» [1, с. 336]. Бо автор ще до недавнього часу «и вправду верил, что она поднимется. Но чуда не свершилось. И мне стало горько от того, что я так и не попросил у бабуки прощения за причиненную ей обиду» [1, с. 338].

Тому його подальші роздуми пов'язані із швидкоплинністю людського життя: «Теперь бабука лежала на маленьком хуторском кладбище, над нею был насыпан холмик, вокруг которого росли петушки. По ночам там пели совы, днем куковала кукушка... Холмик выглядел странно коротким и крохотным в сравнении с действительной бабукиной энергией, даже не верилось, что под ним покоится человек, родивший и воспитавший девять душ детворы, своенравный и своевольный человек...» [1, с. 336].

Знайомить автор свого читача і з народними передвісниками смерті: «Люди говорили, что на чьей хате зарыдает сын, в той, значит, и быть покойнику... – Кажись, на Макухиной завыл опять, – говорил дед, прислушиваясь. – Кума отпел, кого же еще? Кум Макуха умер...» [1, с. 358].

Смерть під час війни набуває натуралістичних подробиць. Це, очевидно, бажання автора донести до читача всі жахіття того часу та внутрішнє занепокоєння від побаченого і почутого у ті роки. Тому смерть набуває різних обличч: «Посреди залы, раскинув руки, лежал лицом вверх светловолосый кудрявый боец. У сердца карман взбух и окроvenел – прямо в сердце попал осколок гранаты» [1, с. 331]. Або: «У нее лед... на... глазах как стеклышки очков. Она смотрит. Она, правда, не смотрит, просто глаза открыты...» [1, с. 347].

Читаємо і про сцену масового розстрілу: «...Двужильный, с залитым кровью лицом (пуля прошла от лоба по виску, сняв кожу вместе с краем уха)... слышал, как переступают через тех, кто лежал рядом, и достреливают одиночными выстрелами тех, кто еще шевелился и подавал признаки жизни» [1, с. 361].

Автора не відпускає і постійне передчуття загибелі: «Всю дорогу над нами висел страх: сейчас кто-нибудь снимет автомат и прошьет нашу арбу вдоль и поперек, мы даже не успеем ни вскочить, ни вскрикнуть» [1, с. 331].

Адже на війні не дивина і смерть дітей: «Черноволосый и большеглазый, хилый, с тоненькой, как веревка шеей, он висел на старой липе... Приходили поезда... кричали протяжно и снова трогались в путь, но это уже не волновало наивное сердце маленького человека» [1, с. 350].

У роки війни смерть несли і невелички шматочки паперу із надписами: «Лучше умереть стоя, чем жить на коленях... Смерть фашистским оккупантам!» [1, с. 358]. Вона також дає шанс на «помилку» смерті: «Ты не верь, шо батька

убили, фронты большие, где нибудь да воюет» [1, с. 344]. Хоча з іншого боку: «У других вон отцы в орденах и медалях, у других ранены да убиты, а у нас – без вести» [1, с. 387]. А постійна небезпека у цей час призводить інколи і до байдужості власної загибелі: «Ну ладно, не повезло», – только и подумал, уже безразличный к своей близкой смерти» [1, с. 361].

Та особливо жорстоких різновидів смерті задля залякування інших: «А как схватили вторично, не рискнули расстрелять... Закопали его живьем в одной из посадок...» [1, с. 363]; «Немец пылал, как факел, хлопая отчаянно руками себя по бокам, по животу, сбивая пламя, смахнул его с головы вместе со шлемом, на бегу загребал длинными пальцами землю и сыпал ее на себя. И кричал чтоб его подобрали. Однако немецкий танк, боясь, очевидно, чтоб и его не подбили, не останавливался, неся напролом. Перед его могучей стремительной грудью немец рухнул наземь лицом вниз, и танк прошел гусеницей по его голове, вдавив лбом в сырую податливую землю...» [1, с. 386]. Тоді, звичайно, ж і не дотримуються жодних ритуалів поховання: «Никто не знает, где его могила. Одни лишь ветер да луна, быть может, ведают про то» [1, с. 363].

Зневажають і місце поховання ворогів: «В Камянке кто-то наскоро закопал погибшего немецкого танкиста... Могильный холмик был невысок, а яма неглубока, и потому вскоре лисицы, ища добычи, разрыли могилу. Ее засыпали, а лисицы вновь и вновь отрывали... Весной же в балку хлынули талые воды... Когда прошел ледоход... в балке не осталось... могилы немца» [1, с. 386].

Не забув І. Костиря згадати і про «єврейське питання»: «...близ Дубовой лежит на запруде... убитая женщина. Еврейка будто. Потому и убили немцы. А хоронить строго-настрога запретили. Иначе тоже расстрел» [1, с. 347]. Представники цієї нації, за тих умов, мріють про власну загибель, аніж жити у постійному страхові: «Отца немцы убили, маму мою... убили, а мы спаслись. И зачем? Пускай и нас убили бы...» [1, с. 346].

Письменник акцентує увагу і на тому, що пам'ять про людину не завершується із її смертю. Вона житиме доти, доки її згадуватимуть за добрі вчинки: «Батко твой и маты тоже хорошо пели, царство им небесное. Бедновато жили, а пели. Добрые люди» [1, с. 344]. Чи злі. Хоча за них линуть здебільшого прокляття: «Чтоб тебя носила судьба-недоля на четыре ветра, да так, чтобы очи свои ты растерял по бурьянам, чтоб ты оглох, онемел и памяти лишился... Пусть же наша земля станет для тебя сырой могилой, а дерева распятыми крестами, и пускай над тобой вороны жадные кричат!» [1, с. 350].

Інколи у творах спостерігаємо і синонімічну заміну слова «смерть»: «если бы фашистская пуля не ужалила его в сердце...» [1, с. 370]; «Сестра...вдовой осталась...» [1, с. 374]; «Ждать будет – не дождется. Никогда-никогда» [1, с. 331]; «...накроет его под Франкфуртом вражеская мина...» [1, с. 331].

І. Костиря говорить у своїх творах не тільки про смерть людей, але і «смерть» будинків: «...ни песен, ни смеха, ни даже петушиного крика. Хаты как гробы молчаливы и смотрят подслеповатыми окнами на улицы...» [1, с. 375].

Та описує загибель тварин: «У насыпи валялись копыта, рога, валялись коровьи головы с вырванными внутренностями на поразительно длинных горловинах, туши тарасили безумные глазищи. Лежали они по-разному: одни –

на боку, другие – задрал ноги, третьи – воткнувшись в насыпь рогами, словно бодали ее, а четвертые были половинчаты, они только с одной стороны казались целыми, а с обратной вдруг открывалось все их нутро, красное и живое» [1, с. 332].

Виносить на загальний розсуд письменник і питання про те, за яких умов на вбивство здатна дитина. На той момент це була зрада своїй Батьківщині: «Скажи нам об этом загодя, мы поселковой ватагой утопили б Генку в захлестной грязи... Или забросали бы камнями» [1, с. 324].

А тим, кому вдалося уникнути покарання: «Чужая земля будет им неласковой мачехой, и растеряют они по чужбине и детей своих, и жен, и свое дыхание. И буду они жалеть, что не досталось им родной земли хотя бы аршина три в длину и полтора поперек – на могилу» [1, с. 380].

ЛІТЕРАТУРА

1. Костыря И.С. Сказка о солнечных братьях : сказки, рассказы, повести / И.С. Костыря. – Донецк : «Донеччина», 1994. – 511 с.

Чеботар К. С.

магістрант кафедри української мови та літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

КОНЦЕПТ СНУ У МОВОТВОРЧОСТІ Г. ПАГУТЯК

Українське фентезі наймолодше серед слов'янських. До небагатьох його представників можна по праву віднести й Галину Пагутяк. Їй вдалося створити власний літературний світ, обмежений рідним селом під назвою Уріж – примарний, чуттєвий світ, водночас інтуїтивний, мозаїчно складений з видінь і чарівних казок.

Творчість письменниці була об'єктом наукових зацікавлень літературознавців, зокрема А. Соколової [5], А. Артюх [1], Д. Хохель [8] та ін. Водночас з лінгвістичного погляду мовотворчість письменниці вивчалася принагідно.

Мета нашої розвідки хоча б фрагментарно виявити специфіку вербалізації високочастотного концепту *сон* у книзі «Уріж та його духи» Г. Пагутяк [4].

Під концептами розуміємо частовживані ключові «елементи мови, які втілюються в окремих лексемах, словосполученнях, фразеологічних одиницях, пареміях, прецедентних текстах» [7, с. 285]. На думку Юрія Степанова, концепт – основний осередок у ментальному світі людини [6]. Концепти – «одиниці етнокультурної інформації, що відображають світ національного світосприйняття предметів і понять, позначених мовою» [3, с. 23]. Концепти виступають у ролі своєрідних культурних кодів певної нації, які передаються від покоління до покоління і засво-

юються разом із мовою. Вони і є основою культурної комунікації. Тож припускаємо, що збагнути світогляд авторки можна на основі опису концепту *сон*, який в означеному тексті вжито письменницею 50 разів.

За словником-довідником «Знаки української етнокультури» В. Жайворонка, «сон – це фізіологічний стан спокою організму людини і тварини, що настає періодично і супроводжується повною або частковою втратою свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів; також те, що сниться; сновидіння; залежно від стану людини під час сну останній набув традиційних епітетів: міцний, богатирський, мертвий, мертвецький, кам'яний, перший, свинцевий, смертельний, смертний, вічний, гробовий, твердий, тонкий, солодкий, тривожний. Залежно від природи стан сну в народі сприймається по-різному...» [2, с. 562–563].

Стильовою особливістю прози Галини Пагутяк є відсутність межі між містичним та реальним.

Уже на початку твору авторка синонімізує сни, знаки, дитячі страхи, зустрічі з невідомими явищами в одному контексті.

Характеризує сон письменниця по-різному, зокрема, використовуючи:

- епітети: *сни віщі, летаргічний сон, перший сон, свій сон, страшні сни;*
- метафори, як-от: *сни є наслідком потаємної роботи душі, сни; повні розпачу й безнадії; летаргія – сон, що схожий на смерть; перший в житті кольоровий сон, який я запам'ятала і який справив на мене велике враження; вчепилася у свій сон з рожевими птахами й деревами; страшні сни, уже не дитячі;*
- об'єктні відношення: *сон про синього чоловіка; сон про час смерті, сон про Україну; сон про зелене просо; сон про напис у небі; смерть асоціюється зі сном; сон про чорного чоловіка; сон про ангельську оді; сон про Бога; Сон про майбутнє тощо.*

Помітно, що саме в контекстах з лексемою *сон* письменниця знайомить читачів зі своїми філософськими, культурологічними та загальнолюдськими міркуваннями, наприклад, як у «Сні про майбутнє»: *Серед весняних пагорбів був один, на якому вже зеленіла трава, добре освітлений сонцем, хоч подекуди ще лежав сніг. Висока стара жінка в хустці сказала мені йти на той пагорб: «Сни. Ти прокинешся через тисячу років». І от я прокинулася через тисячу років в іржавому металевому світі, на площі, що чимось нагадувала арену. На мене націлилися всі гармати тоталітарного світу, і натовп однакових людей спостерігав за тим, що зараз буде. І тоді я подумала, що через тисячу років стала вільним духом і можу бути невидимою, коли забажаю. Гармати почали стріляти, а я літала над усім цим і сміялась. І люди, що як завжди, піддаються маніпуляції, перейшли на мій бік й почали аплодувати. Однак я не вірила їм. Люди завжди на боці сильнішого».*

Г. Пагутяк широко використовує різні частини мови та їх форми для вказівки на поняття *сну* і похідних від нього, а саме: іменники – *сон, сновидіння, сновиди*; дієслова *сниться, снилося, приснився тощо*.

Як свідчать зафіксовані нами приклади, концепт *сон* у досліджуваному тексті може мати різну семантику, зокрема, «фізіологічний стан спокою людини», «смерть», «хвороба», «радість».

Для творів письменниці характерне поєднання містичної реальності та снів, що збагачує сюжетну канву новими ілюстраціями подій. Так, синій чоловік («Сон про синього чоловіка») – людина з лихими намірами; чорний чоловік («Сон про чорного чоловіка» – вбивця, що несе смерть); зелене просо «Сон про зелене просо» відображає тісний зв'язок поколінь тощо.

Стильовою особливістю прози Галини Пагутяк є відсутність межі між містичним та реальним. Письменниця – тонкий знавець обрядів поховання, демонології, історії, етнографії. В ході дослідження було помічено, що концепт *сон* слід описувати в контексті концептосфери твору, враховуючи й інші концептуальні поняття, як-от: час, простір, смерть, життя та інші. В цьому і вбачаємо перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюх А.В. Проза Галини Пагутяк : герметичність як домінанта індивідуального стилю : автореферат ... канд. філологічних наук, спец. : 10.01.01 – українська література / А.В. Артюх. – К. : Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка, 2009. – 23 с.
2. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В.В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
3. Манакин В.М. Сопоставительная лексикология / В.М. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 327 с.
4. Пагутяк Г. Уріж та його духи / Г. Пагутяк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coollib.com/b/301787>.
5. Соколова А. Містичний міфологізм прози Галини Пагутяк / А. Соколова // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – С. 272–282.
6. Степанов Ю.С. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
7. Українська мова. Енциклопедія / [ред. кол. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2007. – 824 с.
8. Хохель Д. Епітетарій сучасного англійського й українського історичного фентезі (твори С. Кларк і Г. Пагутяк. – дис. канд. філол. наук. – спеціальність 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Київ, 2014. – 20 с.

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Ли Ялинь

магистр филологии,
декан факультета русского языка

*Ланьчжоуский политехнический университет
г. Ланьчжоу, Китайская Народная Республика*

РЕЦЕПЦИЯ АДАМОВИЧЕМ ТВОРЧЕСТВА ЦВЕТАЕВОЙ (1923–1928 ГГ.)

Критическая оценка Адамовичем творчества Цветаевой не раз становилась предметом рассмотрения исследователей. Такой интерес к этому вопросу обусловлен конфликтной ситуацией между двумя этими авторами, вынесенной на страницы эмигрантской прессы. Цветаева опубликовала в брюссельском журнале статью «Цветник», в которой со своими ироничными комментариями привела выдержки из различных работ Адамовича о себе и о других писателях в парижском «Звене». Эта публикация стала реакцией поэтессы и на критику, которая явно затронула ее, и на проигрыш в поэтическом конкурсе этого журнала. Эмигрантская печать неоднозначно отнеслась к статье Цветаевой. М. Осоргин считал, что «нам (и писателям, и критикам, и читателям) положительно нет дела до того, как Марина Цветаева реагирует на критические о ней (о ней *лично*) отзывы, кому она дает право судить себя, кому не желает его предоставить, кого слушается, кого не слушается, для кого она пишет, как она сама себя понимает, каковы ее черновики, каковы ее беловики, какова была раньше ее наружность, какова она стала теперь. А уж анализировать под ее пристрастным руководством отзывы о ней Г. Адамовича, – от этой глубокой провинции окончательно следовало бы нас избавить» [1, с. 3]. В. Познер выступил в защиту литературной критики как искусства, иронично подчеркнув «М. И. Цветаева, очевидно, думает, что критики при поэте нечто вроде тех птичек, которые чистят зубы крокодилам. Поэтесса не предполагает, что критика – искусство, поэзии не подчиненное... Вся статья построена на утверждениях, требующих доказательств. Так, мы узнаем, что критик должен быть «пророком» и «судьей, обязательно непогрешимым. Таким образом, критику заказано даже сомневаться. Говоря кратко, автор требует от всех критиков, чтобы они были, до крайней мере, Сент-Бевами. Критики снисходительней и не требуют от поэтов стихов, равных пушкинским» [2, с. 4]. В финале статьи Познер обобщает точку зрения всех критиков на статью Цветаевой: «В отрицательной оценке этой совершенно ненужной части статьи талантливой поэтессы сошлись единодушно люди самых разных взглядов» [2, с. 4]. Таким образом, реакция Цветаевой на критические замечания Адамовича о ее творчестве вызвали от-

клик критики русского зарубежья, и в большинстве своем их оценка цветаевского выступления была отрицательной. Поэтому мы считаем необходимым изучить рецепцию Адамовичем творчества Цветаевой, которое позволит нам выяснить причины их разногласий и понять особенности позиций авторов.

В «Литературных заметках» 1924 года критик рассматривает статьи Цветаевой «Световой ливень: поэзия вечной мужественности» (о поэме Пастернака «Сестра моя Жизнь») и «Кедр» (о книге С. Волконского «Родина»). Адамович, таким образом, представляет оценку цветаевской критики, и замечания, высказанные в статье, позволяют нам понять особенности его мировоззрения и точку зрения на задачи, стиль, поэтику литературно-критических произведений. Уже в самом начале критик, говоря о том, что князь С. Волконский «человек очень культурный, даровитый и умный, писатель сдержанный и спокойный. Не думаю, чтобы он мог без усмешки прочесть статью, в которой его ежеминутно сравнивают с Гете, с Лукрецием и Бог весть с кем еще. Не думаю, чтобы в нем вызвали добрые чувства этот кликушеский стиль, бесчисленные восклицательные знаки, многоточия, вскрики, скобки, вся эта претенциозная и совершенно пустая болтовня» [3, с. 53]. Обратим внимание, что Адамович осуждает стиль статьи Цветаевой, ее излишнюю эмоциональность. Такая точка зрения обусловлена кардинально противоположной стилистикой критических выступлений самого автора, в статьях которого отсутствует экспрессивность, они представляют собой логичные, аргументированные размышления, беседы, лишенные цветаевской эмоциональности и ее рубленного синтаксиса. Особенностью критики Адамовича всегда было его стремление к объективности оценки, в данном случае он не изменяет своей позиции: «Надо очень любить стихи Цветаевой, чтобы простить ей ее прозу. Не могу не сознаться: я очень люблю стихи ее. Добрая половина цветаевских стихов никуда не годится, это совсем плохие вещи. У Цветаевой нет никакой выдержки: она пишет очень много, ничего не вынашивает, ничего не обдумывает, ничем не брезгует. Но все-таки ей – одной из немногих! – дан «песен дивный дар» и редкий, соловьиный голос. Некоторые ее строчки, а иногда и целые стихотворения, совершенно неотразимы и полны глубокой прелести. Не хватает ей простоты» [3, с. 53]. В этой высокой оценке Адамовичем стихотворений Цветаевой, в безоговорочном признании ее поэтического таланта очевидно и его стремление к объективности, и, возможно, желание как критика критику донести Цветаевой свой взгляд на поэтику литературно-критических статей. Также очевидно, что и эмоциональность ее лирики также вызывает у Адамовича некоторое сопротивление, потому что отсутствие выдержки, безудержность, по его мнению, часто приводят поэтессу к неудачам.

Поэтому в статье «Стихи в «Современных записках» критик задает риторический вопрос: «Что с Мариной Цветаевой? Как объяснить ее последние стихотворения – набор слов, ряд невнятных выкриков, сцепление случайных и «кое-каких» строчек» [3, с. 123]. Адамович, стремясь быть объективным, подчеркивает: «Дарование поэта, столь несомненного, как Цветаева, не может иссякнуть и выдохнуться. Вероятно, она еще найдет себя. Но сейчас ее читать тяжело» [3, с. 124]. Критик, характеризуя художественный метод поэтессы, считая, что она «никогда не была разборчива или взыскательна, она писала с налета, ...но

ее спасала музыка. У нее нет, кажется, ни одного удавшегося стихотворения, но в каждом бывали упоительные строфы» [3, с. 124]. Стихотворения, которые анализирует критик, вызывают у него удивление – «теперь она пишет стихи растерянные, бледные, пустые, и метод тот же, и то же стремление скрыть за судорогой ритма, хаосом синтаксиса и тысячами восклицательных знаков усталость и безразличие «идущей на убыль души» [3, с. 124]. В данной заметке очевиден выработанный подход Адамовича к оценке цветаевского творчества, который выражается в следующей последовательности: признание с некоторыми оговорками ее поэтического таланта, суждения об индивидуальности стиля, критические замечания о стихах, обусловленные эмоциональной несдержанностью поэтессы.

По этой же схеме строятся и другие статьи критика о Цветаевой. Например, о литературной сказке «Молодец». Здесь автор, как и в других статьях о Цветаевой, начинает признания таланта поэтессы, разумеется, с оговорками: «Нельзя сомневаться в исключительной даровитости Марины Цветаевой. Читая ее, нередко приходится думать: «победителей не судят». Все средства, употребляемые ею, – качества не перворазрядного. Вся внешность ее поэзии – скорей отталкивающая. Тон – льстивый, заискивающий, большей частью фальшивый. Но настоящий художник всегда обезоруживает, наперекор предположениям: так и Цветаева» [3, с. 157]. Мы видим, что критик снова пишет о ее несдержанном поэтическом тоне, считает его фальшивым, неискренним и, вместе с тем, признает «исключительную даровитость», обезоруживающий поэтический дар. Это одновременное неприятие стиля и признание таланта, как и в статьях о других авторах, указывают на умение Адамовича ради истины стать выше собственных поэтических принципов и пристрастий.

Критик сравнивает Цветаеву с Блоком и Ахматовой: «По редкому дару певучести, по щедрости этого дара ее можно сравнить с одним только Блоком. Конечно, шириной, размахом, диапазоном голоса Цветаева значительно превосходит Анну Ахматову. Если же мы, не задумываясь, отдадим «пальму первенства» Ахматовой, то только потому, что стихи – не песня, и поэзия все-таки не музыка [3, с. 157]. Обратим внимание, что сравнение двух великих поэтесс Серебряного века стало общим местом в литературной критике. К сожалению, не избежал этого и Адамович, и то, что в поэтическом мастерстве он ставит Ахматову выше Цветаевой обусловлено приверженностью критика акмеистическим канонам, однако же, как видим, по его мнению, Ахматова уступает Цветаевой в «диапазоне поэтического голоса». Адамович, приступая к рассмотрению литературной сказки «Молодец», отмечает, что это «вещь для нее очень характерная» [3, с. 157]. В этом произведении «есть страницы сплошь коробящие, почти неприемлемые. Все разухабисто и лубочно до крайности» и «нужен был подлинный и большой талант, чтобы из этого болота выбраться, чтобы всю сказку спасти. Цветаевой это оказалось под силу» [3, с. 157]. Поэтому «Молодец» в целом – очаровательная вещь, очень свежая, истинно поэтическая. Закрывая книгу, ни о каких недостатках не помнишь. Все кажется прекрасным. Опасно требовать большего от поэта», – подчеркивает Адамович [3, с. 157].

Таким образом, критические статьи Адамовича о произведениях Цветаевой на страницах парижского «Звена» при детальном рассмотрении обнаруживают определенные закономерности своего построения: с положительная оценка с оговорками ее поэтического таланта, суждения об индивидуальности стиля, критические замечания о стихотворениях, обусловленные эмоциональной несдержанностью поэтессы, неприятие эпических произведений. Адамович считает прозу, критику Цветаевой, по сравнению с ее поэзией, второстепенной и неудачной.

ЛИТЕРАТУРА

1. Осоргин М. Дядя и тетя / М. Осоргин Последние новости. – 1926. – 29 апреля, № 1863. – С. 2-3.
2. Познер В. Сжигальщики и сжигаемые / В. Познер // Дни. – 1926. – 16 мая. – № 1007. – С. 4.
3. Адамович Г.В. Литературные беседы. Книга первая («Звено» : 1923–1926) / Георгий Адамович. – СПб. : Алетей, 1998. – 375 с.

Суханова Т. Є.

доцент кафедри гуманітарних наук

Крисенко Т. В.

доцент кафедри гуманітарних наук

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ МОВІ

Поява нових слів чи нових значень у наявних слів означає, що світ навколо нас змінюється. В ньому виникає щось нове, або щось сучасне стає важливим настільки, що мова, а точніше люди, які нею розмовляють, створюють для цього назву.

Засвоєння запозичень російською мовою було досить складним і довготривалим процесом. Творча обробка проходила на всіх мовних рівнях. Іншомовні слова зазнавали різноманітних змін: фонетичних, морфологічних, семантичних. Існують наступні стадії засвоєння запозиченої лексики: фонетико-графічна, граматична та семантична. Вони залишаються незмінними, а от процес з довготривалого перетворився на такий, що відбувається прямо на наших очах. Про це свідчать, наприклад, російські назви деяких харківських магазинів, кафе, ресторанів, фірм: на вулицях Харкова зустрічаємо вивіски: «Дисконт центр», «Грин форест», «Хантер», «Хинкали хаус», «Сэконд хэнд», «Голден тревел» та

багато інших. Неможливо бути впевненими, але вже сьогодні можна передбачити, які з цих слів увійдуть до складу російської мови.

Особливо популярним зараз є запозичення російською мовою назв професій, наприклад: *мерчандайзер, фандрайзер, коучер, хедхантер, блогер, трендсеттер, копирайтер*. Спелчекери вже не підкреслюють наступні назви російською: *риэлтор, маклер, спичрайтер, дизайнер, дилер, брокер* та інші.

Зупинимося на слові *менеджер*, яке у російській мові з'явилося досить недавно: в словниках 80-х років його ще немає. Воно здається для російської мови надлишковим. Адже вже існують слова зі схожим значенням *управляющий* або розмовне *управленець*. У тлумачному словнику Д. Н. Ушакова є слово *менаждёр* [2, с. 182], яке було запозичене з французької й мало відношення до світу спорту.

Якщо розібратися, слово *менеджер* є досить унікальним, і замінити його неможливо. У нових словниках воно тлумачиться як «найманий керівник підприємства». Але в цьому значенні швидше скажуть *топ-менеджер*. Слово *менеджер* по суті означає майже будь-яку найману професію. Коли ви приходите до турагенства, вам кажуть: «зараз до вас підійде наш менеджер», тобто просто наш працівник. У супермаркеті «менеджер торгового зала» – консультант. Існує навіть «менеджер по клинингу» – тобто прибиральниця. Слово *менеджер* звучить солідно, але без пояснення практично нічого не означає. Це все одно що просто сказати: людина працює.

Для трактування даного слова з'явилося дві найбільш поширених пояснювальних конструкції. В одному випадку, пояснення приєднується за допомогою прийменника «по»: «менеджер по продажам, менеджер по работе с клиентами» та т. ін. В іншому випадку запозичується англійська конструкція з іменником, що виступає в якості означення: *сейлзменеджер, акаунтменеджер, брендменеджер, ивентменеджер* і т. д. У такій конструкції *менеджер* набуває значення «той, хто займається», відповідно продажами, просуванням бренду, організацією різних заходів, тощо [1, с. 56–59].

Навіщо ж російській мові необхідно було запозичувати таке абстрактне й пустувате слово? Справа в тому, що за цим словом ховається не стільки професія, скільки спосіб життя, ціла культура, яку можна було б назвати корпоративною або «культурою білих комірців». *Менеджер* – це стабільна робота, стабільна зарплата, стабільні звички нарешті просто стабільне життя. Стати *менеджером* означає досягти чогось у житті, завоювати своє місце під сонцем. Слово *менеджер* використовують як приманку і включають до назв десятків книг: «Як стати менеджером», «Як бути менеджером», «Як вийти заміж за менеджера».

Соціальний статус і престиж характеризують слово *менеджер* і роблять його таким популярним. А далі його межі починають розпливатися. Різниця між *топ-менеджером* великої компанії і, скажімо, *офіс-менеджером* величезна. Однак, шляхом розширення використання цього слова, можна уникнути назв низьких за статусом професій, наприклад, продавець або прибиральниця і зробити їх престижними. «*Менеджер по клинингу*» звучить загадково і приваблює, нарешті, можна сказати: «Я – менеджер» і тим самим долучитися до культури, статусу, цілого класу солідних людей. Таким чином, слово *менеджер* ви-

явилося свого роду чарівною паличкою, за допомогою якої гарбуз перетворюється на карету, а Попелюшка на принцесу, й стає надзвичайно необхідним.

Розглянемо ще одне цікаве запозичення, яке стосується професійної сфери діяльності. Його з самого початку, м'яко кажучи, недолюбливали, критикували, вважали просто жахливим. Емігранти його не розуміли, англійці й американці не впізнавали. Запитували, що ж це за таке важливе слово, що воно означає й звідки походить. З цим словом воювали, його забороняли, а воно живе, набуває родичів і все зручніше та комфортніше почувається в російській мові [1, с. 53–55]. Це слово добре відомо всім. Спочатку це була назва професії, або, точніше, сфери професійної діяльності в ринковій економіці розвинених країн. Вона походить від англійської аббревіатури *PR*, що розкривається як *public relations*. Дивовижне почалося майже відразу ж, оскільки виникло кілька конкуруючих назв цієї професії, передусім в письмовій формі. По-перше, ці слова переклали на російську мову: «связи с общественностью». По-друге використовували англійське написання (латиною): словосполучення *public relations* відповідно аббревіатуру *PR*. По-третє, запозичили повністю англійську назву, яку почали записувати російськими літерами як *наблик рилейшинз* (з варіантами *рилейшинс*, *релейшинз*, *релейшинс*, *рилейшенз*, *рилейшенс*, *релейшенз*, *релейшенс*). І, нарешті, запозичили аббревіатуру, або, швидше, її англійську вимову: *пиар*. Найцікавіше, що для найменування професії й цих варіантів виявилися недостатньо. Отже сьогодні частиною професійної спільноти просувається ще один варіант – «развитие общественных связей», и його російська аббревіатура – *РОС*, яка є перекладом англійського *public relations development*.

Ці варіанти розповсюджуються в різних сферах і стилях мовлення. Переклад «связи с общественностью» виявився найбільш офіційним і використовується в державних документах, наприклад у переліку студентських спеціальностей, а також у назвах багатьох підручників.

Словосполучення *наблик рилейшинз* може розглядатися як більш професійне. Воно використовується в спеціальних текстах, наприклад, у журналах або підручниках, але перш за все іноземних авторів. Приблизно так само використовуються й англійські слова (*PR i public relations*) особливо аббревіатура, яка часто зустрічається в назвах відповідних компаній, працівників та видів діяльності: *PR-агентство*, *PR-консалтинг*, *PR-менеджер*.

А от для всіх інших сфер залишається слово *пиар*, тобто для усного мовлення й для неофіційних текстів, у тому числі газет та журналів. Воно більше не сприймається як скорочення і активно вступає у відносини з іншими словами, префіксами і суфіксами. Наведемо ряд утворених від нього слів: *пиарищик*, *пиарить*, *отпиарить*, *пиар-кампанія*, тощо.

Важливим є й те, що це слово значно розширило своє значення і з суто професійного стало по-справжньому національним. Зараз значення, а також і використання слова *пиар*, так сильно відрізняється від англійського прототипу, що його не впізнають англійці й американці. Фактично, слово *пиар* може відноситися до будь-якого факту нав'язування деяких думок, на будь-яке маніпулювання чиеюсь свідомістю з метою створення якихось поглядів, більш того, до будь-якого випадку просто поширення думок про щось або когось. «Хватит

его пиарить!» – зупиняють людину, коли вона схвально атестує свого колегу в розмові з іншими людьми.

Окрім розмовності або «зниженості» стилю є ще один фактор, що заважає слову *пиар* стати нейтральною назвою професії. З цим словом пов'язані очевидні негативні асоціації, які дозволяють йому легко занурюватися у відповідні контексти. Словосполучення *чёрный пиар* по суті вже перетворилося на сталий вираз. Дієслово *пиарить* явно виражає несхвалення до створюваної дії, яка іноді ще підсилюється префіксом. У газетних заголовках зустрічається: «*Отпиарили!»*, що побудовано за аналогією з дієслівним рядом *отдубасить, отметелить* і подібними, які вказують на вкрай неприємну для об'єкта дію.

Таким чином, слово *пиар* у сучасній російській мові являє собою щось трохи непристойне і одночасно привабливе. Його частотність у текстах в значній мірі є результатом моди, але ця мода не випадкова. Вона зумовлена не тільки тим фактом, що слово *пиар* називає престижну і частково таємничу професію, але й тим, що за ним стоїть важливе явище, можливо, ключове для сучасного сприйняття світу. Можна сказати, що наша епоха певною мірою характеризується словом *пиар*.

На завершення, спробуємо зробити прогноз. Не виключено, що саме слово *пиар* з часом стане найбільш нейтральною і, можливо, єдиною назвою цієї сфери діяльності. Треба тільки зачекати, поки пройде мода, дочекатися, коли зникне ця особлива семантична аура. У всякому випадку, воно вже вбудовано в російську мову, використовується частіше від усіх сучасних конкурентів. Таким чином, слово *пиар* давно заслуговує на те, щоб його включили в словники і не підкреслювали спелчекери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кронгауз М. Русский язык на грани нервного срыва / М. Кронгауз. – М. : Знак : Языки славянских культур, 2008. – 232 с.
2. Толковый словарь русского языка : В 4 т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. – Т 2. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1938. – 1040 с.

Токарская Л. М.

кандидат педагогических наук, доцент

Тернопольский национальный педагогический университет

имени Владимира Гнатюка

г. Тернополь, Украина

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ МАТЕРИАЛОВ КАК КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ НАРОДА В УЧЕБНИКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ШКОЛ УКРАИНЫ

В конце XX века в нашу жизнь начала вливаться огромная лавина заимствованных слов, терминов из иностранных языков, что угрожает родному языку, а значит, и культуре. Поэтому обучение детей с помощью средств малых форм фольклора на сегодняшний день имеет особую значимость, так как помогает углубить знания учащихся в области культуры, традиций, обычаев.

Обращаясь к устному народному творчеству на уроках русского языка, учащиеся выявляют интерес к истории отдельных слов, к истории народа, его материальной и духовной культуре. Примеры из исторических легенд и сказаний, пословиц и поговорок, загадок, которые используются на разных этапах урока русского языка, расширяют кругозор учащихся, воспитывают у них интерес к истории, языку, литературе. Фольклорный материал дает возможность учителю разнообразить работу по развитию речи.

В учебниках для 5–7 классов школ с украинским языком обучения [1; 2; 3] используются такие фольклорные жанры, как пословица, поговорка, скороговорка, загадка, песня, сказка.

Особенной жизнеспособностью и действенностью на протяжении многих веков развития человеческой культуры обладают пословицы и поговорки. Такую живучесть и постоянную актуальность придает им органическая связь с народной разговорной речью, широкое применение их в повседневной жизни.

Мы попытались сделать классификацию пословиц, представленных для изучения в школьных учебниках. В ее основе – антонимы; она касается разных тем: «*Родина-чужбина*» (Своя земля и в горсти мила; Чужбина – калина, родина – мать; Где сосна выросла, там она и красна [1, с. 168]); «*старший-младший*» (Старых почитай, молодых поучай; От совета старых людей голова не болит [2, с. 244]); «*трудолюбивый-ленивый*» (Всякому молодцу ремесло к лицу; Глаза страшатся, а руки делают; Где хотение, там и умение [2, с. 148]; Кто не работает, тот отдыха не знает; Без отдыха и конь не скачет; Кончил дело – гуляй смело [3, с. 200]); «*друг-недруг*» (Один за всех, все за одного [1, с. 116]; Лучше матери друга не сыщешь; Легче друга потерять, чем найти [3, с. 240]); «*честный-бесчестный*» (Недоброе слово больше огня жжет; Честна не кудрявая речь, а правдивая [2, с. 247]; «*умный-глупый*» (От умного научишься, от глупого разучишься [1, с. 99]). Кроме того, мы выделили пословицы касающиеся *обрядов* (Не все коту масленица; Не жизнь, а масленица [2, с. 256]); *природы* (Луг и вода –

брат и сестра [2, с. 319]; Не жди от природы милости, сам садочек сади, сам и вырасти [3, с. 284]; Идёт дождь, даст он рожь; Дождик вымочит, а красное солнышко высушит [3, с. 334]; *здоровья* (Здоровье дороже богатства; Здоровье сгубишь – новое не купишь; В здоровом теле – здоровый дух [3, с. 127]).

В учебнике по русскому языку для пятого класса [1] отобраны пословицы в качестве дидактического материала при изучении таких тем: «Алфавит», «Произношение и правописание *з* в окончаниях и сочетаниях *зк*», «Лексическое значение слова», например, при изучении темы «Произношение и правописание *з* в окончаниях и сочетаниях *зк*» предлагается такое упражнение:

Прочитайте и запомните пословицы. Найдите изученную орфограмму.

1. Не бойся врага умного, а бойся друга глупого. 2. На красивого глядеть хорошо, с умным жить легко. 3. От умного научишься, от глупого разучишься [1, с. 99].

В учебник для шестого класса [2] отобраны пословицы для тем: «Правописание *н, nn* в именах прилагательных. «*Не* с прилагательными», «Собирательные и дробные числительные», например:

Спишите, раскрывая скобки. Объясните правописание *не*. Как вы понимаете значение выделенных пословиц?

1. (Не) верный друг – опасный враг. 2. Добрая слава злому (не) навистна. 3. (Не) доброе слово больше огня жжет. 4. Честна (не) кудрявая речь, а правдивая. 5. (Не) чистая совесть спать (не) дает. 6. Живи (не) прошлым, а завтрашним днем. 7. В (не) дружной семье добра (не) бывает. 8. (Не) разумного учить, что в бездонную кадку воду лить [2, с. 247].

Учебник для седьмого класса по русскому языку [3] предлагает пословицы при изучении следующих языковых тем: «Разноспрягаемые глаголы», «Будущее время», «Правописание *не* с наречиями», например, тема «Будущее время»:

Работайте в парах. Один читает пословицу, другой объясняет ее смысл. Укажите глаголы в форме будущего времени:

Здоровье дороже богатства.

Здоровье сгубишь – новое не купишь.

В здоровом теле – здоровый дух [3, с. 127].

Приведем примеры поговорок, которые отобраны для упражнений, в учебниках по русскому языку для 5–7 классов.

В учебнике для пятого класса [1] поговорки используются в качестве дидактического материала при рассмотрении речевой темы «Животные на службе у человека»:

Купить кота в мешке.

На душе кошки скребут.

Не все коту масленица [1, с. 250].

Как дидактический материал, в учебнике по русскому языку для шестого класса [2], поговорка используется при изучении таких речевых тем:

«В мире людей»: Как вы понимаете смысл русской поговорки: «Раньше бабки с ложкой не сунься»? [2, с. 228];

«Прощай, Масленица!»: Расскажите, при каких обстоятельствах уместно использовать данные пословицы и поговорки (К теще на блины. Не все коту масленица. Не жизнь, а масленица. Первый блин комом) [2, с. 256].

Поговорки в качестве дидактического материала в учебнике для седьмого класса [3] используются при изучении темы «Наречие как часть речи»: Выпишите сначала пословицы и поговорки со сравнительной степенью прилагательных, а затем – со сравнительной степенью наречий.

1. Лучше матери друга не сыщешь. 2. Лучше много знать, чем много иметь. 3. И лес шумит дружнее, когда деревьев много. 4. Легче друга потерять, чем найти. 5. Больше слушай, меньше говори. 6. Выше себя не вырастешь. 7. После работы еда вкуснее. 8. Меньше жмурься – больше увидишь. 9. Меньше конь – меньше воз [3, с. 240].

Наряду с пословицами и поговорками, важное место в русском фольклоре принадлежит загадкам.

Мы сделали следующую классификацию загадок, имеющих в учебниках для 5–7 классов: «загадки-шарады» (С глухим траву она срезает. Со звонким листья объедает; С глухим шипящим – кругл, как мяч. Со звонким – как огонь горяч; С глухим шипящим я числительное. Со звонким – имя существительное [1, с. 69]); «загадки-описания» (В огороде у дорожки Стоит солнышко на ножке. Только желтые лучи У него не горячи [1, с. 179]; Бел, как снег, надут, как мех, на лопатах ходит [1, с. 250]; Красна, сладка, душиста, растет низко, к земле близко [2, с. 224]); «загадки-вопросы» (То я в клетку, То в линейку. Написать по ним сумей-ка! Можешь и нарисовать... Что такое я? [1, с. 91]; Кто на дереве до ночи Все стучит, как молоточек? [1, с. 236]; В сенокос горька, а в мороз сладка. Что за ягодка? [2, с. 224]; У трех братьев по одной сестре. Сколько всего детей в семье? [2, с. 283]); «загадки на отрицательное сравнение» (Не ездук, а со шпорами, не будильник, а всех будит [1, с. 250]; Не девица, а в зеркало глядится, не старуха, а голова серебрится; Не куст, а с листочками, не рубашка, а сшита, не человек, а рассказывает [2, с. 214]); загадки «доскажи словечко» (Буквы-значки, как бойцы на парад, В строгом порядке построены в ряд. Каждый в условленном месте стоит, И называется все... [1, с. 34]; Частокол, стена, ограда Защищают дом как надо. Не переберется вор Через прочный наш... [2, с. 21]; Вам полезен будет мой совет простой: пейте при простуде... настой [3, с. 140]).

Наряду с проанализированными нами жанрами устного народного творчества, важное место в русском фольклоре, а также на уроках русского языка принадлежит скороговоркам.

В учебнике для пятого класса скороговорки используются при изучении темы «Гласные после ц»:

Прочитайте скороговорки, следя за твердым произношением звука [ц].

1. Ученица-озорница получила единицу.

2. Цыпленок цапли цепко цепляется за цепь [1, с. 85].

При изложении темы «Глагол. Неопределенная форма глагола. Форма прошедшего времени», в одном из упражнений, следует прочитать скороговорку и прокомментировать изученную орфограмму.

Петя пошел в угол и стал брать уголь.

Пришел брат и не велел ему брать [1, с. 223].

В учебнике для пятого класса [1] при изучении раздела «Синтаксис» используются такие народные приметы: Утром много росы – будет жаркая и ясная погода. Вечером сильно пахнут травы – к перемене погоды [1, с. 283] (речевая тема «Лето красное»); Утренний сентябрьский дождь – долго идти не будет. В октябре ветер с востока – зима холодная [2, с. 288] (речевая тема «...пышное природы увяданье»).

На основе изложенного материала можем сделать вывод, что загадки, поговорки, пословицы, скороговорки, народные приметы используются на уроках русского языка, во-первых, как материал для чтения и, во-вторых, как дидактический материал для упражнений при изучении всех разделов языка в школе. Кроме этого, фольклорные произведения выступают как средство культурного воспитания учащихся в процессе изучения русского языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Русский язык : 5 кл. : Учебник для общеобразовательных учебных заведений с украинским языком обучения / Баландина Н.Ф., Дегтярева К.В., Лебеденко С.А. ; Под ред. Н.Ф. Баландиной. – К. : Знания Украины, 2005. – 304 с.
2. Русский язык : 6 кл. : Учебник для общеобразовательных учебных заведений с украинским языком обучения / Баландина Н.Ф., Дегтярева К.В., Лебеденко С.А. ; Под ред. Н.Ф. Баландиной. – К. : Знания Украины, 2006. – 336 с.
3. Русский язык : 7 кл. : Учеб. для общеобразоват. учеб. заведений с укр. яз. обучения / Баландина Н.Ф., Дегтярева К.В., Лебеденко С.А. ; Под ред. Н.Ф. Баландиной. – Знания Украины, 2007. – 368 с.

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Георгізова А. Г.

студент

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ТРАДИЦІЇ «НОВОЇ ДРАМИ» Г. ІБСЕНА У НОРВЕЗЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У кінці XIX – на початку XX ст. настав новий період в історії світової літератури. Зміна суспільно-політичних обставин, поява нових рушійних сил історії викликали зміни і в мистецтві, яке завжди розкриває сутність життя. Цей процес позначений високим рівнем художнього моделювання дійсності, розмаїттям течій, жанрів, репрезентованих більш чи менш відомими на сьогодні художниками слова, інтенсивністю пошуків нових мистецьких форм. Людина на межі епох опинилася перед лицем життєвих буревіїв і соціальних трагедій. Уже ніщо не могло врятувати її від майбутнього апокаліпсису, але вона ще могла залишитися сама собою, не втратити свою гідність і тим самим не схилитися перед обставинами. Але коли людина є дійсно людиною? Що може допомогти їй вистояти у стрімкому і нестійкому світі? І чи є у неї якийсь захист від невблаганної долі, яка вже постукала у її двері?.

Над цим питанням замислювався драматург Генріх Ібсен (1828–1906), якому судилося стати останнім представником старої театральної системи і провісником нової драми. Виходець із небагатої сім'ї, він рано пізнав жорстокість світу, тяжку працю. Та сила духу і віра в покликання дали йому змогу пройти шлях від учня аптекаря до письменника зі світовим ім'ям, драматурга, співпрацювати з яким прагнули найкращі театри Європи. Якими б не були його п'єси – романтичними, філософськими, реалістичними – його завжди цікавила людина. Він започаткував дискусію і так розширив її права, що, на думку Б. Шоу, вона з'єдналася з ідеєю. А глядачі стали не тільки спостерігачами, а й учасниками дії. Його драми судили чи хвалили, але вони нікого не залишали байдужими [2, с. 14].

Норвезький літератор був чи не найпершим митцем – представником «малої» літератури, який привернув увагу освіченої частини світового суспільства до деяких нових для XIX століття тем та проблем, примусив заговорити про свою незвичну творчу манеру. Витоки його творчості – у сентименталізмі, в бунтівному русі бурі і натиску кінця XVIII ст. А пізній Ібсен був причетний до течій, що позначили початок XX століття – символізму і неоромантизму.

Драматург, який завжди відгукувався на соціальні зміни і настрої, мабуть, як ніхто інший зобразив ХІХ століття у його русі, розвитку і змінах. Він був дуже чутливим до суспільного розвитку своєї рідної країни. Норвезька специфіка в його творчості давалася взнаки. Г. Ібсен відбивав «велику» світову дійсність крізь призму своєї вітчизняної.

Генріх Ібсен відіграв важливу роль у становленні європейської реалістичної драми. «Драма (від грец. «дія») – один із родів художньої літератури (поряд з епосом та лірикою). Особливість драми як роду полягає в тому, що вона призначена для сценічного втілення. Явища життя і характери героїв розкриваються через розмови дійових осіб (діалоги, репліки, монологи). Драма як літературний рід ділиться на три основні види: власне драму, трагедію і комедію» [1, с. 15].

Новаторство драматурга полягає в оригінальності тематики (на перший план висувалися гострі суспільні проблеми на тлі щоденних обставин, близьких кожному читачеві), у відмові від звичного любовного конфлікту як головного, у постановці низки болючих проблем про особистість та її стосунки з суспільством. Драматург змушує шукати відповіді на порушені питання. Тому інтелектуальні соціально – психологічні п'єси Г. Ібсена реалістичного і символічного періодів його творчості завжди відкриті, незавершені, дають можливість будувати над текстом власний надтекст і автору, і читачам чи глядачам.

Драматург, який завжди відгукувався на соціальні зміни і настрої, мабуть, як ніхто інший зобразив ХІХ століття у його русі, розвитку і змінах. Він був дуже чутливим до суспільного розвитку своєї рідної країни. Норвезька специфіка в його творчості давалася взнаки. Г. Ібсен відбивав «велику» світову дійсність крізь призму своєї вітчизняної.

Саме від демократичних гасел бере початок естетична позиція Г. Ібсена, спрямована на формування вільної, повноцінної і самодостатньої людини. Об'єктом його зображення стало людське «Я», сповнене своєрідності, сили почуттів, волі і здатності до активних дій. Після захоплення національно-визвольними рухами драматург переносить центр ваги цієї боротьби на внутрішнє звільнення особистості, протиставляючи окрему особистість усьому суспільству [1, с. 11–12].

Генріх Ібсен відіграв важливу роль у становленні європейської реалістичної драми. «Драма (від грец. «дія») – один із родів художньої літератури (поряд з епосом та лірикою). Особливість драми як роду полягає в тому, що вона призначена для сценічного втілення. Явища життя і характери героїв розкриваються через розмови дійових осіб (діалоги, репліки, монологи). Драма як літературний рід ділиться на три основні види: власне драму, трагедію і комедію» [3, с. 35].

Новаторство драматурга полягає в оригінальності тематики (на перший план висувалися гострі суспільні проблеми на тлі щоденних обставин, близьких кожному читачеві), у відмові від звичного любовного конфлікту як головного, у постановці низки болючих проблем про особистість та її стосунки з суспільством. Драматург змушує шукати відповіді на порушені питання. Тому

інтелектуальні соціально-психологічні п'єси Г. Ібсена реалістичного і символічного періодів його творчості завжди відкриті, незавершені, дають можливість будувати над текстом власний надтекст і автору, і читачам чи глядачам.

Новий спосіб мислення, нове розуміння людини і завдань митця вимагали для свого втілення незвичних засобів. З кінця XIX століття характерною ознакою літературного процесу стають структурні пошуки в напрямку звуження простору і часу дії, максимальної її концентрації, розширення та ускладнення ретроспекції [1, с. 14].

Ретроспекція – (у перекладі з латинської *retro* – «назад», *spectare* – «дивитися») – звернений до минулого, огляд того, що було в минулому. Вона позначає композицію, розкриває, оголює конфлікт, має функцію композиційного старту, допомагає розкритися психології характерів [2, с. 13].

Ібсен відкрив і для драматургів, і для романістів нову роль та форми ретроспекції. Вона розірвана, вкраплена в дію, що вимагає від того, хто сприймає напруженої уваги до кожного слова та уміння прикласти ці розкидані частинки одна до одної, впорядкувати їх у хронологічній і логічній послідовності.

Ретроспекція визначає і композицію, і розкриття конфлікту та характерів. Її традиційна функція соціального і психологічного старту зберігається, але стає дискретною, делікатною. Поряд з цим у неї з'являється функція зривати маски, завіси, тобто оголювати правду.

Новаторським також є використання форми аналітичної драми. Її особливість – поступове розкриття трагічного сенсу зображуваної дійсності та розкриття глибинної сутності цього трагізму. Ібсен вдається до таких форм аналітизму, за яких розкриття сокровених фатальних глибин зовнішнього щасливого життя здійснюється не лише шляхом зняття оболонки оманливості в даний відрізок часу, але і шляхом виявлення хронологічно деяких джерел прихованого зла [3, с. 35].

Театр Г. Ібсена в наш час, на початку третього тисячоліття, знову стає актуальним, бо в його драматургії живе пристрасна, напружена боротьба яка відбувалася в душі людини – митця.

Проаналізувавши особливості творчої манери Г. Ібсена, ми визначили такі основні риси започаткованої ним новітньої драми кінця XIX – початку XX століття:

- усі драматургічні твори цього періоду є п'єсами про людську душу, в яких ідеться насамперед про напружену, здебільшого трагічну боротьбу індивідуальності за власний унікальний духовний світ;
- У п'єсах «нової драми» відбувається зближення драматургічного простору з тією реальністю, в якій живуть глядачі.
- Дія відбувається у Норвегії. Безпосередньо з цим пов'язана реабілітація прози як головної мовної форми драматургічного твору;
- У п'єсах «нової драми» немає чіткої межі між трагедією і комедією. Ця ознака поезики є наслідком бажання драматурга максимально наблизитися до дійсності, бо повсякденне життя трагікомічне;

- композиція п'єс має інтелектуально-аналітичний характер. Майже всі п'єси розпочинаються показом зовнішньої ілюзії щастя, а закінчуються катастрофою. П'єси закінчуються інтелектуальним осмисленням персонажами власного життя;

- незавершена кінцівка – найвидатніший внесок «нової драми» Ібсена до світової літератури.

«Нова драма» Генріка Ібсена – справжній переворот у світовій драматургії. Норвезький письменник одним із перших серед драматургів XIX століття почав створювати п'єси, мовне оформлення яких було близьке сучасному глядачеві. Творчість Ібсена – найвище досягнення так званої «міщанської драми», розквіт якої спостерігався у XVIII ст. у Франції та Німеччині. Внесок Ібсена в розвиток театру надзвичайно вагомий і розмаїтий, тож не дивно, що під його впливом перебували як представники соціально-критичного театру (Г. Гауптман, Д. Б. Шоу і М. Горький), так і драматурги-символісти (М. Метерлінк).

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова Л.Є. Проблема жіночого щастя та втрачених ілюзій за романом Г. Флобера «Пані Боварі» та п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім» : монографія / Л.Є. Азарова, Н.Л. Ключко, Ю.В. Поздрань – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 86 с.

2. Кравченко І.Л. «Ляльковий дім» Генріка Ібсена – сучасна п'єса? / І.Л. Кравченко // Відкритий урок. – 2001. – № 19. – С. 12–15.

3. Грабовський А.В. Картковий дім Торвальда : Вивчення п'єси Генріка Ібсена «Ляльковий дім» (Нора), 10 клас / А.В. Грабовський // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – № 2. – С. 34–36.

Католіченко Н. В.

студентка

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

ЗОБРАЖЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» В РОМАНАХ Ф. С. ФІДЖЕРАЛЬДА

В наш час ім'я Френсіса Скотта Фідджеральда постійно згадується разом з іменами інших американських класиків XX століття – В. Фолкнера, Е. Хемінгуей, Т. Вульфа, Т. Драйзера, Ш. Андерсона та Л. Сінклера. Серед цих блискучих прозаїків Ф. С. Фідджеральд посідає особливе місце, відрізняючись неповторною самобутністю.

Вивченням творчості письменника займалося багато дослідників, серед яких А. Майзенер, Е. Тьорнбул, Д. Йейтс, Ю. Я. Лідський, О. М. Зверев, Н. Б. Колеснікова, та, незважаючи на це, ступінь вивченості романістики

Ф. С. Фіцджеральда залишається недостатнім. Вважаємо це несправедливим, адже письменник став співцем «епохи джазу» – періоду історії з моменту закінчення Першої світової війни і до початку Великої депресії, зумовленого популярністю джазової музики, а його роман «Великий Гетсбі», опублікований у 1925 році, було визнано найкращим літературним твором славнозвісної епохи, що і принесло письменнику величезну популярність. До цього часу вона не згадала, і, навіть, якщо й був ризик, то він остаточно зник після виходу на світовий екран у 2013 році нової блискучої екранізації роману Ф. С. Фіцджеральда режисера База Лурмана, в стрічці якого «американська мрія» ще раз нагадала про свою примарність. Зазвичай Америку вважали другим Едемським садом, обіцяною і врешті решт отриманою земною утопією. На цій землі кожен здатен досягти висот, незалежно від статусу чи будь-чого іншого, адже саме тут щастя дійсно стає можливим. Так схильні думати не тільки американці, але й багато інших людей з різних країн світу. Бо саме це і є «американська мрія».

Дати конкретне визначення цьому явищу досить важко, в основному через його популярність, адже кожна людина розуміє його по-різному. Словник алюзій, створений американськими дослідниками Елізабет Веббер та Майком Фінсілбергом, тлумачить це явище так: «Американська мрія – вираз, що означає прагнення особистості до успіху, матеріального благополуччя і досягнень іншого роду, що передбачають піднесення від соціальних низів, бідності – до визнання, багатства і слави» [5, с. 14]. Так визначає «американську мрію» суспільна свідомість жителів США і так воно зафіксовано в словнику. Але потрапляючи до літературного твору, це поняття піддається авторському осмисленню, проходить крізь призму авторського сприйняття.

В романі Ф. С. Фіцджеральда «Ніч лагідна» ми бачимо інше тлумачення цього концепту. Дік Дайвер – талановитий лікар, що має на меті стати справжнім фахівцем і допомагати людям. В свої найкращі роки, не затьмарені нічим, навіть тим, що в світі вирувала війна, він являв собою велику цінність, занадто значне капіталовкладення, щоб пускати його на гарматне м'ясо. Дік вважав себе щасливчиком, адже знав, де шукати своє щастя, в той час, як ніхто інший цього не знав. Його ілюзії зводилися до американського оптимізму: «Це були ілюзії вічної сили й вічного здоров'я і наївна віра в природжену доброту людини – ілюзії цілого народу, брехня багатьох поколінь матерів, які присипляли своїх дітей байками, ніби надворі вовків немає, хоч вовки вили під вікнами їхніх хатин».

[3, с. 264]. І дійсно, крах вже підступав. Приїхавши до Швейцарії вдосконалювати свою лікарську майстерність, він знайомиться з неймовірної вроди дівчиною, Ніколь Уоррен. Вона є однією із пацієнток госпіталю і лікується від хвороби, винуватцем якої є її батько-мільонер. Зустріч з Діком змінює її життя. В неї одразу з'являється прихильність до юнака, а згодом ця прихильність переростає в кохання, що стає цілющим фактором її хвороби.

Дік Дайвер постає перед важким вибором – зникнути з життя дівчини чи одружитися з нею. Важкість вибору зумовлена ще й тим, що йому стає відомим намір батька і старшої сестри Ніколь: вони хочуть купити для Ніколь лікаря. Дік з презирством дивиться на низький план Уорренів. Але, всупереч всьому, одружу-

ється з Ніколь, адже дійсно її кохає. Він намагається відгородитися від багатства дружини. Однак, йому ненадовго вистачає сил для сліпого заперечення, що двигун його життя – багатство Ніколь. Йому згадуються слова Бебі, сестри Ніколь, з якими він колись так гаряче не погоджувався: «Ви наша власність, і рано чи пізно Вам доведеться визнати це» [3, с. 326]. І він справді це визнає. Після стількох років він нарешті бачить, що «його купили... і він якимось чином дозволив, щоб увесь його арсенал замкнули в уорренівських сейфах» [3, с. 351].

Одруження з Ніколь стало початком краху для Діка, а до кінця це довела Розмарі Хойт, юна голлівудська акторка, що успішно влилась в компанію Дайверів і їхніх друзів. «Діку здається, – зауважує І. Є. Зозуля, – що серед оточуючих його циніків і морально неохайних людей раптово з'явилася безневинна молода істота, чий дитячий ідеалізм і наївна віра нескінченно ваблять його. Але тут він знову виявляється не таким проникливим, як йому хочеться думати: не розрізняючи вдягнутої на обличчя маски, він не прочитує роль, що зробила крок з екрану в життя» [1, с. 54]. Дік Дайвер знову помиляється. І, переслідуючи свої невинуваті ілюзії, він з кожним кроком падає все нижче, у решті-решт, втрачає свій ідеалізм, талант, і перетворюється на п'яницю та невдачу.

Та у романах Ф. С. Фіцджеральда не тільки Дік Дайвер переслідує «американську мрію», за нею безнадійно женеться і Джей Гетсбі, «зразковий» американський юнак, що з самого дитинства мріяв про багатство. «Сину незаможних батьків довелося вже з дитячих років не тільки формувати себе, а й прокладати шлях до суспільства, «вибудовувати» власну кар'єру, турбуватися про своє майбутнє, ловити мить вдачі. ...Гетсбі зумів розбагатіти на бутлегерстві – незаконному продажу спиртного під час дії «сухого закону» [2, с. 9]. Його не хвилювало, що багатство його нажито нечистими засобами. Він був упевнений, що заслужив його, і, більше того, був упевнений, що все зробив правильно, адже доклав для цього чимало праці. Крім того, він заробляв своє багатство не для себе, а для коханої, що стала втіленням краси, любові і мрії, на здійснення якої він поклав усе своє життя.

Його «американська мрія», здавалося б, почала збуватися. Дейзі зачарована його будинком, його сорочками і ним самим, відповідає йому взаємним почуттям. Гетсбі нерозважливо кинувся у зловісний вир своєї мрії, не розуміючи, що Дейзі зовсім не відповідає тій прекрасній Дамі його серця, тому ідеалу, який він плекав усі ці роки і так палко любив. Він був приречений на загибель із самого початку, адже в своїх постійних думках про неї, забув, про те, що було важливим, втратив власне «я». Так мрія обернулася для Гетсбі на трагедію.

Але у романах Ф. С. Фіцджеральда є і такий герой, який все ж таки досягнув свого, не загинувши врешті-решт і не опинившись на соціальному дні. Його кінець більш оптимістичний, але це тільки тому, що кінець цей просто не завершено. Це Монро Стар – втілення американського міфу про однакові можливості для кожного: «В юності він злетів на міцних крилах угору – і всі царства світу оглянув очима, здатними, не блимаючи, дивитись на сонце. Невпинним, завзятим, а під кінець – лютим, зусиллям крил він протримався там довго – небагатьом вдалося це – і потім, закарбувавши суть речей, як виглядає вона з величезної висоти, спустився поступово на землю» [4, с. 494].

Стар вийшов з низів, не отримав освіти, але мав дещо цінніше – талант. Будучи прекрасним організатором і маючи виключні професійні дані і чуття, він прийшов у кінематограф, коли ще було можливо зробити карколомну кар'єру, опираючись тільки на власні таланти. І він зробив таку кар'єру, виключаючи можливість повторити щось подібне. Монро, піднявши кіно високо над рівнем і можливостями театру, став дійсно найкращим у своїй справі і, як маяк, вказував правильний шлях усім своїм співвітчизникам. Але інші ділки терплять його недовго, тому що вічно збирати невдачі там, де він підбирає тільки успіх, нестерпно. Тим паче, що прибрати з дороги «останнього магната» не так вже і важко. Стар, як і вищезгадані герої, приречений на загибель, адже не в змозі зупинитися від спроб поєднання непокерованого – будучи талановитим і вдалим ділком, він все одно залишається романтиком.

Звичайно, книга не завершена і ми не можемо знати напевне, що Стар загине чи його вб'ють. Але намір Ф. С. Фіцджеральда більш-менш викристалізовується: Стар теж зазнає краху. І смерть «останнього магната», чи то буквальна, чи фігуральна, призведе до повновладного панування комерційного начала у кіновиробництві.

Крах Монро, як і крах Гетсбі та Діка Дайвера, відображає торжество нелюдської системи, що морально і фізично руйнує особистість. Його образ, як і два попередні образи, відображає недосяжність «американської мрії», неможливе втілення життя в жалюгідній схемі комерційного фільму.

Ф. С. Фіцджеральд, переслідуючи свою мету – розвінчання «американської мрії» – на прикладі своїх героїв, талановитих і перспективних особистостей, доводить, що щастя і багатство не є тотожними. Що людина, яка все своє життя присвятила здобутку матеріальних благ, не стане від них щасливішою, а навпаки, втратить своє власне «я», свій духовний світ і бажання жити повноцінним життям.

«Американська мрія» – це реально існуюча соціальна сила, що обумовлює функціонування суспільства, кожний громадянин якого, подібно Гетсбі, може повірити у «...зелений вогник, у здійснення всіх бажань, у майбутнє щастя, що з року в рік не дається нам у руки» [3, с. 143]. Ця сила дозволяє людині сприймати всі невдачі і розчарування як всього лише тимчасові перепони на шляху до своєї мети. Прагнучи до втілення своєї «американської мрії», людина може сприймати всі труднощі і незгоди, що випадають на її долю як випробування на шляху до величезного первозданного людського щастя: «Нехай воно вислизнуло сьогодні, дарма – завтра ми побіжимо ще швидше, простягнемо руки далі... І одного чудового ранку...» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Зозуля І.Є. Згубність «американської мрії» як основна причина загибелі обдарованої особистості в романі Ф.С. Фіцджеральда «Ніч лагідна» / І.Є. Зозуля // Зарубіжна література в школах України. – 2010. – № 6. – С. 52–55.

2. Зозуля І.Є. Трагедія ідеаліста в романі «Великий Гетсбі» Френсіса Скотта Фіцджеральда / І.Є. Зозуля // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 6. – С. 8–11.

3. Фіцджеральд Ф.С. Великий Гетсбі ; Ніч Лагідна : Романи / Перекл. з англ. М. Пінчевського ; Післям. В. Кухалашвілі / Ф.С. Фіцджеральд. – К. : Дніпро, 1982. – 472 с.

4. Фицджеральд Ф.С. Полное собрание романов в одном томе / Ф.С. Фицджеральд. – М. : Эксмо, 2014. – 864 с.

5. Merriam-Webster's Dictionary of Allusions. – Springfield (MA), 1999.

6. Лидский Ю.Я. Скотт Фицджеральд. Творчество – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://fitzgerald.narod.ru/critics-rus/lids1.html>.

7. Савинич С.С. Роман Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» : Парадоксы американской мечты // Вестник – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/3244>.

Паньків У. П.

старший викладач

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Львівська область, Україна

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО ЖІНОЧОГО РОМАНУ XXI СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ СІЛЬВІ ЖЕРМЕН)

Сучасний французький жіночий роман посідає особливе місце не тільки в жанровій системі національного літературного процесу Франції, але й світової літератури загалом. Якщо ще наприкінці ХХ століття жінки-письменниці змушені були постійно доводити, що в літературі вони невинуватко, то сьогодні, беззаперечно, їх доробок стоїть на одному щаблі з творчістю чоловіка-письменника. Це пояснюється багатьма чинниками, одним із яких є еволюційний процес – жіноча література змінюється відповідно до віянь, що диктуються суспільством і культурою.

В центрі уваги вже не стоїть жінка з її проблемами, акценти зміщуються в бік екзистентності людини взагалі. Відповідно жанрова палітра романів, написаних жінкою-письменником, окрім суто фемінного (Поль Констан «Відвертість за відвертістю», Анні Ерно «Пристрасть», Анна Гавальда «Я її кохав. Я його кохала» та інші), поповнюється ще й жанровими різновидами екзистенційного, психологічного, історичного, романами виховання та кар'єри.

Однією з яскравих представниць французької жіночої літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. є Сільві Жермен. Її численні романи вирізняються різно-

плановістю та різножанровістю сюжетів. У своїй творчості авторка акцентує увагу на конструюванні художнього світу та образу людини в ньому.

Домінантними рисами романів Сільві Жермен є легендарність («Книга ночей» та «Бурштинова ніч»), міфічність («Дитина медуза»), а також містицизм («Магнус»). Поєднує ці твори те, що в них не заперечується реальність, часто-густо жорстока, навпаки – звучить заклик зачаровувати світ шляхом занурення в священну, божественну тишу.

Філософія Жермен уособлює нову постмодерну релігійність, тілесність, духовність і доводить можливість виникнення на руїнах злочинів ХХ ст. віри, яка прагнула б пізнати невимовне ім'я Бога. У своєму інтерв'ю в Києві письменниця роздумує над темою зла: «Що таке зло – воно охоплює нещастя, несправедливість, насильство, війни, сьогодні це й такі жахливі явища, як тероризм тощо. Ми бачимо зло у всіх його проявах, мінімальних або величезних... завжди, з незапам'ятних часів – подивіться на Книгу Йова у Біблії – це було одним із найбільших питань людства, його мукою: чому зло, звідки воно йде, яким є сенс зла... У відомому тексті Гільгамеша, що є дійсно надзвичайним, в одному з найстаріших текстів людства тема зла вже існує. Тож це є мукою для людської істоти відтоді, як вона стала здатною мислити: гомо сапієнс постійно чинить зло, постійно потерпає від зла, проте все ж не може звикнути до нього та ставить собі запитання» [2, с. 7].

Перший і, на жаль, поки що єдиний роман в перекладі українською мовою, роман Сільві Жермен «Книга ночей» [1], який критики називають сімейною сагою, вражає своїм суцільним песимізмом, нескінченною темрявою. «Це книга, в якій уявне, що наближається до фантастичного, прирівняне до того, що можна назвати реальним. ...це дещо приголомшує» [2, с. 14]. Як майже у всіх творах, авторка дивується незворушності Бога до людських бід, порушує питання про те, як вижити в хаосі цих шалених пристрастей, ненависті, криках і болю. І як простим смертним людям, життя яких може обірватися в будь-яку мить з примхи злого фатуму, день за днем боротися зі страшною порожнечою і горем, яке вривається в їхнє життя раптово і неблаганно? Один із чисельних персонажей навіть доходить висновків, що Бог не може існувати, бо інакше Він не допускав би таких жахів.

В іншому творі французької письменниці – романі-пошуку «Магнус» [5] головний герой задається питанням що робить людину людиною: ім'я, мова, батьківщина, сім'я? В своїх перманентних пошуках самого себе персонаж Сільві Жермен переживає кожний з цих соціальних детермінізмів. Він нічого не пам'ятає про себе через відгомін війни і абсолютно спантеличений брехнями сімейної легенди. Перед нами розгортається екзистенційна головоломка, фрагменти якої складаються в більш-менш хронологічному порядку. Відповідь же знайдеться в царині містики. Як тільки герой досягає успіху в болісних пошуках свого походження, він так само прикладає всіх зусиль, щоб загадковим чином стерти все з свого минулого. Проте, у порівнянні з іншими абсолютно похмурими текстами, роман «Магнус» дарує головному герою світлі моменти, миті справжнього щастя.

Звернемо увагу також на роман «Відблиски солі» («Eclats de sel») (досі не перекладений ні російською, ні українською мовами), що належить до чеського періоду творчості письменниці. Це постмодерністська розповідь про екзистенційний та онтологічний шлях людини від експропріації себе самої до умиротворення. Письменниця часто прибігає до такого авторського прийому, як введення абстрактних понять і оживлення явищ природи. У романі вони стають персонажами і навіть можуть впливати на перебіг подій. Так, ще на початку роману, герой, знаходячись у поїзді, споглядає крізь вікно одиноке дерево, бук (hêtre), він передає йому свою самотність, яка його переповнює, ідентифікує себе з ним – дерево стає своєрідним альтер-его головного героя, живою істотою ((h)être humain). Саме за допомогою опису дерева письменниця дає підказки своєму персонажу як діяти, як поводитись у відношенні до буття, як знайти вихід з його екзистенційного кошмару, провокує на внутрішні зміни:

Il y avait ce hêtre... dru comme un corps d'attente et de longue endurance. Il habitait l'espace ...tout concentré sur soi, sur son invisible coeur d'arbre, son inaudible chant d'arbre, sa solitude d'arbre [4, p. 146].

Був собі дуб, міцний, як сильно витривале тіло. Він вживався з буттям, концентруючись на себе, на своє невидиме серце, на нерозбірливий спів всередині себе, на свою самотність.

Отож, творчість Сільві Жермен постає вагомим щаблем у розвитку жанрового варіанту французького жіночого роману ХХІ ст. Аналіз та інтепретація доробку письменниці доводять, що жанрова специфіка її романної спадщини вирізняється наявністю екзистенційного первня, який по-різному втілений у різних художніх творах С. Жермен.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жермен С. Книга ночей / Сільві Жермен. – Київ : Академпрес, 2004. – 350 с.
2. Зубова Л. Київський діалог з Сільві Жермен [електронний ресурс] / Любов Зубова. // Дух і літера. – № 17–18, 2007. – Режим доступу : <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5125>.
3. Bricco E. Éclats de sel de Sylvie Germain : un roman mosaïque [електронний ресурс] / Elisa Bricco. Éclats de sel de Sylvie Germain : un roman mosaïque? In Paroles de femmes, femmes de paroles. Hommage à Giorgio De Piaggi, Publif@rum, 2006. – Режим доступу : <http://www.publifarum.farum.it/n/03/bricco.php>.
4. Germain S. Eclats de sel / Sylvie Germain. – Paris : Gallimard, 1996. – 192 p.
5. Germain S. Magnus / Sylvie Germain. – Paris : Gallimard, 2007. – 272 p.

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бебенко К. В.

студентка

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ІНТОНАЦІЯ У ФОНЕТИЦІ ТА ФОНОЛОГІЇ

Інтонація – важливий компонент висловлювання. Інформація, вкладена у висловлення, виражається не лише за допомогою слів і граматичних структур, але також і за допомогою інтонації.

Існує низка визначень інтонації, що пов'язано зі складністю цього явища. Все розмаїття визначень інтонації, що зустрічаються у фонетико-фонологічній літературі, можна звести до двох основних груп: визначення, в яких дослідники ототожнюють інтонацію з мелодикою мовлення; і визначення, в яких інтонація розглядається вченими, як єдність багатьох компонентів.

Першу точку зору поділяють представники західноєвропейської і американської фонетичних шкіл. До них належать визначення інтонації Г. Суїта, Д. Джоунза, Л. Армстронга, І. Уорда, Д. О'Коннора, Р. Ладо, Ч. Фриза, а також Л. Щерби, А. Гвоздева, М. Матусевича, та інших. Г. Суїт пише, що «інтонація або зміна висоти голосового тону залежить від частоти звукових коливань, які, в свою чергу, залежать від напруги голосових зв'язок». Згідно О'Коннору «ні в одній мові, що відома нам, не говорять монотонно; в усіх мовах є зміна висоти тону голосу, хоча не у всіх мовах ці зміни відбуваються однаково. Коли ми говоримо про інтонацію в англійській мові, ми маємо на увазі зразки висоти голосового тону, мовну мелодику, її тональні особливості». Л. Армстронг і І. Уорд визначали інтонацію як підвищення і зниження голосового тону при говорінні. Р. Ладо і Ч. Фриз розглядають інтонацію як поєднання різних змін висоти тону в процесі мовлення. Вищезазначених дослідників об'єднує те, що вони трактують інтонацію як значимі зміни висоти тону. *Теорію*, розроблену цими лінгвістами, називають *контурною*, оскільки за одиницю аналізу ними береться мелодичний контур – зміна висоти тону в перед-шкалі, шкалі, ядрі і після-ядерної частини.

Для російської та української фонетичних шкіл притаманне здебільшого широке розуміння інтонації, як єдності багатьох компонентів, але не існує єдиної думки, щодо кількості та характеру компонентів. А. М. Пешковський включає в поняття інтонації мелодику, ритм і тембр. В. М. Всеволодський-Гернгросс

розуміє під інтонацією послідовність тонів, що розрізняються по висоті, силі, темпу і тембру. Г. П. Торсуєв включає у поняття інтонації мелодику, наголос, темп, тембр і ритм. На думку С. В. Кодзасова, інтонація є сукупністю просодичних характеристик речення: тону, гучності, тривалості, фонації. Найважливішим із цих засобів є тон. О. А. Бризгунова визначала інтонацію, як звуковий засіб мови, за допомогою якого мовець та слухач виділяють серед потоку мовлення висловлювання та його смислові частини, протиставляють висловлювання відповідно до їх мети (розповідь, волевиявлення, питання) і передають суб'єктивне ставлення до висловленого. На думку В. Н. Ярцевої інтонація – це єдність взаємопов'язаних компонентів: мелодики, темпу, інтенсивності, тривалості і тембру вимовляння. Відповідно до О. С. Ахманової: інтонація – складний комплекс просодичних елементів, що включають мелодику, ритм, інтенсивність, темп, тембр, логічний наголос на рівні пропозиції для вираження як різних синтаксичних значень, так і експресивних і емоційних конотацій.

Більшість фонетистів, що розглядають інтонацію як багатокомпонентну єдність, погоджуються з тим, що до складу її компонентів слід відносити мовну мелодику, наголос, часові і тембральні характеристики висловлювання. Крім того, деякі фонетисти вважають за необхідне розглядати паузи, як компоненти інтонації.

Мелодика, тобто зміна частоти коливання голосових зв'язок, яка на акустичному рівні призводить до зміни основної частоти голосу, що сприймається як зміна висоти. Найважливішою є зміна висоти тону останніх складів у синтагмі, що виражається у падінні або підвищенні тону. Саме це вказує на мету або призначення висловлювання: повідомлення, питання, наказ, прохання, вигук.

Темп мовлення як компонент інтонації характеризується загальним темпом синтагми, зміною темпу протягом синтагми та місцем найвиділенішим за допомогою тривалості елементів синтагми. Загальний темп синтагми при значному інтонаційному виділенні, як правило, повільний. Це пояснюється тим, що вирізнення будь-якого слова в синтагмі призводить до значного збільшення тривалості наголошеного голосного в цьому слові, а за рахунок цього збільшується середня тривалість звука в синтагмі [1, с. 128].

Важливим акустичним компонентом інтонаційної організації мовлення є інтенсивність. Загальнофонетичною є закономірність падіння інтенсивності від початку синтагми до її кінця. Це також загальне явище для інтонаційної організації, як висхідно-низхідний мелодійний контур. Більше всього інтенсивність послаблюється у кінці фрази, менше – до кінця незавершеної синтагми, якщо слово, що виокремлено, знаходиться на останньому місті у фразі. Інтенсивність звука або гучність – це його енергетичне наповнення, його акустичний матеріал. Інтенсивність визначається амплітудою звукової хвилі – чим більша амплітуда, тим більша інтенсивність і навпаки [2, с. 18]. Інтенсивність дозволяє зафіксувати кількість енергії у звуці та її динаміку в часі, розподіл за допомогою інтонографічного контуру, що показує акустичну форму звука. Функціонування інтенсивності як інтонаційного параметра порівнюється у певному відношенні з мелодикою, оскільки подібно до неї, гучність має свій контур.

Пауза як перерва в звучанні має велике значення при організації багатосинтагмних фраз. Дотримуючись класифікації, запропонованої І. В. Петренко [4, с. 5], розрізняють такі види інтерсегментних пауз структурного членування мовлення, як: 1) *внутрішньосинтагменна*, що відокремлює попередню ритмогрупу від наступної; 2) *міжсинтагменна*, для виокремлення однієї ритмофрази від іншої; 3) *синтаксична*, яка корелює із синтаксичною організацією спортивного дискурсу; 4) *структурна*, що маркує кінець синтагми.

З паузацією тісно пов'язаний такий компонент інтонації як ритм. Ритм – це універсальне явище, одна із форм існування матерії, особлива форма руху. Т. М. Шишкіна [5, с. 14] виокремлює шість типів ритмічної організації мовлення: *монотонний, некомпактний, перемінний, відривчастий, кільцевий та поступовий*. Під *монотонним ритмом* розуміється послідовність синтагм, довжина яких коливається в вузькому діапазоні. Некомпактний ритм є наслідком чергування синтагм різної величини та послідовності. При відривчастому ритмі приблизно рівні синтагми малої довжини змінюють одна одну. Перемінний ритм характеризується регулярним чергуванням довгих та коротких синтагм. Кільцева ритмічна структура має початок і кінець із рівноскладових, але відмінних синтагм. В поступовому ритмі синтагми розташовуються в порядку зменшення або збільшення їх довжини.

І. М. Магідова виокремлює дві ритмічні групи – *прості* та *складні*. Під простими вона розуміє послідовності, які складаються з одного наголошеного складу і декількох ненаголошених складів. Складна ритмічна група може включати в себе довільну кількість наголошених і ненаголошених складів [3, с. 78]. Складну ритмічну групу, яка складається з двох наголошених складів, прийнято називати *дворядковою*. Якщо кількість наголошених складів перевищує два, то така ритмічна група називається *багаторядковою*, яка зазвичай характеризується високою рівною шкалою.

Наголос як компонент інтонації є одиницею супрасегментного фонологічного рівня. У залежності від того, з якою сегментною одиницею він функціонально співвідноситься, розрізняють *мовний, синтагматичний (тактовий) і фразовий наголос*. Особливий вид наголосу – *логічний*, який призначений підкреслювати змістовно найважливіші у конкретній мовленнєвій ситуації слова у реченні. Наголос виконує у мові різноманітні функції. Спільно для всіх типів і видів наголосу є *кульмінативна функція* – забезпечення цілісності та окремоті слова шляхом просодичної централізації його складово-звукової структури (виділення просодичного центру слова).

Словесний наголос має чітко визначені функції у слові. Він організовує склади у мовну одиницю, яка володіє акцентною структурою, тобто деяким зразком взаємовідношень між складами. Слово не існує без словесного наголосу, отже перша функція наголосу – *конститутивна*. Звуковий континуум перетворюється у фразу саме тоді, коли він членується на елементи, організовані словесним наголосом. Інша функція словесного наголосу – *опізнавальна*. Він дає мовцю можливість сприймати послідовність складів, як певний акцентний малюнок слова. Третя функція словесного наголосу – *дистинктивна*, оскільки словесний наголос сам по собі здатен диференціювати значення слів та їх форм.

Рецесивна та *ритмічна тенденції* – це тенденції, що впливають на розміщення словесного наголосу в англійській мові. *Рецесивну тенденцію* можна окреслити, як притаманне всім германським мовам прагнення виокремити словесним наголосом початок слова. Головний наголос згідно з нею називається рецесивним наголосом. Ритм у чергуванні наголошених і ненаголошених складів призвів до появи іншої тенденції англійської мови – *ритмічної*. Вона спричинила появу другорядного наголосу у багатоскладових запозиченнях.

Тембр – спеціальне забарвлення голосу, емоційно-експресивне ставлення мовця.

Таким чином, інтонація це – єдність компонентів, звукового устрою мови. Базовими компонентами інтонаційної організації висловлювань є мелодика, ритм, фразовий і логічний наголоси, паузи, тембр, інтенсивність (гучність) та темп. Інформатор поєднує у своєму мовленні всі компоненти інтонації, щоб реципієнт коректно інтерпретував зміст висловлювання. Інтонаційний устрій кожної мови унікальний. Фонетико-фонологічні розбіжності між варіантами однієї мови також поширюються і на інтонаційне оформлення конкретного варіанту цієї ж мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко Л.В., Вербицька Л.А., Гордина М.В. Основы общей фонетики / Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицька, М.В. Гордіна. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1991. – 152 с.
2. Іщенко О. Дифтонги в північноукраїнських діалектах / О. Іщенко // Вісник житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – № 18. – С. 13–20.
3. Магидова И.М. Введение в английскую филологию / И.М. Магидова. – М. : Высшая школа, 1969. – 211 с.
4. Петренко А.Д. Социофонетическая вариативность современного языка в Германии / А.Д. Петренко. – К. : Рідна мова, 1998. – 254 с.
5. Шишкина Т.Н. К вопросу о ритмическом построении речи : автореф. дисс. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.Н. Шишкина. – М., 1974. – 21 с.

Бабич В. І.

аспірант

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЛІРИЧНОГО «Я» В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МОДЕРНІЗМУ

Лінгвокогнітивний аналіз ліричного «Я» в ідіодискурсах, що досліджуються, є логічним продовженням лексико-семантичного та структурно-синтаксичного аналізу [7, с. 12]. Якщо останні спрямовані на виявлення мовного значення ліричного я та форм його реалізації у вигляді певної сукупності денотативних, конотативних і сигніфікативних компонентів значення, то лінгвокогнітивний аналіз уможливорює пошук тих концептів, тобто цілісних одиниць мислення, які «підведені» під тіло знака [9, с. 48; 10, с. 83]. Лінгвокогнітивний аналіз має на меті пізнання організації знань про світ, представлені у семантиці мовного знака, ніж на тлумачення цього знака [9, с. 49]. У процесі лінгвокогнітивного аналізу виявляються сутності, необхідність «омовлення» яких, слугує причиною створення суб'єктом мовленнєвої діяльності тих чи інших мовних знаків, а також сутностей за допомогою яких це «омовлення» здійснюється [9, с. 50]. Таким чином, лінгвокогнітивний аналіз стає своєрідним «містком», який дозволяє виявити зв'язок між мисленням та мовою. Традиційній лінгвістиці не вдалося це зробити, оскільки вона вивчала не мову «в єдності її тілесного та духовного аспектів, а тільки-но її семантичний, граматичний та синтаксичний скелет» [5, с. 112–113]. У лексико-семантичному та структурно-синтаксичному аналізі достатньо виявити перелік елементів, які входять до складу значення, в той час як у лінгвокогнітивному – компоненти значення повинні бути зв'язані між собою у складі певної структури або моделі. Лексико-семантичний аналіз оперує в основному більш конкретними значеннями, а лінгвокогнітивний здійснюється у термінах більш абстрактних значень, які репрезентують категорії мислення та зв'язок між ними. Семантичні моделі відслідковуються на конкретних рівнях мови, а лінгвокогнітивні – на всіх. Ці інформаційні структури виявляються у лексичному, словотворчому та граматичному значеннях, а також й на рівні тексту та дискурсу [6, с. 11]. Лінгвокогнітивний аналіз передбачає моделювання номінативного простору мовних знаків, спираючись на методи фреймової семантики, теорії прототипів, теорії іконічності тощо.

В контексті нашої роботи лінгвокогнітивний аналіз ліричного «Я» у поетичних ідіодискурсах представників американського модернізму полягає у виокремленні таких концептів у концептосферах поетів, завдяки яким реконструюється ліричне я у досліджуваних ідіодискурсах, та розкритті їх ключових характеристик.

Концепт, будучи когнітивною категорією й семантичною сутністю, що відправляє до плану змісту певної знакової одиниці, співвідносимо з категоріями

поняття й значення мовного знака. При цьому концепт не можна ототожнювати ані з поняттям, ані зі значенням слова, яке його репрезентує. Концепт є набагато ширшим, ніж вони обидва.

Серед класифікацій концептів, що їх представлено у різних наукових роботах [2; 3; 4; 6; 9], найпоширенішими є такі:

1) когнітивна (конкретно-почуттєвий образ, уявлення, схема, поняття, прототип, пропозиція, сценарії (скріпти), гештальт);

2) культурологічна (конкретні, більш абстрактні концепти, і світоглядні універсалії (або концепти-автохтони й протоконцепти));

3) соціолінгвістична (етнокультурні, соціокультурні й індивідуально-культурні);

4) понятійна (базові концепти (космічні, соціальні, психічні), концепти-дескриптори (діменсиональні, квалітативні, квантитативні), концепти.

Відмінними рисами художнього концепту є те, що він має асоціативну природу, має естетичну сутність і образні засоби вираження, обумовлені авторським задумом. Семантичний обсяг художнього концепту включає загальнокультурний і індивідуально-авторський компоненти.

Отже, у нашому дослідженні ми розуміємо концепт як багатовимірне ментальне утворення, у якому вже традиційно виділяють три складових: поняттєву, що відображає ознакову структуру концепту; образну, що фіксує когнітивні тропи, які підтримують концепти в мовній свідомості; значущу, що визначається місцем, яке займає ім'я концепту у лексико-граматичній системі певної мови, куди відносяться етимологічні та асоціативні характеристики [1; 8].

Ми визначаємо, що у концептосферах Р. Фроста та К. Сендберга є низка спільних та окремо-індивідуальних концептів, які виступають лінгвокогнітивними реконструктами ліричного я образу автора або ліричного героя у поетичному тексті.

У процесі дослідження було встановлено, що у концептосферах Р. Фроста та К. Сендберга існує низка спільних та окремо-індивідуальних концептів, які виступають лінгвокогнітивними реконструктами ліричного «Я» образу автора або образу ліричного героя у поетичному тексті. Спільним концептами у досліджуваних ідіодискурсах виступають ЖИТТЯ, СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, ЛЮДИНА, ПРАЦЯ. Склад окремо-індивідуальних концептів є таким: в ідіодискурсі Р. Фроста – ПРИРОДА, ПОРА РОКУ, СІЛЬСЬКА МІСЦЕВІСТЬ, СВІТЛО, ВОДА, в ідіодискурсі К. Сендберга – МІСТО, НІЧЬ, РАНОК.

ЛІТЕРАТУРА

3. Акішина М.О. Образність англomовного поетичного дискурсу ХХІ століття : лінгвокогнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Мар'яна Олександрівна Акішина. – Херсон, 2014. – 295 с.

4. Белехова Л.И. Когнитивные операции обработки художественного текста / Л.И. Белехова // Нова філологія : зб. наук. праць / редактор В.М. Манакін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – С. 30–38.

5. Белова А.Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / А.Д. Белова // Культура народов Причерноморья / гл. ред. Ю.А. Катунин. – 2002. – № 29. – С. 17–23.
6. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика / Н.Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. Гос. ун-та, 2000. – 123 с.
4. Борухов Б.Л. Зеркальная метафора в истории культуры / Б.Л. Борухов // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Просвещение, 1991. – С. 109–116.
5. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка : фреймовые сети / С.А. Жаботинская // Мова. – Одеса : Одеський державний університет, 2004. – С. 1–28.
6. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ : Типы фреймов / С.А. Жаботинская // Когнитивная семантика : Материалы Второй международной школы-семинара по когнитивной лингвистике. 11–14 сентября 2000 / Отв. ред. Н.Н. Болдырев ; Ред. : Е.С. Кубрякова и др. : В 2 ч. – Часть 2. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2000. – С. 10–13.
7. Карасик В.И. Этнокультурные типы институционального дискурса. / В.И. Карасик // Языковая личность : культурные концепты. – Волгоград, Архангельск. 1996. – С. 21–34.
8. Кубрякова Е.С. Об одном фрагменте концептуального анализа слова «ПАМЯТЬ» / Е.С. Кубрякова // Концептуальный анализ : методы, результаты, перспективы. – М., 1990. – С. 46–50.
9. Чесноков П.В. Грамматика русского языка в свете теории семантических форм мышления / П.В. Чесноков. – Таганрог, 1992. – 166 с.

Бегерська О. В.

викладач

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

L'EMPLOI DU VERLAN COMME UNE DES PARTICULARITÉS DU RAP FRANÇAIS

Les jeunes représentent une grande partie de la population et désirent avant tout d'être indépendants de leurs parents, se distinguer de la génération précédente par n'importe quel moyen, soit par les styles de vêtements qu'on porte, soit par la littérature qu'on lit, soit par la musique qu'on écoute. Ils veulent introduire quelque chose de nouveau, d'imprévisible, ils essayent de transformer la culture, de laisser les traces de leur influence. De toute façon, la langue est le trait le plus distinctif qui délimite les adultes de la jeunesse et reflète l'impact de jeunes. Le langage des jeunes reflète leur âge, formation, goût, intérêt, milieu et statut social. Avec le nombre

croissant des immigrés qui apportent la culture de leurs prédécesseurs, les linguistes s'intéressent beaucoup à la contribution que la jeunesse offre. L'influence des jeunes sur la prononciation, l'accent, le vocabulaire est immense et on ne peut pas sous-estimer cet impact.

Un des signes de l'influence des jeunes sur la culture française est le rap. Le rap est le style musical particulier qui se caractérise non par le chant, la mélodie, mais plutôt par la façon de citer les mots. Ce style est surtout apprécié par les jeunes car il touche les problèmes en vigueur, parle des inconvénients, de l'inégalité. Les immigrés qui viennent des pays africains forment une sorte de mélange avec les jeunes Français urbains. Pour préserver leur identité culturelle et leur propre culture ces jeunes font recours au rap. Par l'intermédiaire du rap les jeunes manifestent leurs problèmes, surtout ceux de l'intégration dans la société. Le rap aide les gens à s'exprimer par le moyen du texte, des mots. «Si le rap est le degré zéro de la mélodie, si le rythme («échantilloné», donc) y est le roi, il partage la vedette avec les mots» [3].

Le lexique du rap est très varié et comporte un nombre considérable d'emprunts à l'anglais et à l'arabe. En même temps le rap utilise les expressions venant de l'argot et du verlan pour montrer sa richesse des paroles. Le vocabulaire est propre aux thèmes dont on parle. Les chansons de rap parlent des problèmes des banlieues comme drogues, crimes, violence, alcool. Les rappeurs critiquent la politique dans un pays, les relations en famille, ils constatent le manque de respect, de culture, de tact, d'instruction. Parmi les exécutants les plus fameux et écoutés on peut nommer Black Kent, El Matador, L'Algérino, Maître Gims, Tunisiano [2].

Le verlan comme une des formes du langage utilisée dans les chansons de rap constitue le code dans lequel on inverse les syllabes des mots. Dans un des sens c'est un jeu anagramme employé pour chiffrer, codifier le message. Le trait principal du verlan est l'inversion des syllabes dans le mot qui permet de créer un nouveau mot totalement différent d'un mot précédent. Par exemple: *L'envers* → *len-vers* → *verlan*.

Le verlan offre un large spectre de possibilités de changement des mots. Si on veut transformer le mot monosyllabique du type CV (consonne-voyelle), on ne doit que renverser les lettres, par exemple: *ça* [sa] → [as] *aç* ou *fou* → *ouf*.

Les mots du type CVC (consonne-voyelle-consonne) exigent l'emploi de la troncation. D'habitude la troncation entraîne le changement phonétique du [Ø] en [œ], par exemple: *femme* [fam] → [mØfa] → [mœf] = *meuf*.

Ainsi à partir des mots *père, faire, mec, sac, mère* on obtient *reup, reuf, keum, keuss, reum*. Les mots du verlan les plus souvent employés sont les suivants: *peucho, keum, keuf, meuf, ouf, rebeu, ainf, ap, ouam, téci, oinf, taspé, chelou* [1; 2; 3].

Le français des jeunes est déterminé par plusieurs facteurs différents parmi lesquels on peut nommer de nouvelles technologies comme Internet, chat, SMS, forums et d'autres. Une des raisons principales de l'emploi du verlan dans les chansons de rap est sa fonction de chiffage. Pour assurer la sécurité des messages contre la lecture par les adultes (en particulier par des parents), on fait recours au verlan.

La langue des jeunes est toujours en train de se développer grâce à la culture et particulièrement grâce à la musique. Les rappeurs sont aujourd'hui considérés comme créateurs ou au moins intermédiaires de cette culture. Comme la jeunesse c'est notre

avenir, les jeunes Français vont déterminer le développement de la langue et les linguistes seront toujours intéressés à ce développement.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baude O., Sibile J. Langues et cité. L'arabe en France / Olivier Baude, Jean Sibile. – P., 2009 – № 15. – P. 1–3.
2. Boucher M. Rap. Expression des lascars. Significations et enjeux du Rap dans la société française / Manuel Boucher. – P : L'Harmattan, 1998 – P. 18.
3. Calvet L.-J. Les voix de la ville. Introduction à la sociolinguistique urbaine. / Louis-Jean Calvet. – P. : Édition Payot & Rivages, 1994. – 271 p.

Білоніжка І. С.

викладач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

м. Київ, Україна

РОЛЬ І МІСЦЕ ЧИТАННЯ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В останні роки значною мірою зростає кількість друкованої інформації іноземною мовою, мережа Інтернет дозволяє отримати доступ до зарубіжних друкованих видань, передає величезну кількість інформації, що є пізнавальною для всіх, хто прагне оволодіти іноземною мовою та допомагає адаптуватися в автентичному іншомовному середовищі. У зв'язку з цим постає проблема навчання швидкому і якісному вилученню необхідної інформації з автентичних текстів різних жанрів [2].

До специфічних характеристик професійно-орієнтованого читання Т. С. Серова відносить наступні особливості цього типу читання [1, с. 27]:

1. Підпорядкованість професійній діяльності фахівця та обумовленість потребою в професійно значимій інформації [1, с. 27].

2. Залежність від інформаційних потреб майбутнього фахівця. Професійно-орієнтоване читання направлено на отримання лише тієї інформації, яка здатна задовольнити професійні потреби читача, заповнити його інформаційний дефіцит, що перешкоджає успішному виконанню провідної діяльності [1, с. 27].

3. Подальше використання отриманої з тексту інформації. Професійно орієнтоване читання передбачає обмін отриманою інформацією, досвідом, знаннями, результатами праці. Результатом професійно-орієнтованого читання є не просто застосування отриманої інформації, а критична оцінка пропонованих автором ідей, в результаті якої виробляється власна позиція, висувуються гіпотези, і створюється, в кінцевому рахунку, нова оригінальна інформація [1, с. 27].

Отже, сучасні вимоги до підготовки фахівців диктують необхідність змін в характері освіти для підтримки їх конкурентоспроможності та самостійності. Зараз ефективність професійної діяльності спеціаліста визначається його здатністю і готовністю не тільки використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань, які часто мають проблемний характер, але і умінням здійснювати ефективну професійну комунікацію, швидко адаптуючись до постійно мінливих умов, особливо пов'язаних зі спілкуванням на міжкультурному рівні. Саме тому виникає необхідність формування у сучасних спеціалістів здатності читати літературу за фахом, виділяти в ній ключову інформацію [1, с. 142].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Торосян Л.Д. Оптимизация самостоятельной работы студентов бакалавриата при обучении чтению на основе электронно-методического сопровождения. // М., 2014. –193 с.
2. Шевченко Татьяна Дмитриевна. Когнитивно-коммуникативная методика обучения чтению иноязычных текстов (Английский язык, лингвистический вуз) // Пятигорск, 2002. – 243 с.

Gonchar I. A.

Student of the 3rd year of studying
Faculty of Germanic Philology
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine

THE NOTION OF SMS-COMMUNICATION IN LINGUISTICS

Short Messaging Service (SMS), the recently emerged mode of communication, is transforming the way people interact nowadays with each other. SMS has become a central medium of communication and socialization around the globe. Understanding the discourse of text messaging has profound implications for society. SMS text messaging has impacted considerably on how we communicate with others. There is an urgent need for further investigation of SMS text messaging because of its catching on tendencies to influence communication among people. Being understudied, the field of SMS-communication in linguistics is highly relevant for investigating different aspects of it.

This study is aimed at finding out the variation in the language use in text messages. Review of literature reveals that text messaging, in a profound sense, is a worldwide pandemic and it is especially taking hold of young generations [1; 5; 7]. The development of latest mobile technologies has influenced greatly the role of SMS-communication. While due to lack of space text message language is very different from common language and it is near to spoken language instead of written

form. One more important phenomenon observed in this context is the use of abbreviations, reductions, omissions and shortening of words as well as sentences – as key-means while text-messaging. Therefore a scientific understanding of the problem of linguistic status of the new electronic communicative speech areas is required.

The terms «text messaging» or just «texting» refer to the brief typed messages sent using the short message service of mobile/cell phones, PDAs, smartphones or web browsers [7]. Although messages nowadays often include images, videos and music (hence the newer term MMS «multimedia message service»), the basic text-based messaging service continues to be enormously popular.

Susan C. Herring [5, p. 1] refers to SMS as a computer-mediated discourse. D. Crystal [1, p. 17] coins this electronic discourse as «written speech». SMS text message can be examined as a marginal discourse [7] as it is a hybrid of the spoken and written discourse, combining features of both.

Since most SMS-communication is the interaction between people who know each other, messages may be brief because of shared knowledge. Researches into SMS-communication are currently being conducted in sociology, psychology, communication, media and language studies as well as market research. The methods used also vary: field studies in cafes and restaurants, interviews or questionnaire studies at schools and universities and text analysis of authentic text messages. Text analyses of SMS communication have developed their linguistic forms (shortening strategies, colloquial features and creative use of language) as well as the communicative functions of the text messages [7]. SMS-communication performs contact-establishing, contact-maintaining and contact-terminating functions [3] and contributes to the realization of communicative feedback.

Texting reflects language change and innovation in language. The study of SMS language can therefore tell us about sentence structure and its variation in general. The dominant features in SMS language are the use of abbreviations, slang, syntactic reductions, emoticons, deletions of parts of speech [7, p. 5], especially subject pronouns, prepositions, articles, copula, auxiliary or modal verbs and contractions.

The use of abbreviations in sentences also evinces language variation. Abbreviations are easily construed by SMS members thus fulfilling a collective identity function [2]. Abbreviations are created by using only the first letter of each word: partial abbreviation – «*t. c by*» (take care bye), «*R u busy*» (are you busy) and «*contct wid me*» (contact with me); complete abbreviation (initialisms) – «*ASAP*» (as soon as possible), «*LOL*» (lots of laughing/lots of love), «*ILU*» (I love you) and «*IMHO*» (in my humble opinion). Whilst typing SMS people are highly prone to omissions in the syntax and changing the word order which has led to syntactic variation.

Contractions are highly spread among SMS-communication participants. These are «*hwz*» for «how is» and «*wassup*» for «what is up» as a way to condense language [6]. Interlocutors contracted words by cutting the middle of a word. For instance, users sever the middle of words such as birthday, nobody, come on to «*bday*», «*nbody*», and «*cmon*» or sever the middle of phrases, for example «*wev*» for «we have», «*Ihv*» for «I have», «*heznt*» for «he is not».

G-clippings, the excluding the end -g letter, is also one of SMS-texting means, for example «*goin*», «*doin*». With the same frequency the letter homophones (using

«u» instead of «you») and number homophones («b4» for ‘before’) are used [4]. Non-conventional spellings of words is less productive way of coining words in text messaging (using «nite» for «night»).

The use of words and word structures, considered in most cases informal (i.e. slang), that are not standard in the language of the speaker but considered more accepted when used in a small social group, is also a means of text-messaging communication [1]. Use of slang is highly observed in text messaging when people are talking to their relatives, close friends, colleagues. In general, the style of messaging varies from person to person and it changes majorly due to relationship with that person to whom the message is being conveyed. The trend of using of emoticons (a smiley face, stylized representation of a smiling human face, commonly occurring in popular culture) is decreasing nowadays, being popular in the first years of SMS-texting emerging.

This study opens a new stage for future investigation into other digital discourses such as blogging, twitter and instant messaging. The analytic framework also serves as a guide to the future studies of SMS and other digital discourses both in English and other languages. Using the methodology applied in this study, the investigation of the notion of SMS-communication in Ukrainian dialogic discourse can be done, whereas the dialogic discourse and Internet discourse of SMS-communication is almost unstudied nowadays in Ukraine. There is an urgent need in further investigation of SMS text messaging because of its catching on tendencies to influence communication among people.

Shortmessage system is one of the most dominant means of communication. With respect to the linguistic features SMS-communication has become a language variety, exhibiting specific regularities in different aspects of the language use. The SMS messaging style of communication is fast becoming a universal phenomenon commonly used in communication and unconsciously transferred to most formal writing situations, thus the relevance of investigating this sphere is prompted by an array of already emerged and still looming disputable problems of SMS-communication in linguistics and in English dialogic discourse in particular.

REFERENCES

1. Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge : Cambridge University Press. – 280 p.
2. Dictionary of SMS Shortcuts. Retrieved from <http://www.smseverywhere.com/dictionary.htm>.
3. Grabovska, I.V. (2014). *Metacommunicative Questions in Modern English Dialogic Discourse : Semantics and Pragmatics* (PhD Thesis), Kyiv : Kyiv National Linguistic University [in Ukrainian].
4. Environmental Studies : SMS Terms & SMS Glossary & SMS Definitions & SMS Abbreviation. Retrieved from <http://www.environmental-studies.de/SIM-Card/SMS/SMS-glossary/sms-glossary.html>.
5. Herring, S.C. (2011). *Computer-Mediated Discourse*. Retrieved from <http://odur.let.rug.nl/redeker/herring.pdf>.

6. Text Messaging Abbreviations & Shortcut. Retrieved from <http://www.illumasolutions.com/omg-plz-lol-idk-idc-btw-brb-jk.htm>.

7. Thurlow, C., Poff, M. (2011). Text-Messaging. Retrieved from <http://nl.ijs.si/janes/wp-content/uploads/2014/09/thurlowpoff11.pdf>.

Грабовська І. В.

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри фонетики
і практики англійської мови
з виконанням обов'язків заступника декана
факультету германської філології

*Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

ПРАГМАТИКА ПИТАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Питання є однією з найбільш поширених форм спілкування; в ньому максимально виявляється комунікативна функція мови. Питання визначається: 1) як специфічна форма думки, яка характеризується тим, що містить момент недостатньої інформованості, який потрібно усунути шляхом надання відповіді [4, с. 26]; 2) як звертання, що вимагає вибору одного чи більше висловлень з величезної їх кількості, який задовольняється умовами, що повідомляються у самому питанні [2, с. 64]; 3) як думка, в якій виражається прохання поповнити наявну інформацію з метою усунення пізнавальної невизначеності [7, с. 331]. Пізнавальна невизначеність є сферою неосвоєного знання і являє собою величезну кількість різних суджень (альтернатив), істинність чи хибність яких ставлять під сумнів; 4) як необхідність отримання конкретного знання, що стимулюється ситуацією-контекстом [6, с. 19]. Як видно з наведених визначень, поняття “питання” містить в собі позначення певної невідомої інформації і стимул для слухача заповнити цю інформаційну лакуну, тобто у своїй первинній функції питання націлене на інформаційний пошук.

У межах панівної когнітивно-дискурсивної парадигми наукового знання, що спрямована на виявлення регулятивного аспекту мовленнєвої інтеракції, обговорюються різноманітні проблеми, пов'язані з питальним реченням, – його структурою, смислом, умовами функціонування в дискурсі тощо [3; 7]. Подібний інтерес можна пояснити тим, що на сучасному етапі на передній план виходить завдання побудови загальної теорії діалогічного дискурсу, виявлення його структурних і семантичних ознак. А суміжна пара «питання-відповідь» є мінімальною смисловою і структурною одиницею діалогічного дискурсу, в якому відбувається мовленнєва взаємодія учасників комунікативної ситуації.

Вживаючи питання, мовець робить спробу усунути сумнів, неясність, певну невизначеність у знанні та отримати нове, більш повне і точне знання. Питання також дозволяє мовцеві досягти більш точного розуміння певного стану речей, настанов, думок і потреб співрозмовника. Крім того, різноманітність функцій питального речення, що не обмежуються лише запитом інформації, становить великий науковий інтерес.

Традиційно вважалося, що основна характеристика питання полягає в його спрямованості на отримання невідомої інформації. Зазначена комунікативна мета послугувала основою для виділення питального речення та його відокремлення від розповідного та спонукального речень. Проте більш детальне вивчення науковцями конкретних комунікативних ситуацій дозволило виявити, що запит невідомої інформації чи її уточнення не є єдиною функцією питання, оскільки зазначений тип речення може виражати численні додаткові значення.

Феномен вживання питальних речень у значенні прохання, вимоги, погрози тощо відомий в лінгвістиці досить давно. У теорії мовленнєвих актів [9] уперше даній проблемі було приділено більш пильну увагу. Зокрема, відбулося відмежування прямих і непрямих мовленнєвих актів, тобто прямого, буквального значення речення і прагматичного, чи комунікативного смислу висловлення. Було зроблено важливе зауваження про те, що тип речення і тип мовленнєвого акту не завжди співпадають і що один і той самий мовленнєвий акт може бути вираженим кількома різними реченнями. Таким чином, у мові існують конструкції для вираження не тільки значення, закріпленого за конкретною одиницею системи мови, а вторинного значення, яке виявляється в процесі комунікації.

Розглянемо причини вживання в мовленні питальних за формою висловлень детальніше. Перш за все, вони вживаються для вираження мовленнєвого акту прохання. Очевидним мотивуванням непрямого вираження прохання за допомогою питальних конструкцій є увічливість. Дійсно, ми не можемо не погодитися з твердженням Дж. Серля [9, с. 215–216], що у випадку спонукальних висловлень, у яких увічливість виступає головним мотивуванням вживання непрямих форм, певні форми умовно використовуються як увічливі прохання і що конкретні типи форм, які обрані для цієї мети, ймовірно, варіюються від мови до мови.

Існує багато випадків, коли питання задається замість прохання не тільки з міркувань увічливості, скільки тому, що має місце реальний стан незнання, тобто мовцю насправді невідомо, чи буде його прямо висловлене прохання (наприклад, за допомогою дієслова «просити») успішним, тоді як за допомогою питань мовець може імплікувати можливість невиконання прохання. Широка вживаність непрямих мовленнєвих актів не вичерпується лише одним Принципом Увічливості; вона зумовлена цілою низкою факторів і, в першу чергу, специфікою міжособистісних відносин і тими соціальними ролями, в яких знаходяться комуніканти. Далеко не за всіх обставин вважається ввічливим задати питання; не завжди це відповідає й умовам успішності комунікативного акту. Увічливість визначається не тим, що висловлення

набирає форми питання, а тим, чого стосується, з приводу чого і в якій ситуації задається питання [5, с. 370–372].

Функціональна багатоаспектність питального речення не обмежується його семантикою. Наведено дані, відповідно до яких первинна функція питальної форми реалізується у 75%–80% питальних форм. З цього випливає, що 20%–25% питальних форм в процесі комунікації здатні виражати широкий спектр функціональних значень [8, с. 116]. Окрім канонічної інтерогативної функції питального висловлення, спрямованої на отримання інформації, питання виконує цілу низку вторинних функцій, а саме: а) директивну; б) асертивну; в) експресивну, афективну; г) фатичну, або регулятивну [1]; г) власне дискурсивну (залежно від ролі питального за формою висловлення в організації дискурсу); д) когнітивну функцію, що стосується участі питальних висловлень у реалізації різноманітних стратегій учасників комунікації.

Питальні висловлення, що виконують вторинні інтерактивні функції, ми визначаємо як метакомунікативні питання [3]. До них ми відносимо питання, що пов'язані з ідентифікацією адресата, розпитуванням про стан справ, виявленням зацікавленості в уподобаннях тощо. Метакомунікативні питання не є пропозиційно значущими. Вони – соціально значущі. У цьому виявляється їх метакомунікативна природа: сприяти встановленню позитивних (дружніх, доброзичливих) стосунків між комунікантами. Основне функціональне призначення метакомунікативних питань – регуляція мовленнєвої комунікації від привернення уваги адресата на початковій стадії встановлення мовленнєвого контакту, підтримування мовленнєвого контакту впродовж розмови та доведення її до логічного завершення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Нина Давидовна Арутюнова, Елена Викторовна Падучева // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М. : Прогресс, 1985. – С. 3–42.
2. Берков В.Ф. Аргументация и вопрос / Владимир Федотович Берков // Речевое общение и аргументация. – Санкт-Петербург, 1993. – Вып. 1. – С. 61–68.
3. Грабовська І.В. Метакомунікативні питання в сучасному англомовному діалогічному дискурсі : семантика і прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Грабовська Інна Вікторівна. – Київ, 2014. – 223 с.
4. Грауберг Э.Э. Эпистемические модальности и логическая теория вопросов / Э.Э. Грауберг // Ученые записки Тарт. гос. ун-та. – Тарту, 1988. – Вып. 829. – № 34. – С. 26–35.
5. Конрад Р. Вопросительные предложение как косвенные речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике / Р. Конрад. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 349–383.
6. Красных В.В. Собственно-вопросы в тексте и контексте / Виктория Владимировна Красных // Лингвостилистические и лингводидактические проблемы коммуникации. – М., 1996. – С. 18–44.

7. Макаров М.Л. О логической структуре вопроса / Михаил Львович Макаров // Современная логика, проблемы теории, истории и применения в науке. – Санкт-Петербург, 2000. – С. 331–334.

8. Поздеев М.М. Синтаксис английского вопросительного предложения и теория диалогической речи / М.М. Поздеев // Вопросы романо-германской филологии : ученые записки МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1970. – Т. 55. – С. 106–117.

9. Серль Дж. Косвенные речевые акты / Джон Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 195–222.

Димитренко Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ГРОТЕСК ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ В РОМАНІ ІЄНА БЕНКСА «ОСИНА ФАБРИКА»

Гротескне мислення тлумачиться як художня мисленнєва діяльність людини, яка ґрунтується на наративній уяві, а також здатності людини проектувати зміст одної мовної одиниці на іншу [1, с. 26; 2, с. 164]. У світлі когнітивної лінгвістики гротескне мислення розглядається як проектування наративної розповіді з одного тексту на інший, або переказу однієї події в термінах іншої [3, с. 187]. У рамках когнітивної лінгвістики вважається, що в підґрунті гротеску лежить явище *дотепності* (англ. wit) та *емоції* [4, с. 11; 29].

Гротеск розуміється як стилістичний прийом, що створює образ, в якому свідомо порушуються норми життєвої правди. Цим пояснюється розквіт гротеску в епохи боротьби, радикальних змін або дезорієнтації, таких як модернізм і постмодернізм.

У дослідженому тексті роману І. Бенкса головною функцією гротеску є накладання, перенесення (або нашарування) знань про відомі сюжети, теми, мотиви чи ідеї з будь-яких творів художньої літератури на новий художній твір, який містить протилежні мотиви або ідеї, шляхом їх переосмислення та інакомовного втілення в гротескних образах.

У результаті лінгвокогнітивної операції накладання породжується нове значення, що осмислюється як різниця цінностей, які панують у різні епохи культурно-історичного розвитку людства. Сигналами наративного контрастування є власні імена, цитації або парафрази, які є алюзією на певний сюжет з біблійних притч, міфів або мотивів літературних творів. Автор будує текст, насичуючи його різноманітними алюзіями, які розгадує читач, таким чином створюючи

оповідь за принципом гри в словах та мисленні. Наприклад, головний герой роману асоціюється з шекспірівським Гамлетом. Думка про світ, що гине в мерзенних злочинах «батьків», про «розпад зв'язку часів» наводить читача на асоціацію з шекспірівською трагедією «Гамлет». Бенкс вибудовує цілу систему ремінісценцій – цитат-алюзій на текст «Гамлета»: *«That afternoon, while the same wind, now freshened, still blew across the island and off into the North Sea, Esmerelda and I went out as usual, and stopped off at the shed to pick up the dismantled kite. She helped me carry it far along the dunes, dutifully clutching the lines and winch to her flat little chest and clicking the ratchet on the drum, until we reached a point well out of sight from the house. It was a tall dune head stuck nodding towards distant Norway or Denmark, grass like hair swept over the brow and pointing»* [5, с. 180]. Підґрунтям цієї операції є особливий тип художнього мислення, що стає можливим завдяки здібності людини до наративної уяви. Така здібність не вимагає будь-яких зусиль у проектуванні однієї розповіді на іншу, у нашому випадку – це контрастивне порівняння психологічного стану головного героя з очікуваннями близької смерті Христом: *«The rocks of the Bomb Circle usually get me thinking and this time was no exception, especially considering the way I'd lain down inside them like some Christ or something, opened to the sky, dreaming of death»* [5, с. 63].

У тканині художнього тексту гротеск реалізується за допомогою контрастивних тропів й фігур, а саме оксюмору та антитези (*«Eric was coming back home again; that was good-bad»* [5, с. 3]), тобто концептуальних схем, що також мають контрадикторну природу і викликають естетичний ефект шоку, здивування та емоційну дезорієнтацію. Вони переплітаються й створюють гомогенну картину гротескного твору.

Зіткнувшись з гротеском, читач постає перед проблемою нездатності здійснити вибір між комічним і трагічним. Іншими словами, гротеск пропонує читачеві зробити вибір, в нього навмисно вписана стратегія дезорієнтації задля створення ефекту шоку, який може навіть перерости в агресивність та в кінці кінців до нервового сміху, ця гра емоцій активує когнітивне прочитання художнього тексту: *«Poor Eric came home to see his brother, only to find (Zap! Pow! Dams burst! Bombs go off! Wasps fry: ttssss !) he's got a sister»* [5, с. 279]. Саме текст роману І. Бенкса «Осина фабрика» може бути відображенням жахливої руйнуючої моделі, вписаної в семантику. Так, читач потрапляє у стан емоційної дезорієнтації, оскільки письменник активує архетипи ДУХУ, СВІТЛА, ВОГНЮ, які контрастують з характеристиками та людськими якостями героїв твору. Наприклад, архетип ВОГНЮ викликає асоціації з ПЕКЛОМ, у якому загубилася душа (тобто ДУХ) головного героя, і тому він весь світ перетворює на пекло: *«The awful noises and the light on the far side of the dunes seemed to be coming closer. (...) In seconds the hillside was covered with burning sheep, their wool in flames, bleating wildly and running down the hill, lighting up the sandy grass and weeds and leaving them burning in their fiery wake»* [5, с. 96]. Але пожежа є не помстою, а тим, що очищує, просвітлює, в проміннях якої герої роману відкривають для себе власну сутність та оточуючий світ. Символіка змія є доволі складною і суперечливою, а саме, він виступає одночасно символом життя та

смерті, сили та мудрості тощо. У тексті роману образ змія як символу смерті актуалізується за допомогою наступних номінативних одиниць: «...*there I saw the jagged stripes of the sleeping snake; «A death is always exciting, always makes you realize how alive you are, how vulnerable but so-far-lucky; but the death of somebody close gives you a good excuse to go a bit crazy for a while and do things that would otherwise be inexcusable. What delight to behave really badly and still get loads of sympathy!»* [5, с. 206], таким чином СМЕРТЬ (ЗМІЙ) vs. ЖИТТЯ. Проте у тексті прослідковуються не тільки мотиви смерті та суїциду, а й образи життя та пристрасті. Сексуальні імплікації, особливо трансгедерний стан головного героя та його відкриття особистого характеру є символом неприборканої пристрасті, інстинкту, позасвідомого, чоловічої та жіночої сексуальної потенції. Автор втілює образ ЖІНКА vs. ЧОЛОВІК, уособленням якого є головний персонаж. З контексту ми пам'ятаємо про те жахливе відкриття, яке головний герой робить для себе: насправді він був народжений дівчинкою, а його батько навмисно давав йому чоловічі гормони, щоб довести експериментальну можливість перетворення дівчинки на хлопчика. Це призводить до певної емоційної дезорієнтації не лише персонажів, а й читача. Під емоційною дезорієнтацією мається на увазі стан невпевненості або невирішеності, тобто, людина не вирішує однозначно стосовно смішного та жахливого боку гротеску, а залишається в стані певної невпевненості або емоційної дезорієнтації. Для багатьох цей стан є доволі важким, однак, саме він є відмітною рисою гротеску.

Таким чином, наративне контрастивне перенесення (накладання, нашарування) є лінгвокогнітивною операцією, що полягає у проектуванні знань про відомі сюжети, теми, мотиви чи ідеї з будь-яких творів художньої літератури або відомих історичних подій на новий твір, який містить протилежні мотиви або ідеї, шляхом їх переосмислення та інакомовного втілення в гротескних образах. На основі цієї лінгвокогнітивної операції відбувається формування гротеску, що розгортається на рівні цілого твору за допомогою контрастивних образних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобленкова Д.В. Проблемы становления теории гротеска / Д.В. Кобленкова // Новый филологический вестник. – 2006. – № 3. – С. 26–36.
2. Nikolenko O. The theory of the Grotesque in the European Literature : The Dynamic of the Notion / O. Nikolenko // Sophia Journal of European Studies. – 2013. – Vol. 5. – P. 163–179.
3. Tsur R. Toward a Theory of Cognitive Poetics / R. Tsur. – Amsterdam : Elsevier Science Publishers, 1992. – 549 p.
4. Zunshine L. Introduction to Cognitive Cultural Studies / Lisa Zunshine. – Baltimore : John Hopkins University Press, 2010. – 310 p.
5. Benks Iain. The Wasp Factory / I. Benks. – New Mexico : University of New Mexico Press, 1987. – 280 p.

Дрібнюк О. Т.

асистент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

КОМУНІКАТИВНА ПРИРОДА ПОРІВНЯННЯ

Порівняння – специфічні структурні утворення англійської мови, які досить активно вживаються в мовленні, конкретизуючи предмет на основі зіставлення з ознаками іншого предмета.

«Специфіку категорії компаративності становлять мовні одиниці, що відображають відношення між речами, процесами, явищами об'єктивної дійсності, в яких акти думки постають як результат асоціацій за схожістю одних предметів та явищ до інших» [2].

В сучасній лінгвістиці порівняння розглядаються в трьох аспектах: граматичному, семантико-синтаксичному та стилістичному. Інтеграційним параметром розгляду порівняння в комунікативному аспекті виступає компаративна семантика та оцінка мовця.

Вибір такої моделі з компаративним семантичним наповненням залежить від мотивів мовця, якими він керується, його баченням ситуації чи співрозмовника, а також експресивно-емоційної сторони дії. Структура такої комунікації дозволяє привернути увагу слухача і спонукає його до засвоєння інформації на основі асоціативного мислення.

«Результати співвідношення оцінної позиції з мотивами мовця... цікаві не тільки тим, що дозволяють визначити цілі мовця і шляхи їх досягнення. Одночасно зі спостереженнями над процесом мовленнєвої взаємодії осіб, які беруть участь у мовленнєвому акті... дають можливість вийти на мовленнєвий портрет мовця і визначити те, що робить індивідуальним мовленнєву поведінку мовця в конкретному випадку і характеризує його образ» [1, с. 342].

У романі Дж. Д. Селінджера головний герой страждає від серйозного психічного захворювання: йому набридло все довкола і він не може знайти себе у цьому світі.

Boy, his bed was like a rock. He started getting serious as hell. I knew he would. «So you're leaving us, eh?» he said. «Yes, sir. I guess I am». He started going into this nodding routine. You never saw anybody nod as much in your life as old Spencer did... «Has Dr. Thurmer written to your parents yet?» old Spencer asked me. «He said he was going to write them Monday». «Have you yourself communicated with them?» «No, sir, I haven't communicated with them, because I'll probably see them Wednesday night when I get home» «And how do you think they'll take the news?» «Well... they'll be pretty irritated about it», I said. «They really will. This is about the fourth school I've gone to» [3, с. 3].

Хлопець часто вживає порівняльні конструкції з негативним семантичним наповненням. Зокрема, у розмові з вчителем історії Спенсером підлітка дратує навіть ліжко на якому він сидить (вживання порівняння *like a rock*). Юнак сподівається, що вчитель не зачіпатиме тему про його виключення зі школи. Однак, коли Спенсер починає розпитувати хлопця про його проблеми, зміну виразу обличчя вчителя Колфілд (головний герой) теж позначає порівнянням з негативною семантикою (*serious as hell*). Головний герой робить акцент на негативному сприйнятті ситуації і ефективність подачі свого бачення підсилює порівняльними конструкціями зі значенням негативності.

Ефективність висловлення залежить від правильно поданої оцінки мовця, в результаті чого читач правильно сприйме і декодує оцінку мовця.

Ще одним прикладом порівняння з роману «Над прірвою у житті» є наступний уривок:

«I would, I really would, but the thing is, I have to get going. I have to go right to the gym. Thanks, though. Thanks a lot, sir». Then we shook hands. And all that crap. It made me feel sad as hell, though. «I'll drop you a line, sir» [3, с. 6].

Розмова з учителем історії почала набридати головному герою роману, і він поспішає попрощатися зі Спенсером. Раптом юнаку стає сумно, проте навіть такий стан його дратує (*sad as hell*). Негативність відчуттів героя передає зміст уривку.

Оцінне відношення мовця є результатом його індивідуальності, а також детермінується читачем/слухачем, який безпосередньо бере участь у комунікації.

Отже, зміст оцінного відношення і його реалізація у вигляді порівнянь залежать від умов перебігу комунікації, яка розкриває своєрідність мовленнєвого портрету мовця, окремі риси його характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловский В.В. Структурно-семантическая организация и коммуникативно-прагматическая направленность предложений с конъюнктивом в современном немецком языке : дисс. на соиск. уч. степени доктора филол. наук : 10.02.04 / Козловский Виктор Владимирович. – Черновцы, 1997. – 397 с.

2. Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Російська мова» / Л.В. Прокопчук. – К., 2000. – 18 с.

3. Salinger J.D. The catcher in the rye / J.D. Salinger. – 73 p. – Режим доступу : www.pu.if.ua/depart/Inmov/resource/file/samostijna_robota/Catcher_In_The_Rye_-_J_D_Salinger.pdf.

Жосан В. М.

студентка

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ГАЛУЗІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Новим напрямом досліджень сучасної лінгвістики є мережа Інтернет, що є нагромадженням не лише інформації, а й появою мовних одиниць, джерелом яких є різні галузі науки та техніки, сфери життя і діяльності людини і також неологізмів утворених у межах цієї популярної системи міжособистісного спілкування. Однією з особливостей розвитку і збагачення словникового складу є вироблена здатність національних мов виражати невідоме через відоме, позначати нове за допомогою вже існуючих знаків. Тому мета статті полягає у визначенні пріоритетних засобів словотворення та функціонування лексико-семантичних неологізмів у мережі Інтернет. Стаття передбачає вирішення таких завдань: встановити причини зміни лексичного значення твірного слова; виявити функціональні особливості інновацій у мережі Інтернет.

Значення слова включає пов'язані між собою компоненти: денотат, концепт та форму. Одна форма може співвідноситися з кількома денотатами. На його семантичний розвиток та зміну значення слова впливають як позамовні зміни в житті суспільства, так і закони мовної системи.

І. Дьяченко та Л. Щетинін вважають, що перехід нового слова в розряд самостійної лексичної одиниці відбувається через одне з омонімічних значень: «перетворення одного з омонімічних значень у незалежне слово супроводжується переходом в інший синонімічний ряд і зміною обсягу, а іноді і якості поняття, яке раніше позначалося цим словесним знаком» [2, с. 95]. Наприклад: «*browser*» (n.) – «Людина, що перегортає книги» – «веб-оглядач, програма для перегляду», «гортання інтернет-сторінок»; «*client*» (n.) – «клієнт» – «комп'ютерний користувач»; «*cookie*» (n.) – «домашнє печиво» – «невеликий фрагмент даних про передісторію звернень користувача до інтернет-сервера, автоматично створюваний сервером на машині користувача» [2, с. 137].

Акт метафоризації виражається в формі переносу деякої ознаки одного предмета на інший завдяки наявності у цього іншого предмета подібної ознаки «*beef*» – розм. обвинувачення у кримінальному злочині («яловичина» як натяк на щось вагоме, серйозне з точки зору закону; можлива асоціація м'яса з вбивством, що суворо карається законом); «*bubble*» – розм. дуте підприємство, дута (шахрайська) компанія («булька» як символ чогось швидкоплинного, несерйозного або нереального, фіктивного). Зміни в семантичній структурі слова виявилися при аналізі словосполучення «*mall rats*», яке означає «безпритульні діти, що цілодобово вештаються по супермаркетах» [5]. В даному випадку

асоціації зі словом «*Rat*» – пацюк, що відбиває ставлення до цих тварин «небажаний», «всюдисущий» – актуалізувалися в похідному значенні.

Метафоричне перенесення є, безумовно, одним із найвагоміших способів збільшення прагматичної сили слова, бо додаткові смислові нашарування виражають передусім авторське трактування та оцінку явища, про яке йдеться. Метафора ефективна не лише там, де немає інших засобів для вираження нового змісту, а й там, де усвідомлюється потреба у вираженні прагматичного аспекту комунікації. Це зумовлено тим, що сприйняття метафори змушує реципієнта розгадати її задум, а, отже, – залучити до процесу декодування мовлення механізми розпізнавання її прагматичного коду [1, с. 115].

В процесі семантичної номінації вихідним не завжди буває основне (інваріантне) значення. К. Заболотний виділяє два основних типи новоутворень семантичних варіантів [4, с. 137]:

- ланцюжковий – як вихідне виступає останнє значення багатозначного слова з семантичною структурою послідовних збільшень;
- радіальний – основне значення є вихідним для всіх наступних новоутворень, між якими складаються відносини паралелізму.

Форма, що складається виключно з одного слова, не завжди може бути точною у передачі значення, тому словосполучення є адекватнішим. Семантичні неологізми можна також розділити на тематичні групи, що включають реалії повсякденного життя, утворення в підмовах науки і техніки, в складі фразеологічних одиниць: («*on one's own device*» – «власними зусиллями»). Деякі термінологічні новоутворення утворюються шляхом метафоризації, наприклад: «*mouse*» (n.) – «Комп'ютерна миша» (перенесення значення за подібністю); «*to mousetrap*» – (по)ставити мишоловку «запрограмувати веб-сайт таким чином, що відвідувач не зможе легко з нього вийти, натиснувши на кнопку «Назад» чи «Додому», а буде змушений закрити програму перегляду – пастка. Наприклад: «*If your browser goes squirrely, you've been mousetrapped*» – «Якщо Ваш браузер поводиться дивно, Вас «спіймано у пастку».

Основним способом утворення неологізмів є «звуження (термінологізація) змісту повсякденної лексики, а також звуження і перенесення значень термінів з однієї терміносистеми в іншу» [3, с. 102]. Наприклад, у галузі комп'ютерної техніки словом «*slice*» позначається «квант» (частина ресурсу пам'яті), а терміном «*prefix*» «префікс» в програмуванні називають «необов'язкові елементи».

Важливим джерелом поповнення словникового складу неологізмами в галузі Інтернет комунікації є соціальні мережі «Facebook» і «MySpace» та мікроблоги «Twitter». «Twitter» – це безкоштовний мікроблог (соціальна мережа), що дозволяє друзям обмінюватись короткими текстовими повідомленнями, довжина яких обмежена 140 символами.

– «*to connect*» – у соціальній мережі «MySpace» користувачі можуть підписатися на оновлення на персональних сторінках відомих музикантів, скориставшись функцією «Connect». Таким чином, дієслово набуває нового сенсу: у цьому середовищі це не просто підтвердження соціальних зв'язків, а висловлення бажання отримувати новини від кумира [9]. Наприклад: «*Connect*

your MySpace account with Facebook to begin sharing with your Facebook Friends!». (Перейти з акаунту в MySpace на Facebook щоб поділитись з друзями).

– «friend» – у соціальних мережах «Facebook» і «MySpace» та мікроблогах Tumbler і Twitter відбувається семантичний зсув у понятті «друг». В інтернет-середовищі другом може стати не тільки знайома людина, але й користувач, з яким підтримуються стосунки лише в межах цього комунікативного середовища [6]; наприклад: «*When you find and follow friends on Twitter, you will have the ability to view their status updates*» Коли ви знайдете друзів у Twitter, ви будете мати можливість переглядати поновлення статусів [9].

– «share» – ця лексична одиниця, що використовується у соціальній мережі Facebook, набуває нового сенсу: не просто поділитися чимось, а опублікувати новину або нове зображення [9].

– «tweet (n., v.)» – у мікроблозі Twitter набуває нового значення. Воно використовується для позначення власне процесу комунікації, в якому мікроблог «Twitter» використовується як канал передачі інформації [9]. Наприклад:

«I posted a new tweet to Twitter about what I had for breakfast. Here are some ideas of funny things to tweet when you're out of ideas» «Я відправив новий твіт на Twitter про те, що у мене було на сніданок. Ось деякі ідеї кумедних речей, щоб твітнути, коли у вас немає цих ідей» [9].

Семантичні неологізми в більшій мірі, ніж інші види новоутворень, вживаються в сленгу, який характеризується намаганням поглибити й уточнити інформацію, а також надати семантико-прагматичному змістові більшої ефективності та виразності, що спричиняє постійний розвиток лексичного вокабуляру. Використання неологізмів допомагає адресантові створити сучасну перспективу у дискурсі, підкреслити у ньому актуальність сьогодення, позбавити зайвого консерватизму. Семантичні неологізми надають ключовим концептам дискурсу принципової новизни, оскільки зазвичай асоціюються у свідомості мовців з новітнім періодом розвитку суспільства та його досягненнями.

Таким чином, семантичні перетворення є дуже продуктивним способом номінації. Крім того, вони «служать засобом посилення експресії лексики за рахунок утворюваних цим способом виразніших лексичних одиниць – синонімів до вже існуючих нейтральних слів» [5, с. 85].

Використання семантичних інновацій в галузі інтернет комунікації не лише сприяє акцентуванню уваги на проблемах сьогодення, а й поширенню нової форми мовлення серед представників різних професій, забезпечує користувачам швидке оволодіння новим мовним матеріалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка / В.И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 126 с.

2. Компанцева Л.Ф. Інтернет-лінгвістика : навч. посібник / Л.Ф. Компанцева. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2009. – 275 с.

3. Махачашвілі Р.К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття : монографія / Р.К. Махачашвілі ; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – 204 с.

4. Янков А.В. Морфологічна структура і семантика соціально-політичних неологізмів в американському варіанті англійської мови / А.В. Янков // Респ. міжвідом. наук. зб. Серія «Іноз. Філол». – Львів, 1978. – Вип. 52. – С. 41–46.

5. Crystal D. English as a Global Language / Crystal D. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 212 p.

6. Evolution of Communication : From Email to Twitter and Beyond [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : http://www.readwriteweb.com/archives/evolution_of_communication.Php.

7. Lifehack : 24 Funny Things to Tweet When You're Out of Ideas [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : <http://www.lifehack.org/articles/technology/24-funny-things-tweet-when-youre-out-ideas.html>.

8. Who To Follow On Twitter, According To Marc Andreessen [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : <http://techcrunch.com/2014/10/19/who-to-follow-on-twitter-according-to-marc-andreessen/>.

Ілащук Н. В.

асистент

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ГЕНЕРАТИВНІ КОНЦЕПТИ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ДИСКУРСІ

Останнім часом поняття дискурсивного аналізу, теорії мовної особистості та теорії мовленнєвого впливу привертають неабияку увагу лінгвістів багатьох країн. Але дослідження військового дискурсу майже повністю залишилося поза увагою вітчизняних лінгвістів. Деякі загальнотеоретичні аспекти даного виду дискурсу висвітлюються Л. Ф. Компанцевою, О. О. Селівановою, Л. Н. Синельниковою, але дослідження концептосистеми сучасного військового дискурсу відсутні.

У результаті мілітаризації суспільства армію почали розглядати як одну з найважливіших інституцій держави. Поняття військового дискурсу (ВД) є ключовою складовою армії, оскільки розуміння цих складових є основою лінгвістичного супроводження функціонування цього силового відомства [1, с. 458]. Типові уявлення про військові стосунки перетворюються в уявлення про стереотипні ситуації взаємодії військових у армії як професійній групі, змодельовані

у пам'яті як об'єкти концептопростору ВД, основою якого є специфічна конфігурація його автохтонів – концептосистема ВД [2].

Відомо, що концептуальний каркас дискурсу певного типу створює мережа знань [2; 4 та ін.]. Відповідно, когнітивний простір ВД задає номенклатуру концептів, що дає уявлення про структуру та взаємодію системних елементів, дозволяючи досягнути можливі варіанти дискурсивних трансформацій.

Генеративні концепти (автохтони) є категоріальними одиницями основи його концептосистеми, що транспортують набір ознак, які дозволяють мовцям розрізняти елементи моделі, володіють генеративними, комбінаторними і регуляторними властивостями, що проявляються у: а) створенні мінімального контексту, необхідного для вводу концептуальних змінних у структуру ВД; створенні композиції, обґрунтованою їхньою валентністю; визначенні інтерпретації інших ментальних одиниць, актуалізованих у ВД [4].

Мета даного дослідження полягає в об'єктивному встановленні генеративних концептів сучасного англomовного ВД – його автохтонів. Матеріалом дослідження послужили сучасні англomовні фільми військової тематики.

Основним методологічним прийомом є поєднання концептологічного аналізу та статистичних методів (а саме критерієм зі-квадрат (χ^2) [3, с. 156]), що забезпечує абсолютну об'єктивність результатів, виявляючи наявність відповідностей або розходжень між розподілами частот спостережуваних величин, величину і загалу.

У результаті дослідження стало відомо, що статистично значущими у сучасному англomовному військовому дискурсі (САВД) є такі домени: «людина як жива істота», «людина і її внутрішній світ», «військова служба», «фізична діяльність», «соціальна сфера життя людини», «універсальні смисли, відношення, уявлення».

На основі описового аналізу визначено, що каркас САВД формують 33 генеративні концепти: у домені «людина як жива істота» фіксуються релевантні для САВД концепти BODY, MALE; у домені «людина і її внутрішній світ» – концепти ANGER, PROUD, VIOLENCE, BELIEF, ALARM, HATE, JOY, EVALUATIONS; у домені «військова служба» – концепти WEAPONS, RANKS, KILL, ACTIONS, DUTY, TROOP, TRAINING, SOLDIER, JOIN. З домену «фізична діяльність» використовуються концепти MOVE, SHOOT. У домені «соціальна сфера життя людини» статистично значущими для САВД виступають наступні концепти: RESCUE, CONTACT, PATRIOT, FAMILY; у домені «універсальні смисли, відношення, уявлення» – концепти PRIORITY, SAFETY, RISK, ALIVE, END, AIM, PROTECTION, ENEMY.

Статистичний аналіз засвідчує домінантність концептів, що належать поняттєвим доменам військової служби, соціальної сфери життя військових, їх внутрішнього світу. У спілкуванні між учасниками САВД спостерігається чітка субординація, яка відображає стосунки військових відповідно до їхнього статусу та ролі, яку вони виконують. Армійське життя характеризують такі поняття як дисципліна, чіткість, цілеспрямованість. У військовослужбовцях виховуються патріотизм, відчуття відповідальності та обов'язку перед державою та

співвітчизниками. Хлопці, яких приймають до лав військовослужбовців, відчують гордість за довіру захищати вітчизну.

Перспективу подальших досліджень у данному ракурсі може становити поглиблення аналізу елементів і структури концептопростору різновидів САВД.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акульшина Н.Т. Поняття «ВІЙСЬКОВОГО» ТА «ВОЄННОГО» дискурсів – об'єктивна тотожність та / чи перманентна протилежність / Н.Т. Акульшина // *Studia Linguistica*, 2011. – Вип. 5. – С. 458–462.

2. Гарбовский Н.К. Военный перевод в современном мире (теоретико-методологические, лингвистические, военно-исторические и социально-политические аспекты) / Н.К. Гарбовский, Э.Н. Мишуров // *Вестник Московского университета. Серия 22 : Теория перевода*. – 2010. – 360 с.

3. Левицкий В.В. Семасиология / В.В. Левицкий. – Изд. 2, исправл. и дополн. – Винница : Нова Книга, 2012. – 680 с.

4. Осовська І.М. Сучасний німецькомовний сімейний дискурс : ментальний і вербальний ресурс : [монографія] / І.М. Осовська. – Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2013. – 404 с.

Кобзєва О. О.

аспірант кафедри теорії та практики перекладу
англійської мови факультету іноземних мов

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

ВАРІЮВАННЯ ДИСКУРСИВНИХ СТРАТЕГІЙ СУДДІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Аналіз стратегій та тактик, використаних американським суддею під час судового засідання, у нашому дослідженні спирається на дискурсологічні засади. Зокрема, на цьому етапі нашого дослідження значущості набуває твердження що за об'єднувальної ролі антропофактора у дискурсологічних студіях має місце когерентне використання двох головуючих принципів лінгвістики: когнітивного та комунікативного, про їх нерозривні зв'язки, які зумовлюють поміж іншим взаємозв'язок *колективного й індивідуального* (виділено мною) [1, с. 84–89].

Проектуючи це твердження в площину нашого дослідження, стверджуємо що стратегії та тактики судді, перелік яких було попередньо встановлено [2, с. 64–68], варіюються під впливом колективного та індивідуального чинників. Колективно зумовлене варіювання стратегій та тактик пов'язане із груповим знанням американських суддів про структуру судового засідання (тобто

комунікативні ситуації що його структурують) та їхнє уявлення про співвіднесені з певною комунікативною ситуацією стратегії та тактики. [3, с. 86–88]. Отримані дані засвідчують, що американський суддя здійснює управління судовим процесом, використовуючи директивну та інформативну стратегії, а також керує перебігом комунікації в рамках судового процесу за допомогою метакомунікативної стратегії [4, с. 264–269]. Адекватне використання цих стратегій, із властивими кожній з них тактиками, прийомами та засобами, дозволяє американському судді зреалізувати свої рольові права та обов'язки та забезпечити здійснення судочинства у відповідності до специфічних для американської соціокультурної традиції правових норм.

У той самий час, дослідження засвідчує, що кожний суддя, попри дотримання інституційних рольових вимог, проявляє себе як особистість, вдаючись, зокрема, до жорсткого чи м'якого спонукання, більшої чи меншої кількості фактичних метакомунікативів (включно з елементами «small talk» – світської бесіди) тощо.

Судовим дискурсом можна вважати дискурс окремих судових процесів або їх відрізків; по-друге, судовий дискурс може поставати як узагальнене поняття, що може включати в себе безліч дискурсів, на основі аналізу яких можна виявити типові характеристики і загальні закономірності побудови судової комунікації [5, с. 18–20].

Судова процедура складається з трьох етапів: підготовчої частини, розгляду суті справи, заключної частини судового розгляду (судових дебатов), оголошення рішення. Аналіз наявного досвіду засвідчує що судові засідання можна подати як сукупність таких судових комунікативних ситуацій: *організувальні моменти, доповідь головуєчого, дослідження обставин справи, дослідження доказів, судові дебати, оголошення вироку/рішення присяжних*.

Перелічені комунікативні ситуації охоплюють основну частину судового процесу, а отже репрезентують його структуру, в них наявна реалізація кожної конкретної стратегії та тактики. Це дозволяє надати стратегіям та тактикам судді в американському судовому дискурсі комплексної характеристики, що передбачає не лише встановлення їхнього потенціалу та їхніх характеристик, але й специфіки їхньої реалізації в структурі американського судового дискурсу. Отже, перспективою є установа того, в яких з перелічених ситуацій наявна реалізація кожної конкретної стратегії та тактики та якою є частотність їхньої вживаності в тих комунікативних ситуаціях, де вони наявні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько А.Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы / А.Н. Приходько // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2003. – № 609. – С. 84–89.
2. Кобзева О.О. Типологія стратегій судді в американському судовому дискурсі / О.О. Кобзева // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2012. – № 1022. – С. 64–68.
3. Кобзева О.О. Комунікативні ситуації американського судового дискурсу / О.О. Кобзева // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : XIV наук.

конф. з міжнар. участю, 27 березня 2015 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна 2015. – С. 86–88.

4. Кобзева О.О. Метакомунікативна стратегія у мовленні судді в американському судовому дискурсі / О.О. Кобзева // Вісник Житомирського державного університету ім. Франка. – Житомир, 2014. – Вип. № 77. – С. 264–269.

5. Дубровская Т.В. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т.В. Дубровская. – Саратов, 2009. – 26 с.

Коваль О. С.

студент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ В АНГЛІЙСЬКИХ КАЗКАХ

У статті розглядається таке поняття як «переклад», адже переклад один із найважливіших моментів розвитку людства. Завдяки перекладу люди однієї країни знайомляться з життям, культурою, побутом, історією, науковими та літературними досягненнями інших країн. Саме поняття «переклад» – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі.

Імена і назви складають значну частину словникового складу будь-якої мови. Вони по-своєму відображають історію, релігійні вірування і культуру країни, якій вони належать. Тому проблема адекватної передачі власних назв при перекладі з однієї мови на іншу була і залишається актуальним завданням перекладачів. Особливу трудність імена власні викликають при перекладі художніх творів, оскільки в художній літературі найчастіше йдеться не просто про передачу імен на іноземну мову, а саме про їх переклад.

Власні назви, як результат багатовікового досвіду номінації є сукупністю різних ономастичних моделей, походження яких пов'язане в першу чергу з екстралінгвістичними факторами, такими, як найдавніші традиції та звичаї найменування, первісні культи та уявлення, різні етнокультурні процеси, що мали місце в історії даної спільноти. Не випадково вчені розглядають процес утворення власних імен як свого роду різновид кодування історико-культурної інформації. З іншого боку, вторгнення в ономастику екстралінгвістичних факторів призводить до фронтального запозичення та засвоєння іншомовних назв.

Власні назви (оніми) демонструють найбільш парадоксальні ситуації, аналіз яких викликає появу нових, більш поглиблених загальнолінгвістичних концепцій. Об'єкт, що є власною назвою, завжди визначений та конкретний.

Питання про іншомовні власні назви посідає в мовознавстві важливе місце насамперед через своє практичне значення, адже мовні контакти здавна цікавили лінгвістів. Включення до тексту іншомовної лексики не просто виправдане, а й необхідне. Як писав Д. Єрмолович, «Власні назви перетворюються на опорні точки в міжмовній комунікації і тим самим у вивченні іноземної мови та перекладі з неї. Вони виконують функцію міжмовного, міжкультурного місточка» [1; 3]. Оніми, як відомо, становлять одну з високочастотних категорій лексики кожної мови, тому точне їх відтворення як при перекладі, так і в процесі запозичення, що нерідко пов'язане з певними труднощами, має неабияке значення. Складність питання про передачу власних імен полягає в тому, що вони мають своєрідне призначення у процесі людського спілкування. Цим зумовлений і специфічний підхід до відтворення ономастичної лексики порівняно з іншими лексичними одиницями.

Досліджуючи поставлену проблему, вчені стикаються з невпорядкованістю відтворення чужомовних назв, стихійністю підходу до різних явищ відтворення. Основну причину такої непослідовності вони вбачають у недостатньому теоретичному обґрунтуванні питань, що розглядаються.

Аналіз фактичного матеріалу показує, що процес передачі українських власних назв в англomовних текстах також характеризується подібними розходженнями та непослідовністю. Зрозуміло, що перекладачі не повинні вносити жодних змін та доповнень в англійську систему письма для слов'янської передачі назв. Але, на жаль, ані в українській, ані в більшості слов'янських мов ще не розроблено чіткої системи транслітерації, яка дозволила б однаково передавати будь-яке слов'янське слово англійськими, німецькими (латинськими) літерами, враховуючи наступну реконструкцію вихідного написання. Яскрава ілюстрація цього – лінгвістичний бік оформлення закордонних паспортів громадянам України.

Аналізуючи сучасні засоби англійської та української мов, неважко помітити, що проблема іншомовних власних є актуальною, як ніколи, адже ономастикон містить у собі не лише назви, а також є ємким мовним елементом, що відображає культурні особливості певного народу, які висвітлюються за допомогою мови. Труднощі при передачі власних імен іншими мовами пов'язані із недостатньою науковою розробленістю питання. Неправильне вживання власних назв – це не тільки ознака неповаги до особи, ім'я якої називається, або низького рівня освіченості при вживанні, скажімо, топонімів, це також велика загроза мовній компетентності суспільства та комплексній системі колективного знання, що передається за допомогою мови.

Як зазначає Л. Бархударов, переклад власних назв у художньому тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. В цьому випадку прийнято говорити про випадки безеквівалентної лексики [6, с. 93]. Комунікативно-функціональний підхід до перекладу безеквівалентної лексики враховує специфіку власних назв. Переклад власних назв відбувається

шляхом: перекладацької транслітерації та транскрибування; описового перекладу; перекладу [6, с. 96]. В. С. Виноградов стверджує, що звичайні власні назви, як правило, транскрибуються або транслітеруються [3, с. 149].

Ми розглянули основні складнощі перекладу власних назв і виявили, що проблема відтворення та засвоєння іншомовних назв існує в усіх мовах світу, оскільки в своєму початковому мовному середовищі вони мають складну смислову структуру, унікальні особливості форми та етимології, можливості видозміни та словотвору, чисельні зв'язки з іншими одиницями та категоріями мови. При передачі імені чи назви іншою мовою більшість таких властивостей втрачається. Незнання чи ігнорування таких властивостей тільки ускладнює ідентифікацію носія імені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмолів Д.І. До питання про розкриття змістовної структури власних назв у перекладі / Д.І. Єрмолів // Зошити перекладача. Вип. 18. – М. : Міжнар. відносини, 1981. – 3, 64–76 с.
2. Єрмолів Д.І. Підстави перекладознавчої ономастики / Д.І. Єрмолів. – М. : УРСС, 2005. – 48 с.
3. Виноградов В.В. Про категорії модальності і модальні слова в українській мові / В.В. Виноградов М. : Наука, 1975. 149 с.
4. Граматика англійської мови / Л.П. Винокурова – Л. : Наука, 1954.
5. Бережна М.В. Тринадцять етапів перекладу ВЛАСНИХ назв та імен / М.В. Бережна // Вісник СумДУ. Філологія. – 2007. – № 1.
6. Бархударов Л.С. Мова і переклад (Питання загальної і приватної теорії перекладу) / Л.С. Бархударов. – М. : УРСС, 2010. – 93, 96 с.

Колісник Я. А.

студент

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

АКУСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЄВИХ ЗРАЗКІВ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Визначення характеристик мовленнєвих зразків сучасного американського варіанту англійської мови на акустичному рівні здійснювалося шляхом проведення комп'ютерного дослідження кожного з параметрів, а саме: ЧОТ, тривалості й інтенсивності. Аналізуючи підсистему ЧОТ, яка є акустичним корелятом висоти тону / мелодики, зазначимо, що сприйняття тональних параметрів є дуже високим, вухо людини може чути дуже малі коливання, а навіть незначні

зміни інтонаційних характеристик дозволяють носіям мови відрізняти їхню прагматику і модальність [1, с. 131].

В експериментально-фонетичних дослідженнях інтонації мовленнєвих зразків тональна варіантність розглядається як релевантна характеристика просодичної структури. Дослідження акустичних характеристик передбачає визначення: а) тонального рівня, б) діапазону, в) інтервалу та г) швидкості й напрямку зміни руху тону. Беручи до уваги твердження Ю. О. Дубовського про те, що тональний діапазон є самостійною просодичною ознакою [3, с. 129], розгляд підсистеми ЧОТ мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови варто розпочати саме з цього параметра на рівні мінімальної ритмоодиниці – ритмогрупа.

Аналіз одержаних результатів вимірювання швидкості зміни ЧОТ дає підстави розглядати цей параметр крізь призму інтеграції різних рівнів мови, через його кореляцію з комунікативно-прагматичним навантаженням, інтенцією адресанта, семантикою лексичних одиниць і часовою специфікою мовленнєвих зразків. Зіставлення результатів аудитивного й акустичного аналізу дають підстави визначити певні особливості ЧОТ мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови. Так, у випадках комплексних тонів спадний елемент є домінуючим, а отже акцентованішим, що сприяє створенню перцептивного відчуття чергування саме контурів з низхідною динамікою ЧОТ.

Спадні тони, тимчасом, варіюють через: а) їхню належність до різних типів діапазону, б) ініціальний підйом, в) завершеність, що надає мовленнєвим зразкам сучасного американського варіанту англійської мови ритмічності. Отже, динаміка тонального рівня сприяє чіткому виокремленню комунікативно вагомих частин РФ, що також свідчить про домінуючу роль тональної підсистеми в інтонаційному оформленні мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови.

Таким чином, проведений аналіз просодичної підсистеми ЧОТ РГ і РФ мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови дає підстави зробити висновок про те, що мовленнєвим зразкам американського варіанту англійської мови притаманний вузький діапазон ЧОТ РГ з мінімальною швидкістю зміни ЧОТ та екстрависоким рівнем висотнональних максимумів при певному зменшенні відсоткового співвідношення, що вказує на емоційну насиченість, але без надмірної експресивності мовлення.

Визначення у межах мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови тонального рівня інтонаційно вагомих ділянок РФ, а саме її початку та завершення, початку та завершення шкали, початку термінального тону, дозволило встановити такі особливості: а) тональний рівень початку шкали збільшується при загальній тенденції завершення шкали у РФ на середньозниженому рівні; б) аналіз тонального рівня термінального тону вказує на розмаїття реалізації максимумів та значну кількість максимумів екстрависокого рівня початку термінального тону; в) початок та завершення РФ характеризуються середньопідвищеним та середньозниженим рівнем.

Отже, мовленнєві зразки американського варіанту англійської мови відрізняються певною інтонаційною організацією на рівні частоти основного тону.

Специфіка полягає у зменшенні швидкості зміни ЧОТ, пов'язаному зі зростанням тривалості базових ритмоодиниць – РГ та РФ – на комунікативно навантажених ділянках, що, у свою чергу, вказує на домінуючу роль тональної підсистеми в реалізації комунікативно-прагматичної мети мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови.

Часовий компонент інтонації паралельно з лексичними і граматичними засобами відіграє важливу роль в актуалізації інформаційної структури усного діалогічного тексту і найміцніше пов'язаний зі змістовною структурою англомовного дискурсу. Часові характеристики передачі смислу, як довела А. А. Калита [2, с. 119], виражаються за допомогою певного темпового оформлення, про що свідчать зміни середньоскладової тривалості, наявності чи відсутності пауз, їхнього типу та тривалості. Таким чином, виходячи з того, що структура одиниць ритму мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови визначають їхню тривалість, що входять до їхнього складу. Про збільшення комунікативно-прагматичного навантаження від початку до кінця повідомлення у мовленнєвих зразках свідчить і тривалість РФ.

З викладеного стає зрозумілим, що ознакою мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови є поступове збільшення середньої тривалості РГ та РФ протягом реалізації комунікативно-прагматичного навантаження. Інтенсивність як одиниця акустичного рівня відбиває енергетично-часовий потенціал звукових одиниць і здатна передавати інформацію про семантичну структуру інтонаційної одиниці та її семантичну вагу, про ситуативну зумовленість гучності, і тому вона набуває статусу важливого інтонаційного параметру, що, взаємодіючи з іншими параметрами інтонаційної системи, надає висловленню певного конкретного смислу.

Дослідження показників рівня інтенсивності (середній, абсолютний максимум, абсолютний мінімум), свідчать, що усі середні значення максимумів і мінімумів інтенсивності належать відповідно до максимального і високого контрастів градації цього показника. Середній рівень максимуму інтенсивності становить 89%, при цьому цей параметр варіює залежно від локалізації в РГ. Так, на початку РГ він становить 94%, а наприкінці – 84%. Такі коливання знаходяться у межах діапазону абсолютних показників вищезазначеного параметру (максимумів інтенсивності РГ), який для ініціальної позиції у РГ є 90–98%, для середини РГ – 69–100%, для фінальної – 78–92%, що свідчить про ширше варіювання діапазону максимумів інтенсивності у середині РГ.

У межах нашого дослідження аудиторам було запропоновано визначити особливості тембрального забарвлення мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови, оскільки тембр є синтезом варіювання та взаємодії різних фонетичних параметрів і основою реалізації дискурсу [2, с. 119]. Тембр – це якість голосу, що цілеспрямовано, як і будь-який інший компонент інтонації, використовується адресантом для передачі певної логічної та емоційно-модальної інформації. Дж. Лавер припускає, що у створенні тембрального забарвлення голосу, яке є соціально зумовленим, участь беруть і гучність, і темп. На думку А. А. Калити, просодичний тембр створюється завдяки взаємодії компонентів сегментного та надсегментного рівнів, кожен з яких має певне смислове

навантаження у мовленні а отже звернення до специфіки тембру відповідає інтегративному підходу до визначення інтонаційної організації мовленнєвих зразків американського варіанту англійської мови.

Ми використовуємо класифікацію, наведену О. В. Яковлевою згідно з якою вирізняються п'ять базових типів тембру (рис. 2.10.): 1) патетичний (зраділий), 2) ліричний (ніжний), 3) елегійний (сумний), 4) драматичний (трагічний) і 5) таємничий (енігматичний). Як наочно представлено на рис. 2.10., патетичний тембр притаманний 86% досліджуваних мовленнєвих зразків, ліричний – 10% і таємничий – 4%. Результати нашого аналізу підтверджують спостереження інших дослідників проблематики тембру, згідно з якими патетичний тембр створює суб'єктивне відчуття розширеного діапазону, хоча насправді, за даними комп'ютерного аналізу, діапазон не має відчутних змін та певне тремтіння голосу.

Таким чином, мовленнєві зразки характеризуються бадьорістю та енергійністю. Патетичному тембру також властиві перерозподіл тривалості, відповідно до якого ненаголошені голосні стають дещо довшими. Наступний підрозділ присвячений опису мелодійної організації мовленнєвих зразків сучасного американського варіанту англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова А.М. Система английской речевой интонации / А.Н. Антипова. – М. : Высшая школа, 1979. – 131 с.
2. Антипова А.М. Ритмическая система английской речи / А.М. Антипова. – М. : Высшая школа, 1984. – 119 с.
3. Антонова Д.Н. Фонетика и интонация / Д.Н. Антонова – М. : Высшая школа, 1988. – 129 с.

Коломієць М. М.

студентка

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

АБРЕВІАЦІЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ

Абревіація – це один з особливих субстантивних способів словотворення іменників, яка виконує функцію ущільнення тексту, створюючи більш короткі номінації.

Наша епоха – це час активного використання абревіації. Сучасна мовна ситуація характеризується прагненням до використання абревіатур у всіх галузях словесності. В англійській мові утворення нових абревіатур є досить сталим явищем і активно розвивається далі. Кількість абревіатур усіх типів зро-

стає, що помічено багатьма дослідниками. Безсумнівно, роль аббревіації в мовній свідомості сучасного суспільства є надзвичайно важливою, саме тому варто говорити про майбутнє цього способу словотворення. За умов швидкого розвитку мови і збільшення кількості аббревіатур, їх використання значно поширюється в англомовній пресі. Вищезазначене зумовлює актуальність нашого дослідження, яке має на меті виокремити аббревіатури в пресі англомовних країн і розкрити особливості їх вживання.

Метою статті є аналіз аббревіатур в сучасній англомовній пресі на сучасному етапі їх розвитку.

Методи дослідження – описовий метод, методи аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу. Провідні науковці в галузі лексикології приділяють значну увагу проблемам вживання аббревіатур у сучасному мовленні. Так М. Сегаль стверджує, що аббревіатури закладаються у свідомості легше, ніж звичайні слова та акцентує увагу на результатах експериментальних досліджень, пов'язаних з інформативністю частин слів. Ці експерименти, проведені психологами, виявили, що вихідні компоненти слів відображені у свідомості й пам'яті легше, ніж остаточні частини [1, с. 45].

І. Арнольд зазначає, що в англійській мові аббревіатури поширені головним чином як форма асиміляції запозичених слів, завдяки якій ці іншомовні слова наближаються за своїм звуковим виглядом до споконвічно англійських слів з їх характерною односкладовістю.

Вимова аббревіатур варіюється залежно від їх типу. Зокрема, Т. Сергєєва вважає що аббревіатури поділяються на два типи:

1) аббревіатури, семантичний обсяг яких прирівнюється до семантичного обсягу прототипів, слід розглядати як варіанти останніх. Ідеться про виключно термінологічні скорочені одиниці, що не відрізняються за значенням від своїх корелятивів і використовуються вузьким колом фахівців.

2) аббревіатури, які за своїм значенням відрізняються від корелятивів і самостійно функціонують у мові (без розшифрування), є новими словами. Такі аббревіатурні номінації читаються як слова за нормами звукової системи мови і, отже, набувають ознак фонетичної оформленості, здатні до словозміни за загальномовними правилами й регулярно відтворюються в процесі комунікації [3, с. 175].

Для розшифровки скорочень застосовуються такі основні методи:

1. Аналіз контексту – переважна більшість скорочень та аббревіатур зазвичай супроводжується розшифровуванням і саме тому цей метод вимагає ознайомлення не тільки з першим, а й з наступними розділами тексту. Особливо важливо ознайомитися з усім текстом, якщо розшифровка аббревіатури не надана.

2. Використання словників скорочень та інших довідкових матеріалів. У кожному великому словнику є додатки, що утворюють специфічні міні-словники: словник неологізмів, словник власних назв, словник імен та прізвищ та словник скорочень [2, с. 174].

3. Аналіз структури скорочень застосовують тільки з аббревіатурами із складною структурою. До складу скорочень можуть входити, крім літер, додаткові знаки: крапки, косі лінії тощо.

4. Використання аналогій нерозривно пов'язане з аналізом структури скорочень та використовується як допоміжний метод, оскільки може забезпечити лише часткове розуміння скорочення.

Для кращого розуміння варто безпосередньо проаналізувати англomовну пресу. Для прикладу візьмемо журнал «News Week».

«News Week» – щотижневий журнал, що входить у «велику трійку» щотижневиків США. Перший номер журналу вийшов друком 17 січня 1933 року. Журнал видається сімома мовами: англійською, арабською, іспанською, корейською, польською, російською, японською.

В результаті дослідження можемо проаналізувати використання аббревіатур в пресі.

News Week за 2014 та 2015 роки. В журналі можна знайти такі аббревіатури:

CSIS(Center for Strategic and International Studies) – Центр стратегічних і міжнародних досліджень;

WBICID(World Bank's International Center for Investment Disputes) – Центр інвестиційних спорів Світового банку;

BBC(British Broadcasting Corporation) – Британська радіомовна корпорація;

DHUP(Department of Housing and Urban Development) – Міністерство житлового будівництва і міського розвитку;

USAID(United States Agency for International Development) – Агентство США з міжнародного розвитку.

News Week від 2012 року. В журналі можна знайти такі аббревіатури:

SOF(Special Operations Forces) – війська спеціального призначення;

GEP(General Education Program) – загальноосвітня програма;

USS(United States Senate) – Сенат Сполучених Штатів.

GOP(Government of Pakistan) – уряд Пакистану;

CATE(California Association of Teachers of English) – Каліфорнійська спілка вчителів англійської мови;

FEMA(Federal Emergency Management Agency) – Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій;

ABC(American Broadcasting Company) – Американська телерадіокомпанія;

FBI(Federal Bureau of Investigation) – Федеральне бюро розслідувань;

DC(District of Columbia) – Федеральний округ Колумбія;

AARP(Association of American Retired Persons) – Асоціація американських пенсіонерів;

MLB(Major League Baseball) – Вища бейсбольна ліга;

SEALS(Sea Air and Land) – війська спеціального призначення в США.

Проаналізувавши приклади, наведені вище можна зробити висновок. На прикладі англomовного журналу «News Week» ми бачимо, що найчастіше аббревіація вживається для позначення:

- назв установ та організацій;
- рангів, звань та професій;
- назв приладів та технологій;
- географічний та власних назв.

Висновки. В роботі виявлені способи утворення та особливості функціонування скорочень в сучасній англomовній пресі. Графічні скорочення є засобом економії письмового простору, найчастіше в газетних заголовках. Останнім часом все більше прослідковується тенденція до створення економних структур та до мінімалізації вже існуючих одиниць номінації, що яскраво постає у порівнянні з ранішими варіантами англійської мови. Упродовж останніх десятиліть аббревіація стала одним із найбільш продуктивних способів поповнення словникового складу багатьох мов, зокрема англійської, в якій фонетичні процеси привели до підвищення питомої ваги односкладових слів. Аббревіація надає новим назвам і визначенням коротшу та ущільнену форму при повному збереженні значення цих лексичних одиниць, заощаджуючи час надходження інформації. Основними галузями застосування аббревіації є ділове, наукове та публіцистичне мовлення.

Матеріалом дослідження стала іншомовна преса, а особливо газетні публікації, що найбільш насичені аббревіатурами. Серед найбільш частих мовних способів, що використовуються у пресі, доречно визначити такі: наближення аббревіатур до звичайних слів, незвичайне розшифрування аббревіатур, омонімія, полісемія, утворення повних одиниць від скорочених, уживання в сучасній пресі великої кількості аббревіатур, скорочення власних імен тощо. Без сумніву у публіцистичній літературі дуже важко обійтися без скорочень, вони переходять з однієї роботи в іншу, від одного автора до іншого, стають звичними для читачів – спеціалістів у цій галузі. І, врешті, перетворюються у визначення, що здатні конкурувати з початковим багаточленним терміном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М., 1959. – 305 с.
2. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти : навчальний посібник. / Дегтярьова Л.П., Могілей І.І., Колодич Т.М., Шпак В.К. – Київ. : Знання, 2005. – 310 с.
3. Сергеева Т. Аббревиатуры в системе лексических сокращений / Т. Сергеева // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2013.– Ч. 2, № 6. – С. 174–179.
4. Щотижневий журнал «News Week» [Режим доступу] : <http://europe.newsweek.com>.

Копитіна А. С.

студент

Науковий керівник: **Шталтовна Ю. А.**

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри романської філології
та порівняльно-типологічного мовознавства

*Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПРОСТІР» В АНГЛОМОВНОМУ ТА ФРАНКОМОВНОМУ ТЕЛЕДИСКУРСІ

Історично склалось, що французька та англійська культури тісно переплітались протягом свого становлення і розвитку. Кожна культура – це набір досвіду, знань, традицій і для кожної культури мова постає їх акумулятором і відтворенням. Проте вираження культури на мовному рівні відбувається індивідуально і з обмеженим набором знарядь, а надмовний, абстрактний рівень сприйняття світу має ширше коло знарядь для вираження і саме на його рівні об'єднуються різні культури. Цей рівень бачення світу представлений концептами. Кожна нація втілює в них своє особливе світобачення, а їх сукупність утворює національну концептосферу. Саме дослідження концептосфер англійської та французької культур може відтворити загальний рівень спорідненості їх розвитку.

Серед джерел існування національної концептосфери у всій широті і повноті її вираження є Засоби масової інформації. Серед існуючих видів ЗМІ найбільшої уваги людства отримує теледискурс, який і обрано джерелом дослідження англійської та французької концептосфер для нашого дослідження.

До наявних спільних концептів англійської та французької концептосфер належить концепт «ПРОСТІР», чийі характеристики постійно доповнюються і який входить до кола питань різних галузей людського пізнання.

Мета даної роботи полягає у визначенні особливості мовної репрезентації концепту «ПРОСТІР» на прикладі англомовного та франкомовного теледискурсу.

Виходячи з мети роботи перед нами поставили такі завдання:

- 1) визначити концепт «ПРОСТІР» як матеріалістичну та абстрактну одиницю
- 2) розкрити особливості процесу мовної репрезентації концепту «ПРОСТІР» у англомовному та франкомовному теледискурсі.

Творення концептосфери починається з особистого досвіду кожного індивіда, далі передається на рівень нації, що стає місцем об'єднання, всіх інтерпретацій концепту різними представниками націй, до одного варіанту. Після виведення національного ядра концепту він переходить на міжкультурний рівень де отримує запозичення з різних культур, там же і утворюється один всезагальний концепт. Таким чином, враховуючи ієрархію наповнення

концепту, можна опиратись на мовну репрезентацію концепту одного індивіда як приклад відтворення частини національного концепту.

На сьогоднішній день зміни в світі, і з тим в концептах, фіксуються Засобами масової інформації. Теледискурс є набором мовних та візуальних знаків та соціокультурним феноменом [1, с. 256–260]. Він постійно змінюється відповідно до життя соціуму, тому є актуальним джерелом дослідження концептів.

Теледискурс охоплює концепт «ПРОСТІР» у всіх його можливих проявах. Відповідно до С. І. Ожегова «простір» це: «1. Одна з форм (разом із часом) існування матерії, що безкінечно розвивається, характеризується протяжністю і об'ємом «...» 2. Протяжність, місце, не обмежене видимими межами. 3. Розрив між чимось...» [2, с. 1556]. Тобто, простір постає як абстрактна одиниця, що робить необмеженим процес його мовної репрезентації у формах.

Враховуючи абстрактність концепту «ПРОСТІР» та мету дискурсу, його мовні репрезентанти в сучасному англomовному та франкомовному теледискурсі поділяються на такі групи:

1. для позначення конкретних частин існуючого простору: «*Londres/London*», «*Syrie/Syria*», «*here/ici*», «*there/la*», т.д.:

«*This is about showing that Crimea, for his consider, a part of Russia, is good now and that despite of the sanctions last year, he thinks it's gonna stay like that way*» [4, o.s.]; «*De Tokyo à New York, de Londres à Paris, les indicateurs ont reculé*» [3, o.s.].

2. для позначення неконкретизованих частин простору: «*place/place*», «*zone/zone*», «*area/secteur*» і т.д.:

«*Les principals delegations sont deja sur place*» [3, o.s.]; «*That's a kind of buying tickets to get in too small places with a lot of people, crowds...*» [5, o.s.].

3. для позначення межі дії простору: «*everywhere/partout*», «*autour/around*», «*in the middle/au centre*» і т.д. :

«*Ce qui se passe ce moment, c'est une large mobilisation nationale partout dans le pays*» [3, o.s.]; «*So, I immediately sought advice from the more experienced people around me*» [5, o.s.].

Отже, існує три групи мовних репрезентантів, що включають широкий спектр форм вираження концепту «ПРОСТІР», спільний для обох націй. Вибір цих форм і у франкомовному і англomовному теледискурсі залежить від ідеї та мети мовця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лінгвальні особливості теледискурсу : прагматичний аспект. // Журналістика. Філологія. Медіаосвіта : Всеукр. наук.-практ. конф. – 2014. – С. 256–260. Режим доступу до файлу – <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4296>.

2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. – 4-е изд., М., 1997. – 2314–1556 с. [Електронний ресурс] Режим доступу до файлу : <http://www.etextlib.ru/Book/Details/41088>.

3. L'édition du 13.03.2016 // TV5Monde – 2016 – Режим доступу до файлу : <http://www.tv5monde.com/index.php>.

4. Ukraine crisis : Putin shows who is boss in Crimea [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bbc.com/news/world-europe-33985325>.

5. Smart photography for the traveller [Електронний ресурс] // The Travel Show. – 2014. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bbc.co.uk/programmes/p025nwf6>.

Кравчук А. В.

студент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

ВНУТРІШНЯ ФОРМА ЯК МОТИВУЮЧА ОСНОВА ТОПОНІМІЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Фразеологізми завжди були невід'ємним і важливим складником номінативних засобів мови. Різні за структурою та характером поєднання компонентів фразеологічні одиниці у процесі комунікації реалізують закладений у них номінативно-виражальний потенціал. Проте в англо-американській лінгвістиці термін «фразеологізм» не вживається взагалі. Англійський фразеолог Л. Сміт використовує слово *idiom* у його вузькому значенні, для визначення таких особливостей мови, які є мовленнєвими аномаліями, що порушують або правила граматики, або закони логіки [4]. Оксфордський словник подає тлумачення терміну *idiom* наступним чином: сукупність послідовно зв'язаних слів, які необхідно завчити як єдність, загальне значення якої важко або неможливо зрозуміти, виходячи зі змісту кожного слова [9]. У «Вебстерському словнику» дана лексема також багатозначна: *idiom* – мова народу, країни, класу, спільноти чи рідше – особистості; структура звичайних моделей виразів мови; конструкція, вираз тощо, що має значення, відмінне від буквального, або що не відповідає звичайним моделям мови; характерне авторське вживання [10].

Особлива увага приділяється походженню фразеологізмів. Основним джерелом виникнення ідіом, – вважає Л. Сміт, – є життя та діяльність людей, ті сфери, звідки беруть початок ФО. Це різні галузі людської діяльності (вирази, притаманні носіям різних професій; ідіоми, пов'язані з сільським господарством, побутом, тваринним світом, спортом), предмети повсякденного вжитку. В особливий розряд ідіом вчений виокремлює такі, джерелом яких є людське тіло, і ще групу фразем, до складу яких входять так звані «фразеологі-

чні дієслова» – словосполучення, які складаються з дієслів та прислівників чи прийменників. До того ж він виділяє запозичені ідіоми, біблійні ідіоми та шекспіризми [4, с. 89]. Як бачимо, у Л. Сміта відсутній єдиний підхід до класифікації ФО, однак фразеологу вдалося відобразити все розмаїття фразеологізмів англійської мови та пояснити характер цих мовних одиниць.

Так чи так, проблема класифікації ФО лишається недостатньо розв'язаною, оскільки наявність кількох класифікаційних типів зумовлена різними критеріями підходу до фразеологічності на рівні системи. Критерії визначення фразеологічності продукують певний набір ключових ознак ФО, які окреслюють обсяг фразеології. Увагу дослідників, безумовно, привертає процес становлення ФО, проте без історико-етимологічного коментаря, неможливо встановити їх мотиваційного тла. Особливе місце приділяється поняттю внутрішньої форми фразеологічної одиниці. Внутрішня форма (далі ВФ) як мотивуюча основа ФО, гадаємо, властива всім фразеологізмам безвідносно до наявності чи відсутності омонімічного вільносинтаксичного словосполучення й функціонує як найвіддаленіше в часі значення (етимологічне) або найближче значення, похідне від попередньої дериваційної бази (мотивуюча семантична ознака) ФО [7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом в області фразеології з'явилася значна кількість наукових студій. Дослідженню внутрішньої форми ФО присвячені роботи українських фразеологів В. Ужченка, Н. Ляшенко, В. Крепеля та ін. Проте ВФ фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом у англійській мові до цього часу не була об'єктом спеціального дослідження. Не вивчалась достатньою мірою специфіка впливу топонімічного компонента, асоціативних явищ і пов'язаних з ним певних суспільно-історичних і культурних чинників на формування фразеологічного значення.

Актуальність дослідження зумовлено загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення культурного фактора в мові. На матеріалі англійської мови в даній статті досліджується проблема внутрішньої форми фразеологічного топоніма, що допомагає виявити мотиваційні особливості фразеологічних одиниць англійської мови.

Мета дослідження – виявити специфічні особливості репрезентації ВФ в англійських фразеологічних одиницях з топонімічним компонентом.

Виклад основного матеріалу. Вивчення лінгвокультурологічного аспекту фразеології пов'язане з загальною проблемою взаємозв'язку, взаємовпливу та взаємодії мови і культури. Філософські аспекти цієї проблеми, закладені В. фон Гумбольдтом, О. О. Потебнею, Е. Сепіром, підготували ґрунт для появи низки культурологічних досліджень значення слова. Лінгвокраїнознавча орієнтація у фразеології зумовила підвищений інтерес дослідників до вивчення національно-культурної специфіки фразеологізмів, де важливе місце посідають топоніми як невід'ємні компоненти смислової та структурної організації ФО.

А. Суперанська визначає топоніми як власні імена географічних об'єктів. «Топоніми – це єдина група власних імен, яку лексикографи різних країн більш чи менш однотайно включають у перекладні словники» [6, с. 87]. Серед онімів такого типу виділяються різні класи, зокрема: *гідроніми* – географічні назви водних об'єктів (річок, озер, морів, заток, проток); *ороніми* – назви піднятих форм

рельєфу (гір, хребтів, вершин, пагорбів); *ойконіми* – назви населених місць; *мікротопоніми* – назви невеликих об'єктів (угідь, урочищ, сіножатей, вигонів, пасовищ, колодязів, ключів, вирів, порогів, звичайно відомі лише обмеженому колу людей, які проживають в певному районі). Як власні географічні назви, топоніми, на відміну від інших слів мови, в тому числі й особових імен, завжди гранично локалізовані, тобто прив'язані до території і називають певні об'єкти конкретної місцевості. Топонімічна фразеологія становить саме той пласт мовних одиниць, які через «кolorитні назви» інформують про своєрідний склад мислення, світосприйняття, історію та міфологію народу – носія певної мови.

В англійській мові існує багато фразеологічних топонімів, проте мотиваційне тло, тобто ВФ, кожного з них різне. Як стверджує Е. Солодухо, важливими джерелами інтернаціональної фразеології стали антична історія, література, міфологія, які представлені двома гілками – грецькою та римською, а також Біблія [5, с. 93]. В англійській мові зафіксовано фразеологічні одиниці з компонентами топонімами античного походження, напр.: *«to build Hercules» Pillars* – «здійснити щось видатне, досягнути чого-небудь» – (пор. укр. *дійти до геркулесових стовбів* – «дійти до краю»); *the Trojan Horse* – троянський кінь («прихована небезпека»), однак переважна більшість з них висвітлюють історичне минуле Римської держави. Найбільш частотною у вживанні стає назва столиці цієї імперії – місто *Рим*, наприклад, *do in Rome as Roman do* (поводься у Римі як римлянин) – «шанування традицій певного народу», *all roads lead to Rome* – «усі дороги ведуть до Риму», *while Rome is burning* – «поки горить Рим» *go over to Rome* – перейти до Риму у значенні «прийняти католицьку віру» [2].

На формування фразеології значний вплив мала також Біблія, напр.: *the confusion of Babylon* – «вавилонське стовпотворіння»; *the garden of Eden* – «Едемський сад, земний рай»; *to be at ease in Zion* – «відпочивати, утішатися» (Зіон – алегоричне найменування небесного міста); *the flesh-pots of Egypt* (єгипетські казани з м'ясом) – «символ втраченого добробуту»; *Golgotha* – Голгофа (гора, на якій був розп'ятий Ісус Христос), підійматися на Голгофу – «прийняти муки та страждання» [2]. Означені фразеологічні одиниці народилися у лоні семітських мов, вони стали лексичними одиницями багатьох мов і були запозичені без перекладу. Саме тому їх коректне уживання має величезне значення для проведення міжкультурної комунікації.

Як бачимо, реконструкція внутрішньої форми фразеологічних одиниць з компонентами топонімами виявляє свій зміст передусім у плані встановлення міфологічних, релігійних та культурних чинників, що визначають його розуміння всіма членами даного соціуму [7, с. 87].

Серед англійських фразеологізмів з топокомпонентами зустрічаємо також пласт одиниць, що несуть значне соціальне, історичне та емоційне навантаження: *On both sides of the Atlantic* – «по обидва боки Атлантичного океану» (тобто в Європі і в Америці); *London season* – «час найбільшого пожвавлення розваг лондонської знаті» [2] та ін. У функціональному відношенні в них на перший план виходять конотативна, асоціативна та символічна функції компонентів, напр.: *Jeddard (Jedwood) justice* – 'суд після розправи' (в шотландському місті Единбург вершили швидкий суд над бандитами і крадіями) [2, с. 231]. Врахо-

вуючи те, що означений фразеологізм пов'язаний з історичними подіями локального характеру, він не знайшов широкого розповсюдження серед мов та народів. Проте саме у конотативних емоційно-оцінних характеристиках ФО виражається світобачення носіїв певної мови, а кожен топонім містить значну культурно марковану інформацію (асоціативне тло).

Висновки. Проаналізувавши мотивуюче тло топонімічних фразеологічних одиниць англійської мови, можна стверджувати, що вони різні за походженням, їх основними джерелами стали антична історія, міфологія, релігія, культура та література. Кожна фразеологічна одиниця, яка містить у собі топонімічну реалію, потребує глибших лінгвокультурологічних знань та ретельності вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Б.М. Ажнюк. – Харків : Наукова думка, 1989. – 132 с.
2. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник / К.Т. Баранцев. – К. : Знання, 2005. – 548 с.
3. Левченко О.П. Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект: [моногр.] / Олена Петрівна Левченко. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.
4. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Л.П. Смит ; Пер. с англ А.Р. Игнатьева. – М. : Просвещение, 1959. – 236 с.
5. Солодухо Э.М. Проблемы интернационализма фразеологии (на материале языков : славянских, германских и романских групп) / Эдуард Мойсеевич Солодухо. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 168 с.
6. Суперанская А.В. Теория и методика ономастических исследований / А.В. Суперанская. – Москва : Наука, 1986. – 219 с.
7. Черниш Т.О. Внутрішня форма мовних одиниць і проблема мовного образу світу / Тетяна Олександрівна Черниш // О.О. Потебня й актуальні питання мови та культури. – К. : ВД Дмитра Бураго, 2004. – С. 83–88.
8. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English : – Oxford, 1982. – V. 2. – 453 p.
9. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English: – London, 1974. – P. 680.
10. Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language : Unabridged. – New-York, 1993. – P. 958.

Кудринська Х. В.

асистент

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

THE ROLE OF «SHESTYDESIATNYKY» IN THE UKRAINIAN LITERARY PROCESS IN THE 20TH CENTURY

The Ukrainian poetry of the Soviet period is characterized by high public sounding, philosophical, intellectual depth, innovation, creative mastering of folklore achievements, aesthetization of bookish and informal elements.

A major shift in Ukrainian poetry occurred in the late 1950 s. After the death of Stalin in 1953 and the «de-Stalinization» speech by M. Khrushchev at the 20th Party Congress in February 1956, literature, especially poetry, revived. In the 1960 s political and social situation in the country was more or less stable and not that tense. This gave the opportunity to young generation of gifted masters, first of all writers who with the help of their creativity struggled for real Ukrainian cultural values, national freedom and human dignity to appear. The Soviet intelligentsia took advantage of the thaw to revive national culture. A number of young, talented Ukrainian writers and artists began to create works in which they ignored the dogmas and canons of «socialist realism». The so-called «Shestydesiatnyky» were able to overcome the destruction wrought by Stalinism for three decades and proceeded with the development of poetry where it had left off in the 1920 s. A vitality and freshness permeates their lyricism. More than sixty new poets appeared; others, such as D. Pavlychko, were able to show their real talent for the first time. L. Kostenko, I. Drach, V. Korotych, M. Vinhranovs'ky, V. Symonenko and others were the foremost poets of that generation [6, p. 541].

By characterizing the most outstanding literature representatives of that period Ye. Sverstyuk indicated that despite common features each of them was distinguished by his\her creative individuality: «Ivan Drach created untraditional and incomprehensible poems, as if he was not a professional, but an amateur. Vasyl Symonenko spoke with Ukraine in the tone of sincerity and frankness. Mykola Vinhranovs'kyi spoke anxiously about his nation, and his metaphors sounded apocalyptic» [5, p. 27].

The «Shestydesiatnyky» supported freedom of creative self-determination, cultural pluralism, priority of human values over class. Western humanistic culture and achievements of Ukrainian culture of the end of 19th – beginning of 20th century had a considerable impact on their formation. The «Shestydesiatnyky» developed active cultural activity which went beyond the bounds of semi-official authority. They searched for new forms of creativity and attempted to grasp afresh the significance of the national experience under the constraints of totalitarian system. They also organized informal literary readings and artistic exhibitions, staged prohibited plays, wrote petitions in defence of Ukrainian culture.

The works of the «Shestydesiatnyky» were neither stylistically nor ideologically unanimous. Some representatives believed in «sorealism» revival, supported communistic views, whereas others spared their efforts and influence in the search of artistic values. The creativity of the «Shestydesiatnyky» influenced the representatives of senior generation determining restoration of their work (M. Ryl's'kyi, M. Bazhan, L. Pervomays'kyi, A. Malyshko and others) [3, p. 587].

The «Shestydesiatnyky» had a tragic destiny – the Soviet power used all of its crushing repressive weight to do away with the best representatives of the Ukrainian intelligentsia – talented artists, authors and others – who were called upon to save, preserve and develop Ukrainian culture but who, instead, were put into concentration camps. The price they paid for their courage, loyalty and faithfulness to the Ukrainian idea was very high indeed. They were denied work, they could not express themselves, they were put into prisons and camps, they were exiled; they were murdered, they died in the inhuman conditions they were forced to live. But they carried this national idea on through the darkness and stagnation of the Brezhnev times, they were paragons whose example encouraged others to follow. Their sacrifices were not in vain since they passed their principles and ideals to the new generations of Ukrainians. There is a saying in Ukraine: «The blood spilled for the native land does not go dry». It can be rightfully applied to the heroism of the «Shestydesiatnyky».

REFERENCES

1. Історія української літератури : у 2 т. / [редкол. І.О. Дзевєрін]. – К. : Наукова думка, 1988. – Т. 2. – 1988. – 726 с.
2. Лазебник Ю.С. Поэзия XX века : Слово, текст, мир / Ю.С. Лазебник, В.И. Ярмук ; отв. ред. Л.С. Паламарчук. – К. : Наук. думка, 1992. – 144 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю.І. Ковалів.]. – К. : Академія, 2007. – Т. 2. – 624 с.
4. Медвідь В. Шістдесятництво : міф чи реальність / В. Медвідь // Українські проблеми. – 1997. – № 1. – С. 117–118.
5. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід / Є. Сверстюк // Блудні сини України. – К. : Знання, 1993. – 256 с.
6. Encyclopedia of Ukraine / [edited by Danylo Husar Struk]. – Toronto : University Toronto Press Incorporated. – 1993. – Vol. IV. – 864 p.

Кулина О. В.

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національний університет

«Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ

Поняття мовленнєвого жанру (далі МЖ) займає вагоме місце в теорії дискурсивної лінгвістики. Науковці по різному підходять до дослідження вивчення МЖ, що пов'язано з відмінностями в інтерпретації самого поняття. У цій статті розглядаються підходи до вивчення в українській, російській та зарубіжних наукових школах.

Дослідження МЖ опирається головню на теорію МЖ М. Бахтіна. В. Дементьєв вважає 1978 рік переломним моментом у дослідженнях МЖ, адже саме тоді була опублікована стаття М. Бахтіна «Проблема мовленнєвих жанрів» [4, с. 33]. У цій статті автор поділяє жанри на первинні (прості) та вторинні (складні) [3, с. 239]. До перших він відносить щоденне спілкування, а до других – такі, що в процесі формування «вбирають в себе і переробляють» різноманітні первинні жанри [3, с. 239]. М. Бахтін визначає МЖ як одиницю мовлення, яка є «відносно стійкою нормативною формою висловлень» [3, с. 260]. Він виокремлює такі характеристики висловлень: 1) наявність предметно-сміслового змісту, яка визначає композиційно-стилістичні особливості висловлень; 2) експресивність, яка визначає композицію та стиль; 3) чіткі межі, які визначені зміною мовців [3, с. 264–274].

В. Дементьєв виділяє три підходи до вивчення МЖ: лінгвістичний, прагматичний і комунікативний [5]. Автор зазначає, що перший підхід бере за основу методологію та термінологію теорії мовленнєвих актів, і додає, що багато дослідників (А. Вежбицька, М. Кожина, М. Федосюк, Т. Шмельова) вважають теорію мовленнєвих актів західним аналогом теорії МЖ у Росії [5]. Цей підхід розвиває лінгвістичну концепцію М. Бахтіна. При цьому МЖ тлумачиться як системно-структурний феномен, складовими якого є мовленнєві акти.

В рамках першого підходу було запропоновано «анкету мовленнєвого жанру» (Т. Шмельова, М. Федосюк), яка складається з семи пунктів: комунікативна ціль жанру, концепція автора, концепція адресата, зміст події, фактор комунікативного минулого, фактор комунікативного майбутнього та мовленнєве втілення. Цю анкету успішно використовують такі вчені як І. Кірілова, М. Корміліцина, Г. Шаменова та Т. Тарасенко.

В основі прагматичного підходу до вивчення МЖ лежить діалогічна, культурологічна філософія. Прагматику розглядають в традиційному значенні як частину семіотики (відношення знака до мовця); мовлення вивчають у діалогічному контексті комунікативної ситуації, національно-мовленнєвої, соціальної та духовної культури [5]. Велику увагу приділяють аспектам

взаємодії адресата і адресанта (М. Кожина, О. Сіротініна), а «анкету мовленнєвого жанру» критикують через те, що вона не враховує первинні та вторинні МЖ, мовленнєві і риторичні жанри, жанри відповідно до ступеня абстрагування текстової діяльності (жанри та субжанри/тактики, жанри та гіпержанри), стандартизацію та формалізацію жанрів [5].

В рамках комунікативного підходу МЖ розглядається як спосіб формалізації соціальної взаємодії і визначаються правила стандартизації жанру, що дає можливість вивчати синтактику, семантику та прагматику МЖ беручи до уваги діалогічну природу МЖ [5]. Цей напрямок представлено у працях М. Богіна, М. Федосюка, Б. Нормана, К. Долініна, С. Гайди, А. Шлейхера.

Серед науковців, що представляють українську школу дослідження МЖ, слід виділити Н. Кравченко, яка поділяє точку зору В. Дементьєва щодо наявності трьох підходів до аналізу МЖ (6, с. 131–136). Вона зазначає, що лінгвістичний підхід опирається на концепцію М. Бахтіна, а прагматичне дослідження МЖ передбачає «вербальне оформлення типової ситуації соціальної взаємодії людей, у процесі якої є всі аспекти інтеракції адресанта і адресата, комунікативний зміст, який передається та сприймається» [6, с. 132–133]. Вона розглядає МЖ як соціальну взаємодію людей (адресанта та адресата) і аналізує висловлення/тексти, що породжені в конкретній ситуації спілкування. Комунікативна генристика звертається також до аналізу когнітивно-конструктивного аспекту МЖ, знання жанрових канонів, ступеня строгості правил МЖ [6, с. 133]. Розмежування підходів до вивчення МЖ Н. Кравченко вважає дещо «розмитим», оскільки в його основу або покладено різні положення (лінгвістичний підхід – роль адресата, а комунікативний – системно-формувальна функція), або критерії співпадають (для прагматичного та комунікативного підходів) [6, с. 134–135].

У генологічних студіях Т. Яхонтової підходи до вивчення МЖ розглядаються у контексті різних концепцій жанру в сучасних філологічних науках. Дослідниця виокремлює соціокомунікативні, соціокогнітивні, формально-мовні та категоріальні аспекти розгляду МЖ у теоретичному ракурсі і розглядає особливості жанрових досліджень у різних підрозділах мовознавчих студій: новій риторичній, функціональній стилістичній, когнітивній лінгвістичній та прикладній лінгвістичній [8].

Особливої уваги заслуговує тлумачення МЖ українським мовознавцем Ф. Бацевичем. Він пропонує три підходи до розгляду МЖ: 1) як типових способів побудови мовлення, усталених в конкретних ситуаціях і призначених для передачі певного змісту; 2) як розгорнутої мовленнєвої побудови, яка складається з мовленнєвих актів, ілюктивна сила котрих підпорядкована певній стратегії і тактиці адресата; 3) як еталону соціально важливої взаємодії, типізовані форми мовленнєвої комунікації [7, с. 28]. Він також відзначає тенденцію до сприймання МЖ як «фреймових «сіток» соціокультурної поведінки учасників спілкування, які засвоюються й удосконалюються у процесах соціальної особистості» [7, с. 28].

Проблема мовленнєвого жанру не достатньо опрацьована українськими лінгвістами, у той час як у російській і польській мовознавчих традиціях

дослідження мовленнєвого жанру «визначається одним з найактивніших у сучасній антропо- і комунікативно (прагматично) зорієнтованій лінгвістиці [2, с. 34].

В українській науковій школі лінгвосеміотики виокремлюється лінгвосеміотичний підхід до розгляду МЖ. Н. Андрейчук вважає, що він доповнює два загальні підходи до вивчення жанру: 1) класичний (традиційний, філологічний) і 2) сучасний (соціолінгвістичний) [1, с. 145]. Поділяючи погляди окремих зарубіжних науковців (Ч. Міллер, А. Фрідман та П. Медвей), що регулярно повторюванні формальні і семантичні характеристики текстів визначають тип жанру відповідно до повторювальних соціальних ситуацій, Н. Андрейчук тлумачить МЖ як повторювану функціонально-смыслову єдність системно організованих знаків у повторюваній комунікативній ситуації [1, с. 144–145]. Якщо комунікативні ситуації породжуються соціальними інститутами, то виформовуються жанри інституційного дискурсу.

У зарубіжній дискурсології існує низка концепцій, які дотичні до вивчення жанрів, зокрема, досліджуються: 1) базові соціологічні характеристики побутового та інституційного спілкування (соціальна психологія Е. Гоффмана [13]; 2) дискурсивна свідомість комунікантів, включаючи комунікативну компетенцію (концепт лінгвістичного капіталу П. Бордо [10]; 3) лінгвістичне і культурне розмаїття комунікативних контекстів, ситуативна поведінка, вплив на інтеракцію ситуативних та культурно-інформаційних процесів (інтеракційна соціолінгвістика J. Gumperz,) [14]; 4) соціально-психологічний і соціокультурний аспект первинних МЖ (етнографія комунікації А. Duranti, D. Hymes, J. Kantor) [11; 15; 16]; 5) розуміння тексту як об'єкта, який структурує різні сфери спілкування (етнометодологія J. Bergmann, H. Garfinkel) [9; 12];

Таким чином, є значні відмінності у підходах до вивчення МЖ у різних наукових школах. Не досягнуто єдності поглядів стосовно тлумачення МЖ як категорії комунікації, не укладено «енциклопедії жанрів». Дослідження МЖ ускладнюється тим, що багатогранність цього феномену вимагає міждисциплінарного підходу. Однак поява в Україні низки праць у галузі генології (Н. Кравченко, Т. Яхонтова, Ф. Бацевич та ін.) засвідчує, що українська філологічна спільнота продовжує випрацьовувати теоретичні засади та методологічний апарат аналізу мовленнєвих жанрів, а питання випрацювання підходів до їх вивчення залишається актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчук Н.І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття : монографія / Н.І. Андрейчук. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 280 с.
2. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики : аспекти дискурсивного підходу / Флорій Бацевич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2002, № 453. – С. 30–34.
3. Бахтін М.М. Проблема речевых жанров // М.М. Бахтін. Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1979. – С. 237–280.

4. Дементьев В.В. Теория речевых жанров / В.В. Дементьев. – Знак, Москва, 2010. – 594 с.
5. Дементьев В.В. Коммуникативная генристика : речевые жанры как средство формализации социального взаимодействия // Жанры речи : Сб. науч. статей. – Саратов : Изд-во Гос. УНУ «Колледж», 2002. – Вып. 3. – С. 18–40.
6. Кравченко Н.К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса / Н.К. Кравченко. – К. : Реферат, 2006. – 320 с.
7. Помірко Р. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації : монографія / авт. кол. : Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. – Львів : ПАІС, 2010. – 280 с.
8. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія. / Т.В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420 с.
9. Bergmann J.R. Ethnomethodologische Konversationsanalyse / J.R. Bergmann // Dialogforschung. Jahrbuch 1980 des Instituts für deutsche Sprache. – Düsseldorf : Schwann, 1981. – P. 9–51.
10. Bourdieu P. The forms of capital / P. Bourdieu // Handbook of Theory and Research for the Sociology of education / Ed. J. Richardson. – New York : Greenwood Press, 1986. – P. 241–258.
11. Duranti A. Linguistic Anthropology / A. Duranti. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 422 p.
12. Garfinkel H. Remarks on Ethnomethodology / H. Garfinkel // J. Gumperz & D. Hymes (eds.). Direction in Sociolinguistics : The Ethnography of Communication. – New York : Holt, Rinehart & Winston, 1972. – P. 301–324.
13. Goffman E. On face-work : an analysis of ritual elements in social interaction / E. Goffman // Interaction Ritual : Essays on Face-to-Face Behavior. – N.Y. : Pantheon Books, 1967. – P. 5–45.
14. Gumperz J. On interactional sociolinguistic method / J. Gumperz // C. Roberts & S. Sarangi (eds.). Talk, Work and Institutional Order : Discourse in Medical, Mediation and Management Setting. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1999. – P. 453–471.
15. Hymes D. Sociolinguistics and the ethnography of speaking / D. Hymes // Erwin Ardener (ed.) / Social Anthropology and Language. – London : Tavistock, 1971. – P. 47–93.
16. Kantor R.N. Many problems and some techniques of text analysis / Kantor Robert N., Bruce Bertram C., Green Georgia M., Morgan Jerry L., Stein Nancy L., Webber Bonnie L. // Poetics. – 1982. – Vol. 11, № 3. – P. 237–264.

**EINE PRAKTISCHE VORBEREITUNG AUF DEN BERUF
ALS ÜBERSETZER ALS INTEGRALER BESTANDTEIL
DES UNTERRICHTS – IDEEN UND ERFAHRUNGEN**

Das Studium eines Übersetzers an der Universität bereitet sowohl theoretisch als auch praktisch auf den späteren Beruf als Dolmetscher oder Übersetzer vor. Es ist jedoch aus vielen Gesprächen mit tätigen Übersetzern und Dolmetschern hervorgegangen, dass diese Vorbereitung allein nicht reicht. Man brauche noch weitere Kompetenzen und Fertigkeiten, die ein Studium allein nicht bringe. Deswegen gibt es die Überlegung, am Kiewer Polytechnischen Institut einen speziellen Vorbereitungskurs für Übersetzer einzuführen.

Ziele eines solchen Kurses sind:

- Den Studenten eine Perspektive geben
- Eine Vernetzung der Studenten verschiedener Universitäten und Studienjahren
- Ein gemeinsames Reflektieren des Gelernten, gemeinsame Strategiebesprechungen
- Alumni einbinden und mit dem Studiengang in Verbindung halten

Erklärung der Ziele: Die Studierenden sollen bereits im Studium auf die spätere Realität vorbereitet werden. Ein professioneller Übersetzer kann das übernehmen und von seiner täglichen Arbeit erzählen. Wenn der Kurs universitätsübergreifend und studienjahrgangsübergreifend stattfindet, kann ein Austausch zwischen den Studierenden stattfinden und es können sich erste Netzwerke bilden. In diesen Netzwerken kann das Besprochene gemeinsam reflektiert werden. Die eingeladenen Übersetzer können ehemalige Studierende sein, die wieder an ihre ehemalige Alma Mater eingeladen werden. Alumniarbeit findet in der Ukraine kaum statt, die Studierenden gehen nach dem Studium meist irgendwo «verloren».

Im Folgenden soll ein Plan vorgestellt werden, der beispielsweise als Impulsseminarreihe auch einzeln durchgeführt werden könnte. Der Kurs könnte für alle Studienjahre konzipiert oder auf die Bedürfnisse eines konkreten Studienjahres abgestimmt werden.

1. Treffen	Vortrag: Was macht ein Übersetzer? Welche Kompetenzen braucht ein Übersetzer? Wie wird man Übersetzer?
2. Treffen	Welche konkreten Vorgehen haben die Studenten schon ausprobiert? Welche Berufsperspektiven gibt es in der Ukraine? (Gespräch mit einer Übersetzerin, die in einem Übersetzungsbüro arbeitet) Kernkompetenzen eines Übersetzers, Hilfsmittelkunde
3. Treffen	Wie kann man vor Ort konkret vorgehen? Welches deutsche Netzwerk gibt es vor Ort? Wie kann ich als Student das nutzen?
4. Treffen	Welche Berufsalternativen haben Übersetzerstudenten? Wie können sie sich alleine fortbilden und wo? Wie kann man sich ein berufliches Netzwerk aufbauen? Wie kann man effektiv zusammen arbeiten?

Erklärung: Am 1. Treffen sollen allgemeine Punkte geklärt werden. Die Studierenden wissen meist nicht, wie ein Übersetzer richtig arbeitet und was er tagtäglich macht. Dafür könnte ein Alumni eingeladen werden, der nach dem Studium tatsächlich als Übersetzer tätig ist. Eine wichtige Frage ist, welche Kompetenzen ein Übersetzer braucht und wie die Studierenden diese Kompetenzen bekommen können. Genauso sollte spätestens im zweiten Treffen auf die konkrete Situation in der Ukraine aufmerksam gemacht werden. Wie kann man konkret vor Ort einen Job finden? Wie sieht der ukrainische Markt aus? Ist es nötig, sich zu spezialisieren? Wo arbeiten Übersetzer? Welche Kernkompetenzen hat überhaupt ein Übersetzer? Dabei kann auch auf das deutsche Netzwerk vor Ort eingegangen werden. Die deutsche Botschaft, deutsche Außenkonsulate, DAAD-Lektoren, Goethe-Institute, die Zentrale für Auslandsschulwesen, Sprachlernzentren, Stammtische und deutsche Sprachschulen sind die deutschen Sprachmittler in der Ukraine. Dazu kommen viele deutsche Firmen, Anwälte und andere Experten, die in der Ukraine leben. Ein konkreter Kontakt zu diesen Personen und Institutionen kann konkrete Übersetzungsaufgaben und – Bedarf zeigen.

Es gibt jedoch auch einige Studierende, die nicht als Übersetzer später tätig werden wollen. Sie suchen nach Berufsalternativen und sollten auch an der Universität entsprechend darauf vorbereitet werden. Berufsalternativen könnten Redakteursarbeit oder journalistische Arbeit sein, auf die auch hingewiesen werden sollte.

Wie eine ukrainische Übersetzerin sagte: Man sollte auch seine Muttersprache gut kennen. Für Ukrainer sei besonders das Russische schwer, da sie oft denken, sie würden ohne Probleme zwei Sprachen sprechen. Meist klinge das dann sehr «künstlich». Folglich sollte auch an der Muttersprache gearbeitet werden, was viele jedoch vergessen. Sowohl Studium als auch viele Studierende konzentrieren sich nur auf die Fremdsprache und arbeiten nicht am Stil der Muttersprache.

Zusammenfassung

Ein Studium bereitet auf den Beruf vor – aber meist sind weitere Kompetenzen und Fähigkeiten vonnöten. In diesem Fall kann ein Kurs für Übersetzer, der neben dem Unterricht angeboten und durchgeführt wird, helfen. Mit diesem Kurs kann eine Berufsvorbereitung sichergestellt werden und Alumni verlieren nicht den Kontakt zu ihrer Universität.

Лімбах Ф. З.

старший викладач кафедри німецької
та другої іноземної мови

*Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

СТВОРЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Фахівці в галузі вивчення іноземної мови відмічають, що рівень мотивації при вивченні іноземної мови низький. Це пояснюється специфікою навчальної дисципліни. Іноземна мова як мета і як засіб навчання одночасно не дає студенту (курсанту) безпосередніх знань про реальну дійсність на відміну від інших навчальних дисциплін, це зменшує ціннісне відношення до іноземної мови. Крім того, дуже часто в свідомості індивіда складається негативне відношення до іноземної мови як до дуже складного предмету, яким неможливо оволодіти в рамках програми вищої школи. Особливо це стосується так званої «нетрадиційної» мови (англійської чи німецької), зокрема угорської, румунської чи турецької. Бажанням її оволодіння може стати нагальна необхідність (працевлаштування за кордоном, вступ до навчального закладу), інша річ, коли мова йде про іншомовну професійну компетентність та виконання службових обов'язків.

Для того, щоб майбутній офіцер-прикордонник міг брати участь у діалозі культур із представниками прикордонних відомств інших країн, він повинен володіти комунікативною іншомовною компетенцією, яка дозволить йому нарівні висловлювати свою думку, захищати власну точку зору, стверджувати або заперечувати думку інших, погоджуватися або не погоджуватися з нею у певній комунікативній ситуації. Звідси випливає проблема професійної іншомовної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Якщо говорити про немовний вищий навчальний заклад, у нашому конкретному випадку правоохоронний або військовий, то при формуванні мотивації вивчення іноземної мови слід враховувати конкретні умови навчання в такого типу навчальних закладах, а саме: обмежена кількість аудиторних годин, поєднання навчального процесу з несенням курсантами військової служби, різний рівень мовної шкільної підготовки. Такі особливості вимагають максимальної ефективності аудиторних занять. Основним засобом створення внутрішньої мотивації є зв'язок змісту матеріалу, що вивчається іноземною мовою, з науковими і спеціальними проблемами, які цікавлять курсантів, з роботою в наукових товариствах, з розробкою науково-дослідних робіт профілюючих кафедр, з курсовим проектуванням. Рекомендується більше використовувати взаємозв'язок зі спеціальними кафедрами. З їх допомогою на заняттях найлегше продемонструвати курсантам, як може застосовуватися іноземна мова в їх майбутній професії.

Слід звернути увагу, що саме у немовному вищому навчальному закладі для формування стійкого рівня мотивації вивчення іноземної мови викладач зобов'язаний підбирати відповідні навчальні матеріали, які б являли собою когнітивну, комунікативну, професійну цінність, які б мали творчий характер і стимулювали б розумову активність курсантів.

Важливим мотиваційним стимулом вивчення угорської мови є, звичайно ж, прагнення до розширення свого загального кругозору, причому провідну роль відіграє бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом. Важливим є і той фактор, що інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися з країною, мова якої вивчається, відвідати її чи як турист, чи пройшовши там стажування, навчальний курс, беручи участь в численних міжнародних освітніх програмах.

Немає сильнішого мотивуючого засобу, ніж власний позитивний приклад, інтерес самого викладача до іноземної мови і культури країни, мова якої вивчається.

На сьогодні володіння двома і більше мовами – це безсумнівний атрибут будь-якої сучасної високоосвіченої людини. У зв'язку з цим надзвичайно важливо розвивати мотивацію вивчення іноземної мови у студентів та курсантів різних типів вищих навчальних закладів. Активізація вмотивованості студентів (курсантів) до навчальної мовної діяльності є одним із продуктивних напрямів підвищення якості засвоєння іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лapidус Б.А. Обучение второму иностранному языку как специальности. – М., 2001, – 148 с.
2. Симонова Н.М. Экспериментальное исследование структуры мотивации при усвоении иностранного языка в вузе : автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1982. – 26 с.
3. Теляшенко В.Л. Професійно орієнтоване навчання студентів іноземної мови в немовному вузі. – Вип. 4 : Актуальні питання навчання іншомовної комунікації у вищих навчальних закладах : матеріали наук.-практ. конф., 20 травня 2003 р. – Х. : Магістр, 2003. – С. 78–81.
4. Черничко С. Соціолінгвістичний аспект вивчення українсько-угорських міжмовних контактів і освіта // Мова й освіта на початку ХХІ століття : Збірник статей Міжнародної науково-практичної конференції. – Ужгород : ПоліПрінт, 2005. – С. 153–165.

Пастушенко А. О.

студентка IV курсу

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕСТАНДАРТНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Будь-яка мова соціальна за своєю природою і у всіх своїх проявах не може ні функціонувати, ні розвиватись поза зв'язком з життям. Призначення мови як засобу спілкування між людьми має яскраво виражений соціальний характер. Більш того суспільні функції мови серйозно впливають на її структуру, значною мірою визначаючи напрями її розвитку. Питання взаємодії мови і суспільства не може бути вирішене без вивчення функціонування мови в різних суспільних верствах та професійних групах, без ретельного дослідження її соціально-діалектальної стратифікації та функціонально-стилістичного варіювання.

Варто зазначити, що соціальний розподіл сучасного англійського вокабуляра накладає свій відбиток не тільки на усне мовлення, а й на його письмове втілення, зокрема, на мову художньої літератури. Нині немає досить чіткого термінологічного визначення та однозначної характеристики розмовної мови, що складається з ряду різновидів і пластів різного соціального та стилістичного функціонування і призначення.

На жаль, у вітчизняній лексикології немає жодного узагальненого монографічного дослідження, в якому б нестандартна лексика сучасної англійської мови була представлена в соціальному аспекті. Отже, можна стверджувати, що на лінгвістичній карті вітчизняної англістики утворилась «біла пляма», актуальність ліквідації якої не викликає жодних сумнівів. Адже від ступеня вивченості сучасної англійської нестандартної лексики залежить вирішення багатьох теоретичних та практичних проблем лексикології.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Вивченню цього специфічного пласту англійського вокабуляра присвячені кандидатські дисертації С. Балишина [2], О. Винокурова [3], О. Міллер [1] та ін. Великий інтерес становлять соціолінгвістичні дослідження С. Флекснер [7], в яких дається порівняльний аналіз іншомовних соціальних діалектів, монографія М. Маковського [6], що розкриває походження та структуру британських соціальних діалектів, чисельні роботи А. Швейцер [4] та інші.

Метою написання статті є аналіз семантичних особливостей нестандартної лексики сучасної англійської мови як багатовимірного та складного явища.

Виклад основного матеріалу. У даній роботі мова йде про нестандартну лексику, яка традиційно поділяється на «низькі» коллоквіалізми, загальний сленг,

спеціальний сленг (жаргони і арго), а також вульгаризми. Але слід зауважити, що досі немає чітких критеріїв розподілу слів в ту чи іншу групу.

Характерною рисою нестандартної лексики сучасної англійської мови є її варіативність, що найбільш повно проявляється у семантичній надмірності, за рахунок якої у багатьох випадках і створюється експресивне забарвлення найменування. Позначення одного і того ж предмета, дії чи їхніх ознак двома або більше словами має сенс лише у тому випадку, якщо нові найменування дійсно чимось відрізняються від уже існуючих у мові. Якщо таких відмінностей немає, то або одне з них зникне з мови, або між ними відбудеться семантична диференціація. Так, історично експресивно зниженими в момент виникнення були такі зараз цілком літературні слова, як *honeu* «любий, -а», *movie* «кінематограф».

Специфіка нестандартної лексики полягає у тому, що в ній в процесі номінації головну роль відіграє психологічний фактор, що дозволяє людині в умовах мовної розкнутості емоційно самовиражатись. Стримуюча сила норм мовного етикету в умовах побутового спілкування послаблюється, а ступінь морально-етичного зниження висловлювання, як правило, буде визначатись емоційним станом мовця, його соціальним положенням, умовами, в яких протікає комунікативний акт, та його учасниками. Прагнучи знайти найбільш адекватне вербальне відображення своїх емоцій, мовець в умовах побутового спілкування може виходити за рамки стандартної лексики як недостатньо експресивної. Зазвичай, знову створена одиниця витупає синонімом вже існуючого в мові слова або словосполучення, і не єдиним, але для індивідуальної мовотворчої діяльності це не становить перешкоди. Навпаки, готові нестандартні синоніми у міру вживання, часто продиктованого модою, семантично стираються, поступаючись місцем новим. Саме тому однією з найбільш характерних рис нестандартної лексики англійської мови є «рухлива синонімія», що концентрує численні ряди синонімів навколо центрів синонімічної атракції. Центри атракції відображають ті сфери життя та діяльності мовних колективів (чи колективу), в яких емоційне навантаження висловлювання диктується матеріальними умовами побуту, спільною ідеологією членів колективу та індивідуальними нормами мовної поведінки, що залежать від сімейного виховання, освітнього цензу, суспільним положенням, віком та статтю.

Центри синонімічної атракції можуть бути спільними для всіх носіїв мови. Як зазначає С. Ульманн, постійним центром притягання синонімів є ідея смерті [8]. Ця поняттєва сфера представлена в різних мовах широким лексико-семантичним полем, в яке входять міжстильові та внутрішньостильові синоніми, при чому більша кількість синонімів групується навколо нейтральної домінанти *die* «помирати»: стандартні синоніми – *perish, depart, pass away, expire*; нестандартні синоніми – *pop off, snuff out, check out, drop the cue, kick the bucket, sling one's hook, slip one's cable, go west, peg out* та інші.

Поряд з загальномовними центрами атракції виділяють «гарячі точки» нестандартної лексики. До них, зокрема, належать такі сфери, як частини людського тіла та фізіологічні дії людини, гроші та їхній обіг, алкогольні напої (їх споживачі та стани, що виникають у результаті їх вживання), наркоманія, видовищні заходи та інші.

Словник фіксує більше двохсот номінацій для позначення грошей та грошових одиниць. Декілька десятків синонімів входять у ряд домінанти *money*: *ammo, ballast, bark, beans, bucks, bones, change, dough, feed, jack, mazuma, moola, orche, oday, rhino, rind, shekels, tlac, wampum* та інші. Багато з них позначаються як жаргонізми (переведено злочинного світу): *blunt, geedus, quaff, scrip*. У ряд включаються слова та словосполучення, у яких поряд з загальним виділяється спеціалізоване значення: для банкнот – *green, cabbage, lettuce, scratch, stamps, hides*; для монет – *hardtrack, bullet, tin*; для готівки – *dust, Oscar, the ready*; джерела грошей – *boodle* «гроші, вкрадені з державної скарбниці», *buscar* «гроші, взяті у борг», *cherry pie* «неочікувані гроші». Цей список можна продовжити новими утвореннями, представленими в словнику: *frog hair* «гроші, призначені для проведення політичних кампаній», *drugola* «хабар, який отримують поліцейські або торговці наркотиками», *hat* «хабар, що дається чиновникові, аби уникнути судового покарання».

Як видно з наведених прикладів, кількісний склад синонімічного ряду знаходиться у прямій залежності від соціального значення позначуваного об'єкта для суспільства у цілому. Тому не випадковим є те, що домінанта *money* об'єднує один із найчисленніших синонімічних рядів. Конкуруючим з ним в англійському нестандартному вокабулярі виступає ряд з домінантою *drunk* «п'яний». Словник Г. Вентворта та С. Флекснера включає більше трьохсот слів та словосполучень, в утворення переважної більшості яких взяв участь злочинний світ. Нині цей ряд активно поповнюється за допомогою студентів коледжів, в лексиконі яких стан оп'яніння може бути викликаний не лише через вживання спиртного, але й наркотиків. Найбільш вживаними позначеннями стану ейфорії, що виникає під дією алкоголю чи наркотиків, є слова: *bagged, blitzed, bombed, banged, boxed, crushed, featured, flaked out, frozen, glazed* та інші.

Дослідження показує, що нестандартна лексика сучасної англійської мови є надмірною не лише за своєю номінаційною природою, а й призводить до поняттєвого перевантаження загальноприйнятих лексем літературного стандарту, створюючи для них надмірну багатозначність. Мовна рівновага між стандартним та нестандартними вокабулярами встановлюється за рахунок того, що нестандартний пласт представлений більшою мірою okazіональними утвореннями, які довго у живій мові не затримуються. Лише деякі проникають у літературний стандарт або так і зберігаються у вигляді нестандартної лексики.

Висновки. Отже, питання взаємодії мови і суспільства не може бути вирішене без вивчення функціонування мови в різних суспільних верствах та професійних групах, без ретельного дослідження її соціально-діалектальної стратифікації та функціонально-стилістичного варіювання. Характерно рисою нестандартної лексики сучасної англійської мови є її варіативність, що найбільш повно виявляється у семантичній надмірності, за рахунок якої у багатьох випадках і створюється експресивне забарвлення найменування. Не менш важливою рисою є «рухлива синонімія», що концентрує численні ряди синонімів навколо центрів синонімічної атракції. При цьому кількісний склад синонімічного ряду знаходиться у прямій залежності від соціального значення позначуваного об'єкта для суспільства у цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Динамика американської інтерсоціальної лексики [Електронний ресурс] / А.А. Миллер. 2001. – С. 136 – Режим доступу : <http://irbis.npu.edu.ua>.
2. Медичинська стилістически знижена лексика сучасного англійського мови і способи її утворення [Електронний ресурс] / С.І. Балишин. М., 1998. – С. 304. – Режим доступу : <http://irbis.npu.edu.ua>.
3. Словоутворення в периферійних шарах лексики сучасного англійського мови [Електронний ресурс] / А.М. Винокуров 1997. – № 2 – С. 102–110. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua>.
4. Соціальна диференціація англійського мови в США [Електронний ресурс] / А.Д. Швейцер. 2001. – С. 216. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com>.
5. Хомяков В.А. Бєляєва Т.М. Соціальні варіанти мови в Функціональній системі мови // Проблеми варіативності в германських мовах. – М., 1988. – С. 48–50.
6. Мовознавство сучасного англійського сленгу [Електронний ресурс] / М.М. Маковський. 1996. – С. 21–30. – Режим доступу : **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки..**
7. American slang [Електронний ресурс] / Flexner S., 1988. № 42 (4). С. 237–246. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com>.
8. Semantics. An introduction into the science of meaning [Електронний ресурс] / Ullman S. Oxford. – 1988. – С. 237–246. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com>.

Цвяк Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
начальник кафедри німецької
та другої іноземної мови

*Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

СКРОЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Мова військових документів рясніє спеціальною термінологією, яка належить як безпосередньо до військової справи, так і до різноманітних галузей техніки. Як і інші різновиди ділового стилю, слова у військовій документації вживаються переважно у своїх предметно-логічних, словникових значеннях. Побудова військового тексту повинна відповідати ряду вимог: чіткість і конкретність формулювань, використання вузькоспеціальних термінів, точність і

ясність викладу, структурованість матеріалу, легкість сприйняття переданої інформації завдяки наявності схем та ілюстрацій. Крім цього, військовий текст має бути чітким і компактним. Це досягається еліптичною структурою речень та наявністю великої кількості скорочень.

Характерною ознакою німецьких військових матеріалів є наявність великої кількості скорочених позначень – аббревіатур, які використовуються замість складних термінів та термінологічних словосполучень. Особливого поширення скорочення набули у всіх видах бойових документів, у військових статутах і настановах. Не знаючи військових аббревіатур, неможливо зрозуміти і прочитати бойовий наказ. Тому уміння розшифрувати і перекласти німецькі військові скорочення стає реальною необхідністю для кожного військового перекладача. Враховуючи цей факт, робота з військовою лексикою, розвиток навичок дешифровки військових скорочень, навчання прийомам перекладу аббревіатур та передачі їх з німецької мови є важливою складовою вивчення навчальної дисципліни «Спеціальний переклад» та теми «Робота з професійно орієнтованими текстами».

В німецькій мові є багато способів скорочення слів. Військові та правоохоронні терміни найчастіше скорочуються за такими принципами:

1) аббревіатура з початкових літер компонентів складеного слова або словосполучення (ці скорочення є особливо поширеними): *SGK – Schengener Grenzkodex, die BPOL – die Bundespolizei, die JVA – die Justizvollzugsanstalt, das SIS – das Schengener Informationssystem, der SPz – der Schützenpanzer, der MTW – der Mannschaftstransportwagen, der AN – der Ausrüstungsnachweis, die GÜSt – Grenzübergangsstelle*;

2) аббревіатура з початкових складів компонентів складеного слова: *die Kripo – die Kriminalpolizei, der GruFü – der Gruppenführer, das SoPro – das Sonderprogramm, die RiLi – die Richtlinien, die Mapi – die Maschinenpistole*;

3) аббревіатура, складена з початкового елементу першого компоненту та основного слова: *der I-Trupp (der Instandsetzungstrupp), das U-Boot (das Unterseeboot), der V-Offizier (der Verbindungsoffizier), der Kfz-Diebstahl (der Kraftfahrzeug-Diebstahl)*.

Існують інші варіанти скорочування німецьких військових складних термінів, які зустрічаються набагато рідше: *der NoRa aus Notreiseausweis, die Fluma aus Flugmeldeabteilung, die Abteilung-O aus Abteilungs-Osten, der O-Wagen aus offener Wagen*.

Складність перекладу скорочень полягає в тому, що в текстах не завжди вживаються лише регламентовані скорочення. Аббревіації підлягають майже всі частини мови, аббревіатури можуть виступати як різні члени речення і відповідно оформлятися морфологічно. Крім того, графічно скорочення передаються по-різному: як прописними, так і малими літерами, з крапкою і без неї, разом або окремо. Одні й ті самі скорочення можуть мати цілий ряд різних значень. Тому при перекладі необхідно не лише добре вивчити контекст, але й орієнтуватися в краєзнавчій інформації, бути ознайомленим з військовою справою, слідкувати за її інноваціями. Поряд із транслітерацією та транскрибуванням, перекладом повного терміну, який лежить в основі скорочення при передачі аб-

ревіатури, часто використовується метод перекладацького коментаря, опису або за допомогою аналогу.

Скорочення, що зустрічаються в тексті оригіналу, повинні бути розшифровані, якщо вони не мають стійкого відповідника в мові перекладу. Скорочення, які не піддаються розшифровці, залишаються мовою оригіналу. Це насамперед стосується випадків, коли скорочення є запозиченим словом з англійської чи французької мови, що в сучасних військових текстах німецькою мовою трапляється досить часто: *ADR – Accord européen relatif au transport international des marchandises dangereuses par route* (Gefahrguttransport-Straße), *ai – amnesty international*, *Alf – Animal-liberation-front* (milit. Tierschutz), *BMI – Body-Mass-Index*, *CIC – Central Information and Coordination Center* (BKA Wiesbaden), *CND – Commission of Narcotic Drugs*, *ECU – European Currency Unit*, *POL – petrol, oil and lubricants*.

Якщо перекладач передбачає відсутність у сприймаючого переклад фоонових знань, він може внести в текст перекладу відповідні доповнення і роз'яснення.

Таким чином, перелічені особливості скорочень у військових текстах німецької мови свідчать про те, що вони є специфічним мовним матеріалом, суттєво відрізняються від звичних лексичних одиниць, і це повинно враховуватися при роботі з ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицкий В.В. Лексикология немецкого языка. – Черновцы : Книги – XXI, 2010. – 376 с.
2. Стрелковский Г.М. Теория и практика военного перевода : Немецкий язык. – М. : Воениздат, 1979. – 272 с.
3. Парпаров Л.Ф., Артемов А.П., Азарх Л.С. Немецко-русский военный словарь. – М. : Воениздат, 1978. – 1192 с.
4. Schott Tilmann. Grenzpolizeiliches Wörterbuch (Aufenthaltsrecht und Ausweisrecht) für den grenzpolizeilichen Vollzugsdienst der Polizeien des Bundes und der Länder. – Lübecker Medien Verlag. – Lübeck 2007. – 205 s.

Шапран І. В.

магістрант факультету іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

НІМЕЦЬКИЙ СЛОВОТВІР ТА ЙОГО ПРАГМАТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеним інтересом до вивчення словотвору. Піднімаються питання про статус словотворчих одиниць та словотворчих значень. Інтенсивний розвиток німецької мови дав поштовх для виникнення нових моделей словотвору. У статті розглянуто особливості німецького словотвору на сучасному етапі розвитку мови та його прагматичні можливості.

Актуальність дослідження полягає у тому, що знання законів, способів і засобів словотворення не тільки сприяє огляду всього кола лексики тієї чи іншої мови в теоретичному плані, але має і безпосередньо практичне значення для оволодіння нерідною мовою. Аналіз досліджень, присвячених проблемі прагматики слова і морфеми показав, що мовознавці будують свої концепції, ґрунтуючись на аналізі іменника, називаючи його максимальною напругою змістового буття. Отже, розкриття особливостей німецького словотвору дасть можливість проникнути у глибше мову та краще зрозуміти її сутність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями словотвору в різний час займалися мовознавці, такі як Бодуен де Куртене, Л. В. Щерба, В.В. Виноградов, Ф. Фляйшер, М. Д. Степанова, Якоб Грімм, Ф. Беккер, В. Г. Чуваева, В. Хенце, Е. Матер, І. Ербен та інші. В наш час вивчення словотвору тісно пов'язане з іменами німецьких лінгвістів Л. Айхінгера та П. Айзенберга, які у своїх працях – «*Deutsche Wortbildung*» та «*Grundriss der deutschen Grammatik*» висвітлюють проблеми складних та похідних іменників [6; 7]. Проблемами словотвору активно займалися також В. Фляйшер та І. Барц. У своїй праці «*Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*» автори виділяють суфіксацію, префіксацію та префіксально-суфіксальний спосіб як найпродуктивніші моделі словотвору.

Мета публікації полягає в аналізі способів німецького словотвору та визначенні його прагматичних можливостей.

Виклад основного матеріалу. Наука про словотвір німецької мови формувалась у руслі молодогограматичного вчення (*Junggrammatiker*) з його орієнтацією лише на історичний, описово-емпіричний підхід до вивчення мовних явищ. У працях найбільш видатних представників цього етапу у розвитку теорії словотвору – Я. Гріма, Г. Пауля, В. Вільманса, О. Бехагеля, К. Ф. Бекера, Л. Зюттерліна – вперше виділено самостійний об'єкт лінгвістичного аналізу – словотвірну будову мови і закладено підвалини нової лінгвістичної дисципліни [1, с. 243]. В своєму дослідженні ми виходимо з того, що словотвір німецької

мови – це розділ німецького мовознавства, який вивчає структуру слів і закони їх будови, спираючись на модельний апарат.

У словотвірному аналізі німецької мови центральним поняттям є морфема – мінімальна значуща одиниця лексеми. Всі морфеми німецької мови поділяються на лексичні (тобто словотворчі) та граматичні. Останні входять до складу граматичних форм у вигляді суфіксів, префіксів і флексій.

Наступне поняття яким оперує словотвір – мовна категорія. Незважаючи на те, що німецьку мову часто називають вербоцентричною, підкреслюючи тим самим особливу роль німецького дієслова в реченні, все ж іменник в німецькій мові відіграє особливу роль. Ще в 50-х роках В. Г. Адмоні відзначав тенденцію німецької мови до «іменного стилю» підкреслюючи великі можливості іменника у німецькому словотворі [2, с. 1953].

Такий перехід німецької мови до номінативного стилю видається не випадковим, оскільки дієслова тяжіють до функціонального навантаження, у той час як семантичний зміст та прагматика починають все більше зосереджуватися в іменнику. Отже іменник – це мовна категорія, на яку ми будемо опиратися при аналізі особливостей німецького словотвору.

Одне з основних понять німецького словотворення – модель. За визначенням М. Д. Степанової, словотвірна модель – це стабільна структура, що має узагальнене лексико-категоріальне значення і здатна наповнюватися різним лексичним матеріалом [3, с. 79]. Засобом словотвірної моделі є афікси, які формують основу, а також кореневі зміни (наприклад, умлаут). Останній засіб має фонетичний характер, а тому є умовністю і не завжди відноситься до всього набору словотворчих засобів.

У сучасній граматиці розрізняють такі словотворчі моделі сучасної німецької мови: модель кореневих слів, модель безафіксного (імпліцитного) словотвору, префіксальна та суфіксальна моделі, словоскладання модель префіксально-суфіксального словотвору, модель основ з напівпрефіксами, модель основ із напівсуфіксами, модель означального словотвору [4, с. 13]. Усі вище перераховані моделі німецького словотвору були добре досліджені. Наше завдання полягає в аналізі тих моделей словотвору, які мають безпосередній прагматичний аспект.

Особливу роль у створенні прагматичного відтінку мають суфікси та префікси. Так, інформація про ставлення мовця до предмета мовлення міститься в комбінаторних дериватах з певними афіксами (суфіксами, префіксами, напівпрефіксами). Словотвірні утворення, в яких прагматичне значення є наслідком того чи іншого словотвірного елемента, дають підстави для проведення морфо-прагматичного аналізу лексики німецької мови.

Категорії демінутивності та аугментативності мають потужні прагматичні можливості, так як утворюються за допомогою афіксів, що несуть у собі елемент конотації. Таким чином, у цьому випадку ми можемо говорити про префіксальну та суфіксальну моделі німецького словотвору стосовно означених категорій.

Розглянемо спочатку демінутивні утворення. Аналізуючи демінутивність на словотворчому рівні, ми можемо виділити три основних способи словотвору: суфіксальний, префіксальний та словоскладання. Суфіксальний спосіб полягає у приєднанні суфіксів *-chen* і *-lein* до основи слова. У лінгвістичній практиці

при описі моделей структури слова прийняті наступні умовні позначення: W – слово, SN – основа іменника, Sn – основа іменника зі зміненим коренем, SA – основа прикметника, Sa – основа прикметника зі зміненим коренем, SV – основа дієслова, Sv – основа дієслова зі зміненим коренем, SPz – основа прикметника, Pг – префікс, DS – дериваційний суфікс.

Демінутиви з суфіксами -chen і -lein формуються за наступною моделлю:

1. W = SN + DS (-chen, -lein): *Bett – Bettchen, Zwerg – Zwerglein*.
2. W = Sn + DS (-chen, -lein): *Topf – Töpfchen, Buch – Büchlein* [5, с. 226].

У демінутивних цілях для вираження зменшувально-кількісних відношень використовуються суфікси -ette -el, -erl. Вони утворені за наступною моделлю: W = SN + DS (-ette): *Statue – Statuette*.

Префіксальний спосіб, у свою чергу, оперує такими афіксами як mikro- та mini-. Утворюючи зв'язок з абстрактними іменниками, дані префікси мають досить поширене використання, наприклад: *Minikleid, Minikoffer, Minifußball, Minimotor, Ministraßenbahn, Mikroaufnahme, Mikrolinguistik, Mikrofauna, Mikrochemie u. a.*

Для вираження демінутивної семантики поряд зі словотвором в німецькій мові використовується словоскладання. Необхідно підкреслити, що словоскладання як один з видів словотвору утворює морфологічний рівень мови, але має синтаксичний характер. Зміст словоскладання полягає у з'єднанні в одній лексемі двох або більше основ, в якості яких використовуються прикметники або іменники, рідше дієслова з демінутивним значенням. Першим компонентом виступають прикметники з демінутивною семантикою: *klein, kurz*. В основі словоскладання лежать дві моделі:

1. W = SN+SN: *Teilstrecke, Zwergstaat, Miniaturausgabe*.
2. W = SA+SN: *Kurzwelle, Kleingarten*.

Категорія аугментативності у німецькій мові також безпосередньо пов'язана зі словотвором. Специфікою німецької мови є те, що у вираженні аугментативності спеціалізуються (напів-)префікси. Аугментативні префікси мають загальне значення збільшення. Список аугментативних (напів-) префіксів досить великий. Найбільш поширеними є: *Affen- (Affenschande), Bier- (Biereifer), Erz- (Erzgauner), Heiden- (Heidenangst), Hyper- (Hyperfunktion), Kolossal- (Kolossalfilm), Mammut- (Mammutbetrieb), Marathon- (Marathonrede), Maximal- (Maximalmenge), Monster- (Monsterprogramm), Riesen- (Riesenerfolg), Ultra- (Ultrastar), Un- (Unmenge)*.

Таким чином, дослідження словотвірних моделей демінутивів та аугментативів німецької мови засвідчує, що для вираження демінутивної семантики застосовується більш широкий спектр словотвірних засобів, тоді як для аугментативів характерний передусім префіксальний спосіб із застосуванням напівпрефіксів. Стосовно прагматичного аспекту цієї категорії похідних іменників, то словотвір виявляється засобом його вираження на морфологічному рівні. В подальшому перспективним бачиться дослідження реалізацій прагматики демінутивів та аугментативів німецької мови в різних мовленнєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В.Г. Пути развития грамматического строя в немецком языке / В.Г. Адмони. – М. : Высш. школа, 1953. – 176 с.
2. Абрамов Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков / Б.А. Абрамов. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 243 с.
3. Кубрякова Е.С. Что такое словообразование. – М. : Наука, 1965. – 78 с.
4. Суслов И.Н. Немецкое словообразование в моделях и заданиях / И.Н. Суслов, П.И. Фролова. – Омск : СибАДИ, 2010. – 80 с.
5. Шишліна О. Словотворчі особливості основ кореневих іменників / Олена Шишліна // Збірник наукових праць ПДПУ ім. В.Г. Короленка. – 2005. – Вип. 1. – С. 219–225.
6. Eichinger L. Deutsche Wortbildung. Eine Einführung / Ludwig Eichinger. – Tübingen : Narr, 2000. – S. 46–54.
7. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik / Peter Eisenberg. – Band 1 : Das Wort. – 3., durchgesehene Auflage. – Stuttgart : Metzler Verlag, 2004. – 520 s.

НАПРЯМ 5. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Білянiна В. І.

аспірант

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

ТИПИ ДІАЛОГОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВІ КИТАЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ XVIII-XXI СТ.

Сучасна комунікативна лінгвістика зорієнтована на вивчення діалогічних моделей спілкування як засобів транзакції, структурно-семантичне наповнення яких несе задовану інформацію свідомості окремо взятої людини та цілого народу. Можливість налагодження міжнародного спілкування, як результат адекватного декодування інформаційного наповнення повідомлень, стимулює подальші дослідження цього напрямку.

Комплексне використання зіставно-типологічного, історико-порівняльного, контекстуально-інтерпретаційного, кількісно-якісного методів та методики трансформаційного аналізу застосованих до таких творів китайської художньої літератури, як «Сон у червоному теремі» Цао Сюецина, «Річка скорботи» Сю Дзечена, «Пісня молоді» Ян Мо, «На світанку» Мао Дуня, «Любовний щоденник офісного працівника: я у жіночій компанії» Сі Сяна дали можливість простежити динаміку розвитку діалогічних конструкцій у китайських художніх текстах XVIII–XXI ст. Дану динаміку можна коротко продемонструвати наступним чином: 1) діалогізації монологічного мовлення; 2) формування діалогічних конструкцій (під впливом процесів реструктуризації та модифікації писемних норм літературної мови (веньянь)); 3) становлення діалогічних конструкцій та 4) модернізації діалогічних конструкцій (як наслідок входження розмовного мовлення у книжну мову XXI ст.).

Китайська художня література XXI ст., так само, як і в попередні періоди (XVIII ст., Республіканський, Маоїстський та Пост маоїстський періоди) використовує чотири основні функціональні типи діалогу: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями та діалог-обговорення/дискусія. Ці чотири функціональні типи притаманні і європейській традиції.

Відбувається стрімке зростання частоти вживання функціонального типу Діалогу-Обговорення/Дискусії (від 27% до 45%). Це можна пояснити поміченим китайськими дослідниками Чжен Енбо та Чжен Чіюлей [5, с. 40] наближенням писемної мови до розмовної не лише за своїм змістом, а й за формою вираження (текст перетворюється на суцільний діалог). Він представлений ініціативним,

інформативним та запитальним семантичними типами та складається з поєднання реплік Питання/Відповідь/Повідомлення/Вигук. Інформативне та запитальне семантичне значення цього типу діалогу притаманне кожній, як китайській, так і європейській моделям. Так само, як і наявність Питання/Відповіді та Повідомлення характеризують цей тип діалогу у європейських та китайських художніх текстах.

Незмінним за частотою використання залишається функціональний тип Діалог-Домовленість (9%). Він виражений поєднанням реплік Питання/Відповіді/Спонування/Подяки та Вигуку, що підпорядковані етикетному, ініціативному та запитальному семантичному типам діалогічних єдностей. За семантичним наповненням цей тип діалогу наближається до європейської моделі, що представлена інформативним, ініціативним, етикетним та запитальним семантичними типами. Репліковий склад цього типу діалогу наближений до китайської моделі Республіканського періоду та європейської моделі. Поясненням такого наближення до європейського зразку може слугувати доступність перекладної літератури та початок активного контакту Китаю із Заходом.

Значного зниження частотності вживання зазнають функціональні типи Діалогу-Розпитування та Діалогу-Обмін враженнями. Діалог-Розпитування виражений поєднанням реплік Питання/Відповідь та Вигуку, що належать до ініціативного та запитального семантичного типів. Запровадження у ХХІ ст. ініціативного семантичного типу для вираження Діалогу-Розпитування наближає його до європейського зразку, у якому використані ініціативний, запитальний, інформативний та етикетний семантичні типи. Поєднання у складі цього типу діалогу реплік Питання/Відповідь є класичними засобами, тому простежуються без змін у кожній з зазначених моделей.

Функціональний тип Діалог-Обмін враженнями представлений запитальним та ініціативним семантичними типами та має у своєму складі поєднання реплік Питання/Відповідь/Повідомлення та Вигук. Використання ініціативного семантичного типу для вираження цього типу діалогу є характерним для Пост Маоїстського періоду та європейської моделі. Таке явище пояснюється тим, що починаючи з Пост Маоїстського періоду до Китаю починає активно надходити західна література. Її вплив видозмінює бачення китайськими літераторами шляхів написання літературних текстів і побудови висловлювань, як невід'ємної їх складової. Репліковий склад цього типу діалогу повністю відповідає китайській моделі Республіканського періоду. Таким чином, можемо стверджувати, що, почавши процес діалогізації мовлення, в Республіканський період починає окреслюватись певне бачення китайськими літераторами структури діалогічних конструкцій. Той факт, що він дублюється у ХХІ ст. може казати про його остаточну сформованість. Літературним текстам цього періоду притаманна висока ступінь діалогічності. Вони складаються з розділів. Кожен розділ – суцільний діалог, який іноді доповнюється словами автора. Таке явище можна пояснити пом'якшенням цензу [1, с. 380], впливом західних письменників та власними експериментами китайських літераторів. Серед письменників відбувається те, що в літературних колах отримало назву

«полювання на читача» [1, с. 425]. Домінантою цього періоду вважається всебічна розвиненість читача і, водночас, розвиток суспільства.

Збільшення діалогізації текстів та наближення манери викладу матеріалу наближається до європейського зразка у XX та XXI ст., значною мірою було зумовлено активною перекладацькою діяльністю західної художньої літератури.

XXI ст. також відзначається модернізацією та вдосконаленням діалогічних конструкцій. Динаміка сучасного світу, вимагає спрощення смислового навантаження на тексти. Вони повністю діалогізуються, а репліки стають коротшими і максимально наближеними до розмовної форми виразу.

Постійне чергування різних семантичних значень для позначення одного з чотирьох типів діалогу в китайських художніх текстах, так само як і поєднання реплік у складі кожного з типів діалогу, поступово має тенденцію наближення до європейської моделі, що пояснюється тривалим процесом оформлення та упорядкування діалогічних конструкцій. Поступове збільшення кількості та різноманітності діалогів вимагало їх стандартизації. Запровадження путунхуа та вплив європейської літератури відкрив китайським літераторам європейське бачення діалогічного мовлення. Цей факт пояснює максимальне наближення діалогічних конструкцій XX ст. та XXI ст. до класичної європейської моделі, отриманої в результаті аналізу та узагальнення праць європейських дослідників (М. М. Бахтін, Н. С. Валгіна, В. М. Волошинов, О. О. Леонтьєв, Р. Якобсон, Р. Хикнер, Д. Таннен тощо).

Така ситуація відрізняється від європейської, де вже у XVIII ст. були чітко оформлені та закріплені чотири функціональні типи діалогічних конструкцій, до яких поступово наближаються китайські моделі протягом зазначеного періоду. Фактично, процес розвитку діалогічних конструкцій китайської мови відстає від європейських мов (наприклад від англійської) на два сторіччя. Оскільки процес запровадження стандартизованої літературної мови, що в Англії відбулось вже у XVIII ст., прийшло в Китай лише на початку XX ст. І процеси модернізації діалогічних конструкцій, входження живої розмовної мови у книжну мову та процес максимальної діалогізації писемного літературного мовлення, притаманний Китаю у XXI ст., можна простежити в англійській мові вже починаючи з XIX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крюгер Р. Китай. Полная история поднебесной [Текст] / Р. Крюгер. – М. : ЭКСМО, 2007. – 443 с.
2. Ніколаєва С.Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов [Текст] / С.Ю. Ніколаєва, О.М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 39–46.
3. Семанов В.И. Эволюция китайского романа конец XVIII начало XX в. [Текст] / В.И. Семанов. – М. : Наука, 1970. – 342 с.
4. 曹雪芹. 红楼梦 [课文] / 曹雪芹. – 哈尔滨出版社, 2007. – 882页 – Цао Сюецин. Сон у червоному теремі [Текст] / Цао Сюецин. – Харбін, 2007. – 882 с.

5. 汉语文学 [网络来源] – Китайська література [Електронне джерело]. – Режим доступу : http://www.dxlww.net/wenkelunwen/wenke_9.htm. – Назва з екрану.
6. 茅盾. 子夜 [课文] / 茅盾. – 北京: 人民文学出版社, 1996. – 480页 – Мао Дунь. На світанку [Текст] / Мао Дунь. – Пекін : Народна література, 1996. – 480 с.
7. 西厢. 白领爱情日记 : 我和美女上司 [网络来源] / 西厢 – Сі Сян. Любовний щоденник офісного працівника : я у жіночій компанії [Електронне джерело] / Сі Сян. – Режим доступу до книжки : <http://vip.book.sina.com.cn>. – Назва з екрану.
8. 徐则臣. 悲伤逆流成河 [网络来源] / 徐则臣 – Сю Дзечхен. Ріка Скорботи [Електронне джерело] / Сю Дзечхен. – Режим доступу : **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки..** – Назва з екрану.
9. 杨沫. 青春之歌 [网络来源] / 杨沫 – Ян Мо. Пісня молоді [Електронне джерело] / Ян Мо. – Режим доступу : <http://vip.book.sina.com.cn>. – Назва з екрану.

Mamatova V. V.

Lecturer

Borys Grinchenko Kyiv University

Kyiv, Ukraine

GENDERED LANGUAGE AS THE DEVIATION FROM HETERONORMATIVE LANGUAGE

Language is the mirror of people's perception of each other. English is one of the languages in which nouns are given male and female statuses. This very process is highly connected with the topic of language discrimination that is a part of gender inequality. While we are talking about this fact we have to talk about these concepts in terms of gendered language which is a part of lavender linguistics.

Traditionally, lavender linguistics – is one of the branches of sociolinguistics, which studies the language peculiarities among LGBTQ-community. Some scholars broaden the circle of scientific interests and study the gender issues, cultural studies, heteronormativity and heterosexism of the language in terms of lavender linguistics [1].

The aforementioned branch of sociolinguistic studies is not well known among our native linguists; however, it takes its start in the middle of XX-century by Gershon Legman [2].

Since lavender linguistics – is a branch of sociolinguistics, every single example and case should be regarded separately and in context. Gendered language today is regarded as the alternative to heteronormative language. The last is the combination of all social and linguistic norms that are attributed to women and men in particular, and all linguistic steps aside are regarded as a deviation from the language norm. As far as that would be regarded as something that goes beyond the scope, certain social

groups decided that there should be something that could equalize every participant of every social group. For this purpose gendered language is needed.

The thing is that heteronormative language implies a lot of discrimination in everyday communication. It became a usual thing to assault people because of their «deviation from the norm», despite the fact that the concept of this very «norm» is not established. Anne Pauwels in her work gives her reason for the language to start the changes, because there should be «a desire to amend the present language system to achieve a symmetrical and equitable representation of women and men» [3].

To prove that I would like to provide a simple example. If one opens any student's book or enters any classroom, we all can face the use of the referential pronoun «he» when one wants to refer to a person in general.

While we are talking about the concept of gendered language and heteronormativity we should talk not only about gender and sexual identity of a speaker but as well as the system of behavioral patterns that are ascribed to men and women. «You throw like a girl» is a common phrase to hear in the time-out of one of the matches. It's not said directly, but this phrase implies that it's shameful to be a woman and women are second-class citizens. In American movies it's a common practice to hear the address of one male character to the other as «faggot». It is not used in order to identify the male as the gay-person, but is used to assault. And the practice of heteronormative discrimination is widely used in everyday communication regardless of the language of speakers.

While we are talking about gendered linguistics, we have to understand the difference between gender (a social construct) and sex (a biological condition).

«Man» and words ending in «-man» are the most commonly used gendered nouns in English. These words are easy to spot and replace with more neutral language, even in contexts where many readers strongly expect the gendered noun. It became a general issue to use the alternative forms of sex-coloured words. «Congressman» transferred into «congressional representative», «policeman» into «police officer» but unfortunately it is rather an exception than a rule.

One of the ways out from this heteronormative lexicon is the usage of «*singular they*». This pronoun is gender neutral, is highly used in everyday spoken English, but is still the target of criticism.

REFERENCES

1. Leap, William L. *Beyond the Lavender Lexicon*. Newark : Gordon & Breach, 1995.
2. Legman, G. «The Language of Homosexuality : An American Glossary», in George W. Henry, *Sex Variants*. New York : Paul B. Hoeber, 1941.
3. Pauwels, Anne. *The Handbook of Language and Gender*. Holmes, Janet ; Meyerhoff, Miriam, eds. Maiden, MA : Blackwell Publishing. 2003. Print.

Новосадська О. Б.
асистент кафедри комунікативної лінгвістики
та перекладу

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ФЕНОМЕН «ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ»

За останні десятиліття спостерігається переорієнтація інтересів дослідників з системи та структури мови на людський фактор в ній. Таким чином в науці робиться акцент на дослідження мови, а антропоцентризм сприймається як головний напрям у вивченні лінгвістичних та естетичних установок автора художнього тексту. Внаслідок цього, особливу актуальність набирає аналіз жіночої прози як сучасного явища, яке знаходиться у процесі свого розвитку.

Варто зазначити, що поняття «жіноча проза», як і сама жіноча проза, ще не достатньо дослідженні у сучасній науці. Головні труднощі, які з'являються при визначенні жіночої прози, пов'язана з вирішенням декількох питань про те, чи є в літературі категорія «жіноча проза» або «жіноча література», якими характерними рисами вона відрізняється від інших літературних жанрів, які мовні засоби використовуються у жіночій прозі і т.і. Відповідаючи на це запитання, Н. Габріелян пише, що під «жіночою прозою» маємо на увазі прозу, написану жінками» [4, с. 15].

Жіноча проза має в собі оцінні ознаки і включає в себе цілу підсистему знаків. Таким чином у визначенні жіночої прози часто враховується той факт, що вона пов'язана і з літературою, і зі статусом жінки у суспільстві.

С. Василенко погоджується з тим, що «жіноча проза представляє новий менталітет, який розпочався з творів художньої літератури» [2, с. 98]. Цей менталітет працює як об'єднання всіх жінок-авторів, які відчувають приналежність до цієї групи.

М. Арбатова не погоджується з тими, хто стверджує, що література не поділяється згідно гендерної ознаки і таким чином жіноча проза є зайвою. «Поділяється, поділяється у сьогоденні і поділялась у минулому, лише із застереженням, що чоловіча література – це література, а жіноча література – резервація... Розуміння того, чи існує жіноча проза і чи потрібна вона людству, спирається лише на питання проте, чи є жінка людиною і наскільки важливі проблеми її світу, її духовності, так само як проблеми світу та духовності чоловіка» [1, с. 50].

О. Трофімова зазначає, що жіноча література є темою, яка викликає безліч дискусій – від повного заперечення до беззаперечного визнання цього культурного феномену. «Чому ця тема викликає стільки дискусій? Думаю через те, що ця література є однією з небагатьох культурних галузей, де «жіноче» представлене очевидно та явно в описі сюжетів та ситуацій, показі жіночих образів та їхню поведінку, а кількість жіночих імен в літературі відносно інших галузей

культури є багаточисленне. Більш того, довгий час саме літературні тексти були практично єдиним джерелом інформації про життя жінок, так як до недавніх пір було представлено мало досліджень, матеріалів, за допомогою яких можна казати про реальне життя жінок» [5, с. 45].

Варто наголосити, що гендер автора та читача-дослідника, гендерна система суспільства впливає на створення та інтерпретацію літературних творів. Теорія гендеру дозволяє по-новому тлумачити твори художньої літератури, які втілюють в собі жіночий погляд на світ, на взаємовідношення статей. «Літературні твори рідко створюються та читаються у вакуумі, а контекст, наприклад, жанр, гендер, історичні події – мають вплив на процеси письма та читання. Досить важко, аналізувати твори нейтрально, «тільки як тексти», так як гендер, вік, освіта читача впливають на аналіз та інтерпретацію, хоч і не свідомо» [3, с. 80].

При аналізі жіночого тексту з гендерної точки зору важливим є жіночий суб'єкт та дослідження стратегій, які використовують жінки у зв'язку з контекстом та тематикою жіночої літератури. Отже, надзвичайно важливими є як зв'язок контексту та читача, так і розповідні, жанрові, контекстуальні особливості жіночого тексту.

«Вивчення жіночого суб'єкту здається край важким, якщо ставити питання про те, які способи та моделі письма жінки вживаються та чому. Таким чином відкривається можливість брати до уваги жіночий досвід (і читача, і автора) та враховувати його вплив на текстуальні стратегії. Тому мене цікавлять теорії про суб'єкт, і особливо, про суб'єкт у дискурсному акті. Вони здійснили особливий вплив на феміністичне літературознавство» [4, с. 11].

На перший план у визначенні особливостей жіночого суб'єкта, на наш погляд, висувається здатність тлумачити тексти жінок та зрозуміти, яким чином текстуалізується жіночий досвід у літературному дискурсі, як це пов'язане зі статусом жінки у суспільстві. Не можна не погодитись з тим, що жіноча проза – це важлива частина жіночого досвіду, який повинен бути взятий до уваги сучасним суспільством. Саме жіночий досвід здатний зробити літературу, створену жінками, по-справжньому самотутнім явищем. Тільки література, створена жінками, може розповісти світу про справжню жіночність, змінюючи тим самим світ та історію.

У рамках актуальних напрямків лінгвокультурології не менш цікава проблема дослідження жіночої прози як поля функціонування різних тем, різних жанрів, різних концептів.

З іншого боку, гендерний аспект вивчення жіночої прози дозволяє звернутися до відображення «жіночої долі» очами жінки (автора). Як правило, в сюжеті, в такій «типовій» долі є декілька подій: відсутність кохання (або наявність шкідливого кохання), насильство (фізичне або емоціональне), материнство. Важливо зазначити, що така схема, вочевидь, неповний опис життя жінки, а перелік моментів, які вважаються найбільш помітними у зображенні жіночих персонажів. Тема кохання в жіночій прозі – якщо не основна, то дуже часто використовується в сюжеті. Можна виділити наступні основні теми сучасної жіночої прози: *жіноча культура, насильство проти жінки, дискримінація жін-*

ки, здоров'я жінки, освіта жінки, професія/кар'єра, домашня праця, материнство та виховання дітей, сім'я/дім.

Варто зазначити, що актуальним представляються дві межі художнього втілення гендерної проблематики: а) репрезентація автором-жінкою гендерних домінант внутрішнього світу жінок, жіночої психології з переважанням художнього втілення почуттів героїні, особливості її поведінки; б) зображення героїв-чоловіків, їх психіки та поведінки з точки зору жіночого сприйняття.

Жіноча література, яка несе в собі суперечливість з соціальними нормами, дуже значуща, так як «показує внутрішню природу того, що залишається не сказаним»; вона збагачує сучасне суспільство «гнучкішим та вільним дискурсом, який здатний назвати те, що поки не увійшло у широкі маси: таємниця тіла, таємниці радості, сором, ненависть до іншої статті» [2, с. 120].

Аналіз мови жіночої прози з різних позицій достатньо перспективний, так як до сих пір досліджена лиш граматична сторона жіночої прози, а саме, синтаксичні та словотворчі особливості. Тому доцільно розширити дослідження жіночої прози з позиції лінгвокультурології, а саме, розглянути концепти, які формуються в текстах жіночої прози, виявити їх наповнення, визначити лінгвістичні, паралінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, які впливають на вибір лексики твору.

Жіноча проза стрімко розвивається і представляє вагомий сегмент національної картини світу, тому цікаво порівняти вираження концептів у мові жіночої прози в різних літературах. Таким чином, дослідження жіночої прози може бути комплексним та багатограним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арбатова М. Женская литература как факт состоятельности отечественного феминизма / М. Арбатова // Преображение. 1995. – № 3. – С. 49–55.
2. Кристева Ю. Бахтин, Слово, Диалог и Роман / Ю. Кристева. // Вест. Моск. ун-та. Сер. Филология. – 1995. – № 1. – С. 97–124.
3. Ровенская Т.А. Новая амазонка в интерьере женской прозы / Т.А. Ровенская // Иной взгляд : Междунар. альманах гендерных исследований. – Минск, 2000. – С. 78–89.
4. Рюткенен М. Гендер и литература : проблема «женского письма» и «женского чтения» / М. Рюткен // Филологические науки. – 2000. – № 3. – С. 10–20.
5. Трофимова Е. Феминизм и женская литература в России / Е. Трофимова // Материалы первой российской летней школы по женским и гендерным исследованиям. – М., 1997. – С. 45–50.

ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІРОНІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У сучасній лінгвістиці питання про лінгвістичну природу іронії, її статус та механізм утворення привертає увагу вітчизняних і зарубіжних учених, при цьому її теоретичне вивчення в мовознавстві має давню традицію.

Термін «іронія» трактується науковцями по-різному, адже саме поняття розглядається як з точки зору естетики, так і літературознавства та лінгвістики. Арістотель називав іронію таким прийомом, коли ми говоримо інакше, ніж відчуваємо, тобто коли ми серйозно жартуємо [4, с. 104].

На думку відомого українського теоретика-літературознавця А. Ткаченка, іронія в широкому розумінні означає вид комічного в естетиці, що передбачає кпин чи нищівний скепсис, перевагу чи поблажливість, зумисне приховані, але визначальні для загальної тональності чи навіть пафосу твору та організації всієї його образної системи [4, с. 448]. Іронія у вужчому розумінні – лукава чи насмішкувата інакомовність, коли слово чи вираз набувають в образному контексті значення, протилежного буквальному, або такого, що ставить його під сумнів чи заперечує.

Вважається, що іронія виникла у Давній Греції. Тоді вона була звичайним театральним жестом. У «Нікомаховій етиці» Арістотель порівнює іронію з хвастощами, витлумачуючи хвастощі як удавання в бік перебільшення, а іронію – у бік применшення. «Іроніками» Арістотель називав тих людей, які навмисно говорять про себе неправду, виставляючи реальність в не вигідному для них світлі. Таким чином, для Арістотеля іронія – це крайність, яка знаходиться так далеко від істини, як і хвастощі.

Філософський зміст іронії вперше формується в діалогах Сократа. Власне, спосіб його філософствування полягає саме в іронізуванні, у зведенні до суперечності поглядів та переконань співрозмовника.

Особливого розвитку іронія отримує в кінці XIX століття. Даний прийом, заснований на протиставленні змісту висловлення і його значення, стає інструментом формування літературного стилю.

У XX столітті феномен іронії викликає все більший інтерес у лінгвістів, психологів, логіків, філософів. Так, Є. Ю. Третьякова, аналізуючи роль дослідження іронії в XX столітті, зазначає, що з появою семіотики було детально вивчено, як «кодується» і «розшифровується» іронізування в тексті [5, с. 7].

Оксана Калита стверджує, що основними засобами вираження іронії є:

1. паралінгвістичні – кінесика (жести, міміка) та інтонація (логічний наголос, паузи, тембр, тон, мелодика);

2. вербальні – від одного слова до цілого тексту [2].

У художньому творі іронія є одним із основних елементів вираження безпосередньо авторської точки зору, засобом реалізації суб'єктивно-оцінної модальності, і, таким чином, засобом реалізації авторської позиції [1]. Іронія відіграє визначну роль, оскільки вона надає твору певного додаткового змісту, конкретного стилістичного забарвлення, та віддзеркалює незадоволеність автора навколишнім світом. Іронія полягає в тому, що автор осміює негативні явища, говорячи про них в удавано позитивному тоні. Так, перекладознавці Б. Гейтім та І. Мейсон наголошують на тому, що іронізуючи, мовець, по суті, не вірить у те, що каже, тобто мовець висловлює своє ставлення до прямої інтерпретації якогось (очевидно, нещирого) твердження.

За Б. Гейтімом та І. Мейсоном, іронія передбачає, що: мовець відмежовується/відсторонюється від висловленого твердження; мовець цитує якесь твердження, аби продемонструвати якесь ставлення до нього (насмішку, обурення, роздратування тощо) [7, с. 89].

Тлумачення іронії як стилістичного прийому та ідейно-емоційної оцінки свідчать про те, що, з одного боку, іронія є стилістичним засобом, який виражає насмішку або лукавство, з іншого – це вид комічного (гумор з сатирою), ідейно-емоційна оцінка, прообразом якої слугує стилістична іронія.

Розрізняють два типи іронії: іронію як стилістичний прийом та іронію як категорію тексту. У роботах дослідників вони називаються по-різному: явна і прихована, контекстуальна і тексто-утворююча, ситуативна і асоціативна іронія.

Ситуативна іронія виникає внаслідок контрасту між ситуативним контекстом, з одного боку, і прямим значенням слова, словосполучення і речення – з іншого, та реалізується в мікро- та макроконтекстах.

Асоціативна іронія є більш складною та значущою. Вона реалізується у мегахконтексті. Асоціативна іронія створюється натековому рівні внаслідок ситуативного повторювання (ретроспекції) в поєднанні з іронічною алюзією, а також за допомогою гротеску, абсурду [3, с. 84].

Згідно з класифікацією «за автором» форми іронії поділяються на: вербальну, драматичну, ситуаційну, іронію долі. Ситуаційна іронія виникає завдяки іронічності ситуації, спричиненої вищою волею або силами природи, і на котру не може вплинути людина. Характерною рисою вербальної іронії є те, що мовець зумисне виражає значення, протилежне семантичному значенню сказаного. Драматична іронія – засіб передачі глядачу інформації, якої немає в одного або кількох із учасників дискурсу, таким чином надаючи йому змогу зрозуміти контекст, на відміну від згаданого вище учасника(ів). Іронія долі передає думку, що якась надприродна сила контролює життя людини, а тому те, що відбувається, не підлягає свідомому контролю і не залежить від людини, тобто події розвиваються у протилежному напрямку, ніж того очікувалось.

Аналізуючи попередній науковий доробок, Оксана Калита підсумовує, що з мовної точки зору, вивчення явища іронії передбачає три основні підходи до розгляду цієї стилістичної категорії:

1. Традиційний, логіко-семантичний. Згідно з яким, виділяється ситуативна та асоціативна іронія. Прихильниками даного підходу є Н. Саліхова, О. Шонь, М. Баїдасарян, С. Походня.

2. Прагматичний підхід зосереджений здебільшого навколо інтонації та інших фонетичних засобів передачі комічного підтексту (міміка, жести, тощо). І. Байбакова, Г. Лимарьова, Г. Прокоф'єв, Н. Ланчуковська, В. Жаров, Т. Андрієнко є прибічниками даного підходу.

3. Когнітивно-гносеологічний. Представники даного підходу (О. Потебня, М. Степанов, Ю. Лотман) намагалися зрозуміти механізми формування іронічного підтексту і досліджували також лінгвістичні засоби вираження феномену іронії [2].

Найбільш повну і докладну характеристику іронії дає Д. Мюкке, який виділяє три класи іронії, а саме: явна, прихована і таємна іронія. Дослідник визначає чотири форми іронії: безособова; самознищувальна; іронія інженю; драматична іронія. У структурі іронії Д. Мюкке виділяє три основних елементи: наявність двох рівнів; протиставлення між цими двома рівнями; елемент наївності [8].

Функції іронії в розмовному мовленні зумовлені комунікативними потребами мовців у взаєморозумінні, стійкому емоційному контакті, самовираженні, економії мовних засобів та ін. У художньому мовленні іронія виконує ряд специфічних функцій.

Специфічні функції іронії:

- характерологічна: завдяки іронії діалектика характеру персонажа немовби набуває стереофонічності;
- композиційна: іронія структурує текст, визначає роль його композиційних частин (експозиції, розвитку дії, кульмінації, розв'язки, епілогу);
- художня: іронія є засобом образного зображення дійсності;
- стилетворча: іронія може визначати ознаки ідіолекту письменника чи стильові риси групи письменників, об'єднаних одним літературним напрямом, однією літературною школою [2];
- об'єктивізація явищ.

Специфічними ознаками іронії є: суб'єктивізм; двоплановість вираження (зовнішнє ствердження, внутрішнє заперечення і кінцеве ствердження); здатність до двоспрямованості: на об'єкт і на себе.

У структуру іронічного висловлювання обов'язково входить аксіологічний (оцінний) компонент. Складовими елементами оцінки є суб'єкт, предмет, характер і підстава. Підґрунтям оцінки є те, відносно чого здійснюється оцінювання. Ним може бути почуття суб'єкта, який оцінює, чи певний зразок, ідеал, стандарт, інша оцінка.

Варто відмітити, що інтенсивність іронічної насмішки може бути різною: її діапазон варіюється від дружньої і доброзичливої – до злої, гострої, саркастичної. Ступінь насмішки залежить від емоційної насиченості критики, яка виражається іронією.

Таким чином, іронія – багатогранна стилістична фігура, яка характеризується імпліцитністю, оцінністю та комізмом. В іронічних

висловленнях виникає невідповідність між безпосереднім і контекстуальним значеннями, щопороджує приховану семантику негативної оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Л.О. Іронія як проблема художнього перекладу / Л.О. Гончаренко // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – 2003. – № 207. – С. 23–25.
2. Калита О.М. Лінгвістична сутність іронії та семантичні механізми формування іронічного смислу / Оксана Калита // Українська мова. – 2006. – № 2. – С. 67–74.
3. Походня С.И. Языковые виды и средства реализации иронии / С.И. Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 128 с.
4. Ткаченко А.О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / А.О. Ткаченко. – К. : Правда Ярославичів, 1994. – 448 с.
5. Третьякова Е.Ю. Ирония в структуре художественного текста // RELGA [Электронный ресурс] / Е.Ю. Третьякова. – 15.10.2001. – № 19 [73]. – Режим доступа к журналу : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu>.
6. Чернявський М. Комедия Аристофана и античные теории смеха / М. Чернявський // Аристофан : [сб. статей]. – М. : МГУ, 1956. – С. 81–107.
7. Hatim B. Discourse and the Translator / B. Hatim, I. Mason. – L. and N.Y. : Longman, 1990. – P. 258.
8. Muecke D.C. The Compass of Irony / D.C. Muecke. – London : The University of London, 1969. – 264 p.

НАПРЯМ 6. ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Бєлобородова Д. О.

аспірант

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

імені М. Т. Рильського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

КАТЕГОРІЯ СПАТІАЛЬНОСТІ: ДОМІНАНТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

До універсальних онтологічних категорій, що визначають людську екзистенцію, окрім темпоральності, належить спатіальність. У філософській площині виокремлюють два основні напрями розуміння простору: 1) ньютонівське, згідно з яким сприйняття терміну обмежується постулюванням його первинності, самодостатності, незалежності від матерії; 2) лейбніцівське, відповідно до якого визнавалася певна залежність відносної категорії спатіальності від об'єктів, що в ньому знаходяться (домінуючим є концепт об'єктної наповненості).

Вже у вченнях давньогрецьких філософів певною мірою проявляється міфологічний пласт спатіального уявлення, що акцентує, головним чином, на нерозривності та взаємообумовленості поняття простору й компонентів, які структурують його. Прикладом є космогонічна доктрина натурфілософів, що пояснювала взаємозалежність простору як об'єднуючої категорії та повітря, дихання, душі, випаровування як його складників.

Будучи одним із найважливіших компонентів міфопоетичної картини світу, простір поділяється на три основні види, відповідно до класифікації В. Топорова: 1) безструктурний, без'якісний (неквалітативний – наша пропозиція терміну), геометричний (доступний лише вимірювальним операціям); 2) реально-існуючий простір природознавця (збігається з фізичним середовищем, сповненим механічними, електричними, оптичними, тепловими та ін. явищами); 3) міфопоетичний (належить до архаїчної світової моделі; визначальним є квалітативний аспект, що вбачаємо у бінарній опозиції «сакральний-профанний») [1, с. 229].

Способи пізнання простору мають антропоцентричну спрямованість, оскільки в будь-якому разі відображають погляди людини, що перебуває в центрі спатіальної площини. Важливою властивістю категорії є наявність речового наповнення, що конститує її, визначає ієрархічну систему. Як стверджував В. Топоров, «міфопоетичний простір завжди заповнений і завжди речовий; поза речами його не існує» [1, с. 234]. Отже, є сенс досліджувати не лише спатіальність як окреме онтологічне поняття, а і його предметне напов-

нення, до якого входять люди, боги, рослини, тварини, сакральні об'єкти, топографічні лексеми тощо.

Категорії простору притаманна аксіологічність, що знаходить свій вияв у формуванні індивідом організованої, ієрархічної спатіальної системи цінностей. В основі такої побудови лежить семантична опозиція «свій-чужий», на допомогу якій приходять дихотомії «верх-низ», «правий-лівий», «центр-периферія», «схід-захід» та ін. За О. Левкієвською, священні центри у більшості випадків «наділяються власною назвою, що є ознакою їхнього високого ієрархічного статусу. Центром світу є «свята земля», де знаходяться найбільш важливі сакральні локуси – «пуп землі», свята гора (Сінай, Афон), свята річка (Йордан) і святе місто, що часто співвідноситься з Єрусалимом» [2, с. 305]. Тяжіння до національного проявляється у спробах асоціювання таких місць із етнокультурними регіонами власної країни, прагнення вписати їх в історію свого народу. Так, скажімо, існують повір'я про те, що з України до Єрусалиму можна потрапити крізь потаємні підземні шляхи.

Не варто забувати і про таку спатіальну властивість, як окремішність, відособленість. Як зазначали Ю. Лотман і Б. Успенський, «наповненість міфологічного простору власними назвами надає його внутрішнім об'єктам кінцевого, зліченного характеру, а йому самому ознак відмежованості. В цьому сенсі міфологічний простір завжди невеликий та замкнений, хоч за цього в самому міфі може йтися про космічні масштаби» [3, с. 438–439]. Спатіальна площа також здатна до вияву компресійності залежно від умов середовища та акціональних кодів персонажів, що її населяють.

Тісний взаємозв'язок мікро- й макрокосму підтверджує ізоморфізм частин людського тіла з просторовими координатами, а саме це стосується способів вимірювання спатіальних відрізків. Природна метрологія диктує таке найменування, як «лікоть», що водночас є давньою мірою довжини та відстанню між ліктьовим суглобом до кінця витягнутого середнього пальця руки. В енциклопедичному словнику Брокгауза і Єфрона зазначено, що лікоть належить до найдавніших метрологічних одиниць, але «місцеве використання збереглося дотепер у багатьох країнах, навіть і там, де відповідно до закону повинна бути вживана метрична система» [4, с. 549]. Останнє твердження свідчить про відданість традиціям (хоча й, вірогідно, мала місце деяка плутанина, обумовлена відсутністю уніфікації метрологічних одиниць).

Варто згадати й такі міри довжини, як «перст», «долоня», «ступня», «подвійний крок», «день шляху» (лат. *iter pedestre*), «тисяча кроків» (лат. *mille passus*). Передостаннє поняття концентрує синтетичний зв'язок часу й простору, є підтвердженням сприйняття прадавньою людиною середовища довкола себе в гармонійній єдності екзистенційних категорій. Наступні міри довжини, що згадуються в Біблії, – «кидання каменя», «постріл з луку» (*відстань, яку долає стріла, що була випущена з луку*) – корелюють із аспектом трудової діяльності первісної людини.

На примітивному еволюційному рівні людина здійснювала структурування простору довкола себе, орієнтуючись на концепти «близько» й «далеко» як такі, що позначають межі досягнення чи перебувають поза ними. Наприклад, лужи-

цькі серби позначають далекі відстані через використання «компонента-назви географічного об'єкта (гора, море): *přez wše hory być* – «бути дуже далеко», *za powu rjenježk morjo přelězć* – «бути жадібним». Обидва фразеологізми містять у своєму складі компоненти-назви географічних об'єктів, які на території Лужиці відсутні» [5, с. 201].

Найменування сакральних локусів (згадаймо семантичну опозицію «центр-периферія») збережені у космогонічному документі східних слов'ян кінця XV – початку XVI ст., що має назву «Голубина книга». У питаннях, що їх ставить Волот Давиду, вбачаємо зв'язок спатіальних компонентів із термінами спорідненості як показ найвищого ступеня священності. Наприклад, «Котра церква над церквами мати?», «Котрий у нас камінь каменям батько?», «Котрий звір усім звірам батько?», «Котра пташка усім пташкам мати?». Повторення структури запитань теж наділене семантикою сакральності та вводить реципієнта у площину втаємничення.

Отже, важливій домінантній категорії спатіальності належать такі ознаки: аксіологічність (бінарна опозиція «сакральний – профанний»), антропоцентризм і речовинне наповнення (поза яким простір не може існувати), відособленість, подекуди національна семантика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Топоров В. Пространство и текст / В. Топоров. Текст : семантика и структура. – Москва, 1983. – 301 с.
2. Левкиевская Е. Пространство / Е. Левкиевская / Славянские древности : этнолингвистический словарь. – Том 4. – 2009. – С. 305–309.
3. Лотман Ю., Успенский Б. Миф – имя – культура // Успенский Б.А. Избранные труды. – М., 1996.
4. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – С.-Пб., 1890–1907. – С. 549–553.
5. Моторний О. Увлення лужицьких сербів про час та простір як про дві важливі категорії людської свідомості на матеріалі фразеології // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 56. – Ч. 1. – С. 198–203.

Гончарук В. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

РИТУАЛЬНЕ МОВЛЕННЯ У ПОЛОГОВІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Ритуальні словесні формули, що традиційно були на периферії уваги фольклористів, посідають своєрідне місце в системі українського фольклору. З одного боку, незаперечним є їх зв'язок із магічною поезією (замовляннями), з другого – більшу частину їх можна розглядати як різновид паремій. Ґрунтуючись на якому виникли ці словесні формули, є ритуально-обрядовий комплекс (родинний, календарний, оказіональний), господарська діяльність, побут української етнічної спільноти.

Ритуальні формули базуються на побутово-міфологічному типі мислення. Останнім часом спостерігається тенденція до вивчення явищ традиційної культури як своєрідного художнього відображення світоглядних основ етносу, а також українського фольклору як моделі уявлень про світ. Саме ці чинники зумовили дослідницьке зацікавлення ритуальними словесними формулами.

Використання ритуальних словесних формул у родинно-побутовій обрядовості має спільні риси із використанням їх у народному календарі. Це пояснюється тим, що ці формули існують у єдиному полі та єдиному культурному контексті. Різняться вони за часом виконання: у календарних обрядах ці тексти спостерігаємо у переломні моменти року, а в родинно-побутовому циклі – у порубіжних етапах життя людини. Розглянемо етап народження дитини і пов'язаний із ним обрядовий комплекс, який тісно переплетений з ініціальними примовками та народною медициною.

Специфіка більшості магічних текстів, які використовувалися у *пологовому обряді*, полягає в тому, що їх промовляли виконавці-професіонали (баба-повитуха володіла не лише акушерськими прийомами, але й утаємниченими магічними знаннями). Відповідно характер виконання текстів, їх структура, поезика свідчать, що більшість із них генетично тяжіють до замовлянь.

Проте зустрічаються у *родильному обряді* й ритуальні формули. У матеріалах, зібраних на Уманщині, знаходимо таке свідчення: *«Якщо жінка дуже перетягувалася під час вагітності, дитина родиться маленька, а тому «баба» має до такої дитини зараз по родині сказати: «Тепер рости!» [2]* У цьому прикладі привертає увагу момент виголошення примовки – «зараз по родині». Змінити долю, виправити наявну дисгармонію можна було лише протягом невеликого проміжку часу. Роль «володаря слова» у пологовій обрядовості пов-

ноправно належала бабі-повитусі, а примовки, виголошувані нею, виконували основну функцію – магічну.

Цікавий звичай, пов'язаний із символічним викупом новонародженого з «того» світу, наводить Д. Зеленін: «...українці в рукав сорочки, що в неї загортали новонародженого, кладуть вузлик з вуглиною, кусочком глини від пічки (печиною), і кусочком хліба з салом або замість них сіль і свічку; інший вузлик з такими самими предметами кидають на перехресті зі словами: *«На тобі, чорте, плату!»* [5, с. 322]. На жаль, тут не зафіксовано, хто саме здійснює цей обряд. Примовка коментує обряд, пояснює, що саме відбувається, кому і для чого кидаються жертвні предмети. Обрядодія засвідчує символічний викуп новонародженого у «того» світу, і, разом з тим, належність немовляти уже до «цього» світу. Вербально-обрядова ситуація виконує перформативну, комунікативну, магічну, фактичну функції, де домінуюча роль, напевно, належить магічній.

Ще одним кроком у залученні породіллі до соціуму був обряд *одвідок*: «На другий-третій день після пологів – «одвідки». Несли з собою «бабку» (лешню). Примовляли до поліжниці, частуючи її тою «яєчнею»: *«Нехай сі виповнюється той бочок, де сидів синочок»* [3].

Обряд очищення після пологів породіллі та бабки-повитухи називався «зливки» і полягав у взаємничому обмиванні рук бабкою-повитухою та породіллею. «В українців Куп'янського повіту Харківської губернії після всього цього [зливок] тричі обходять навколо столу. Попереду йде повитуха зі шматком полотна в руках, а кінець цього полотна тримає породілля, на руках у якої дитина. Присутні жінки при цьому питають: *«Бабусю, куда ви ідете?»* – *«В рай»* – *«Боже вам помагай! Просіть і нас з собою!»* – *«Ідіте і ви з нами»*. Ті приєднуються до них» [8, с. 326–327]. Тут використовується ритуальна формула у формі діалогу, що повинен символізувати, очевидно, єдність породіллі та повитухи з іншими жінками селянської общини.

Як давні, так і сучасні записи, підкреслюють надзвичайну важливість *першої купелі для немовляти*. Магічне закликання доброї долі поруч із різноманітними ритуальними діями повинні були забезпечити і численні примовки. *«Народжену дитину купає баба зараз у воді; кладучи дитину до купелі, каже баба: «Будем дитинку купати, золотом обсипати»* [4].

У першу купіль дівчинці клали різні квіти і ягоди, примовляючи: *«На тобі ромашку, щоб румняна була, на тобі калину, щоб красною дівкою була, на тобі гілячку вишні, щоб гарну вроду мала, на тобі любисток, щоб до людей люб'язна і привітна була»* [4].

Хлопчику в купіль клали інший набір: *«На тобі гілячку дуба, щоб модний як дуб був, на тобі барвінок, щоб довго жив, на тобі чорнобривці, щоб чорний чуб і брови мав, на тобі блават, щоб гочки сині мав»* [1]. Посилення естетичної ролі поряд із домінуючою магічною засвідчує і той факт, що подібні тексти можуть ритмізуватися, набирати форми довершеного поетичного зразка.

Особливо багатий на ритуальні формули *хрестильний (хрестинний) обряд*. Головними виконавцями примовок на хрестинах є хрещені батьки та гості. *«Брали в вас рождене нехрещене, а вертаємо рождене хрещене»*, – так кажуть,

коли дитину куми приносять з церкви» [3]. Цю примовку слід віднести до ритуальних, а функцію цього тексту можна визначити як перформативну.

Активно використовуються на хрестинах різноманітні побажання для новонародженого: *«Гість, прийшовши до хати, казав: «Нехай вам буде тая дитина здорова, на послуху, на потіху: матері, таткові і рідному хрещеному! Дай, Господи!»* [2]. Як бачимо, на перший план тут виходить етична, комунікативна та естетична функції.

Доброзичення, виголошувані на хрестинах, мали на меті побажання добра, щастя, швидкого росту дитині. *«Великий рости!», «Нехай їм Бог зростить»* [7, с. 163].

Забезпечити щастя дитини у майбутньому могла допомогти така *обрядодія, що виконувалась у перший місяць життя*. *«Щоб пощастило синові чи доньці, мати обмивала водою нижню частину щойно спеченого хліба. Потім залишками тієї води з гарячого хліба тричі торкала рукою (немовби вмивала) личко дитини: «Щоб до тебе люди так ішли, як ідуть до хліба, щоб був людям милий, як хліб»* [1]. Бачимо, що магічна функція тут поєднується з естетичною і навіть величальною.

Етапи соціалізації дитини також супроводжувалися певними ритуальними формулами. Найбільш поширеним текстом, що його зафіксовано по всій території України, є звертання до мишки, *коли випадав молочний зуб*. Коли випав молочний зуб, треба його взяти і кинути на стріху, при цьому сказати: *«Миши, миши, нате вам зуб кістяний, а дайте мені золотий»* [3]. Як пояснювали дитині, це робилося для того, щоб виріс новий зуб. Якщо цього не зробити, то новий зуб не виросте.

Семантика цієї обрядодії досить прозора: дитина викидає свій зуб у пограничний локус (за піч, на стріху, на горище, у сучасних варіантах – за шафу) з проханням взамін дати їй новий зуб, який буде кращим за попередній (золотий, залізний). Звертання до миші як до хтонічної істоти, представниці «того» світу, підсилюється ще й тим, що миша, за однією цікавою реконструкцією, є перетвореною (зі зміненням виглядом) дитиною Перуна [6, с. 179]. Незважаючи на такі глибокі міфологічні корені, ця ритуальна формула з часом втрачає магічну функцію, домінують в ній апелятивна, традиційна, ігрова функції.

Таким чином, виконання магічних формул у родильно-хрестильному обряді закріплене за певними персонажами. Найчастіше це баба-повитуха, жінки – найближчі родички, сусідки, куми, гості на хрестинах. Нами не зафіксовано випадків використання таких формул самою породіллею для себе, з чого можемо зробити висновок, що для породіллі характерна відсутність ритуально зумовленої вербальної поведінки.

Специфіка використання ритуальних формул у родильно-хрестильному обряді визначається, з одного боку, магічною спрямованістю обрядів, основне призначення яких – словесне оформлення акту пологів і входження у цей світ нової людини, а з другого боку, під час святкування родин, хрестин виголошується ряд текстів, домінуючими серед яких є ті, які виголошуються з метою вітання батьків дитини, самого немовляти, тобто величання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Записано 01.07.2003 р. в с. Громи Уманського району Черкаської області від Гевеленко Олександрі Никифорівни 1932 р. н.
2. Записано 01.07.2003 р. в с. Громи Уманського району Черкаської області від Хлистун Марії Кирилівни 1922 р. н.
3. Записано 03.07.2003 р. в с. Громи Уманського району Черкаської області від Грицик Ганни Степанівни 1934 р. н.
4. Записано 27.06.2004 р. в с. Свинарка Уманського району Черкаської області від Куць Марії Ільківни 1941 р. н.
5. Зеленин Д. Восточнославянская этнография / Д. Зеленин. – Москва : Наука, 1991. – 511 с.
6. Иванов В., Топоров В. К реконструкции Мокоши как женского персонажа в славянской версии основного мифа / В. Иванов, В. Топоров // Балто-славянские исследования. 1982. – Москва : Наука, 1983. – С. 175–197.
7. Кузеля З. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу / З. Кузеля // Матеріали до україно-руської етнології. – Т. VIII. – Львів, 1906. – 202 с.
8. Милорадович В. Житє-бытє лубенского крестьянина / В. Милорадович // Українці : народні вірування, повір'я, демонологія. – К. : Либідь, 1991. – С. 170–341.

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Подопригора В. С.

преподаватель

Международный гуманитарный университет

г. Одесса, Украина

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ И ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Многие общие проблемы описания иностранного языка, имевшие непосредственное отношение и к русскому, были поставлены Л. В. Щербой. Определяя сущность методики, он отмечал две ее характерные особенности. «Ведущим в методике является вопрос, как надо поступать для достижения того или иного определенного результата» [9, с. 35]. В этом он усматривал практическую сторону данной науки. Одновременно с этим Л. В. Щерба отмечал, что методика становится прикладной отраслью, «техническим приложением общего языкознания» [9, с. 41], что составляет ее теоретические основы. В тесной взаимосвязи лингвистики и методики преподавания языка он видел залог успешного развития обеих научных дисциплин, взаимно обогащающих одна другую. Как отмечает в своей работе Л. А. Новиков, методика преподавания русского языка иностранцам требует и особой методики лингвистического описания, поскольку существующие описания языка как родного далеко не всегда и не во всем оказываются пригодными при изучении того же языка как иностранного. Так, описание языка как родного в значительно меньшей степени связано (или совсем не связано) с его ограничением (минимизацией); оно в целом ряде случаев оказывается непонятным иностранцу, если у него нет хотя бы общего представления о системе русского языка, так как здесь нередко одно явление объясняется на основе такого другого, которое известно только носителям языка; оно часто оказывается статичным, слабо учитывает активный, функциональный аспекты, не обеспечивает необходимой коммуникативности в обучении языку; не учитывает родного языка иностранных учащихся и в силу этого специфических трудностей русского языка; недостаточно связывает языковые факты с условиями их реализации в определенных ситуациях». Все эти доводы, многократно подтвержденные практикой преподавания языка, говорят о необходимости специального целенаправленного и системного описания русского языка с учетом специфических задач обучения различных категорий иностранных учащихся. Описание русского языка как иностранного, предпринимаемое в учебных целях, т.е. для обучения языку, создания различного типа учебных пособий, согласуясь во многом с описанием его как

родного, в то же время отличается от последнего рядом характерных особенностей. Эти особенности и могут быть рассмотрены в известных пределах как принципы описания языка в учебных целях. Одни из этих принципов характерны только для рассматриваемого описания (например, учет родного языка обучающегося), другие, являясь общими и для других описаний, получают здесь особое преломление и особую актуальность.

В качестве наиболее важных принципов описания русского языка как иностранного можно выделить следующие:

- 1) минимизация языка в учебных целях;
- 2) специфическая интерпретация фактов иностранного языка;
- 3) двуплановость описания (активный и пассивный аспекты);
- 4) функциональность описания основных единиц языка;
- 5) учет родного языка учащихся.

Реализация этих принципов позволит решить важнейшую практическую задачу – получить такое целенаправленное, ясное и последовательное, учитывающее все основные аспекты обучения, функциональное и ориентированное на определенную иностранную аудиторию описание русского языка, при котором были бы наглядно представлены и те факты, которыми носитель родного языка владеет на основе развитого «языкового чутья», сформированного в родной лингвокультурной ситуации. Эти принципы, определяющие весь цикл описания языка, взаимосвязаны и обеспечивают необходимую минимизацию и компрессию (сжатие) языка, т.е. получение «учебного языка» и его интерпретацию с точки зрения различных аспектов: описания исходных единиц (базисного минимума); активного и пассивного аспектов; функционирования языковых единиц; сопоставления с родным языком учащихся и т.д.

Психолингвистика играет важную роль в решении теоретических и практических задач овладения иностранным языком, поскольку трудно представить решение проблем методики без опоры на понимание принципов организации психики человека, процессов рече производства и мышления на родном и иностранном языках.

Обучение русскому языку иностранных студентов на подготовительном этапе проходит с применением интенсивных методов, главной задачей которых является овладение иностранным языком в условиях ограниченного времени и в степени, достаточной для общения на бытовые, общенаучные и профессиональные темы. По истечении подготовительного курса студенту предстоит осуществлять коммуникацию с командным и преподавательским составом в бытовой и учебной деятельности. После освоения подготовительного курса русского языка как иностранного студенты должны слушать и понимать лекции в рамках тематики, предусмотренной программой, приобретать знания посредством русского языка, что требует в достаточной степени сформированных навыков аудирования, говорения, чтения и письма. Для осуществления поставленных задач было необходимо определить оптимальную организацию языкового материала в учебниках русского языка как иностранного согласно возрасту обучающихся и этапу обучения, механизму

аккультурации, а также учесть преобладание процессов перевода с родного языка при изучении структур иностранного или формирования новых структур мышления. Как указывал В. П. Белянин, на данные вопросы можно ответить только с привлечением психологического знания. Учёный также подчёркивал важность принятия во внимание национально-культурных особенностей коммуникативной деятельности, проявляющихся в языке, мышлении, процессах и средствах общения [1, с. 9–12].

Психолингвистическое знание также ориентирует преподавателя на учёт возрастного фактора обучающихся при организации учебного процесса в целях повышения мотивации к изучению языка. От взрослого человека овладение иностранным языком требует гораздо больше усилий, чем от ребенка, так как психические процессы взрослого уже стабильны, процесс развития становится не таким активным, из чего следует, что у взрослого человека уходит больше времени и сил на изучение иностранного языка. Данный процесс требует гибкости мышления, запоминания многочисленных правил и вокабулярных единиц, что необходимо для выработки навыков правильного использования выученного материала с целью выражения своих мыслей и понимания чужих высказываний. В процессе овладения вторым языком у человека происходит формирование вторичной языковой личности как способности человека к речевым актам в условиях аутентичного общения с представителями культуры изучаемого языка [1, с. 103].

Учёный указывал, что овладение иностранным языком ориентировано не только на образ мира и общение с собеседником, но и на личность обучающегося, а именно на такие личностные аспекты, как отношение человека к языку и внутренние установки на речь на данном языке, проблемы самоидентификации и многие другие. Когда рассматриваемые в обучении вопросы затрагивают интересы, эмоции, мысли и чувства обучающихся, побуждают к выражению их личного отношения к теме, желание высказаться на изучаемом языке значительно возрастает.

Человек использует язык для самоориентировки и для ориентировки собеседника, внесения корректировок в его образ мира. Мы можем наблюдать этот факт в процессе усвоения иностранного языка, когда осуществляется формирование нового образа мира, в котором образуются точки соприкосновения для взаимопонимания с носителями изучаемого языка. Наряду с личностно-смысловыми образованиями существует некая культурная общая компонента, их объединяющая и несущая единое значение для всех представителей определённой социальной группы. В данном контексте А. А. Леонтьев говорит о системе абстрактных моделей мира, общих для разных людей, и упоминает понятие профессионального образа мира, который должен сформироваться в процессе обучения специальности. Таким образом, процесс обучения иностранных учащихся русскому языку можно трактовать как процесс формирования у них инвариантного образа мира, соответствующего реалиям данного мира и служащего им ориентиром для эффективной деятельности в нём [6, с. 215]. Внешняя практическая деятельность и деятельность внутренняя связывают человека с окружающим

миром, вследствие отражающимся в его сознании; обе формы деятельности опосредствованы психическим отражением действительности и являются осмысленными и смыслообразующими процессами.

В психике образ формируется в процессе деятельности, и любая внешняя деятельность приводит к формированию её психического образа. У студента, изучающего русский язык как иностранный, уже сформирована картина мира на основе жизненного опыта, а освоение русского языка дополняет эту общую картину мира новыми понятийными представлениями, новыми способами выражения идей, новыми словесными образами [6, с. 108].

Таким образом, для методики преподавания русского языка как иностранного важную роль играет учёт специфических национальных особенностей учащихся. Учитываются следующие вопросы: склонность к языку, возраст обучающегося, эмоциональное состояние и отношение к изучаемому языку, социальные и личностные факторы, вопрос мотивации к изучению иностранного языка.

Два аспекта обучения русскому языку иностранным студентам сподвигло нас на объединение этой методики в одно целое. Преподаватели постановили, что получится добиться желаемого результата студентов – только в одном случае – когда будут соблюдаться все четкие правила и функции из каждого аспекта и будут подобраны в соотношении с возрастом и восприятием.

ЛИТЕРАТУРА

1. Белянин В.П. Введение в психолингвистику. – М. : ЧеРо, 1999. – 128 с.
2. Вагнер В.Н. Синтаксис русского языка как иностранного и его преподавание: Учебное пособие / В.Н. Вагнер. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 168 с. – (Русский язык как иностранный).
3. Валит ЕС. Культурологические концепты в рамках спецкурса для иностранных учащихся «Национальная картина мира и общечеловеческое мироведение» // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – 2013. – Серия «Филология». Том 20(59). № 2. – С. 93–98.
4. Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове). М., 1972.
5. Лapidус Б.А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе. М., 1986.
6. Леонтьев А.А. Культуры и языки народов России, стран СНГ и Балтии : Учебно-справочное пособие / А.А. Леонтьев. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 2004. – 312 с.
7. Морковкин В.В. Рассуждение о некоторых лингвистических категориях в прикладном аспекте // Русский язык за рубежом. 1979. № 6.
8. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М., 1989.
9. Щерб Л.В. «Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики». М. – Л. 1974.

НАПРЯМ 8. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Землянська Н. В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри англійської філології

*Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

THE DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN ENGLISH PHILOLOGY STUDENTS

The integration processes of Ukraine into the European and world educational space inevitably lead to a new vision of the main goal of learning foreign languages in higher educational institutions. It has become clear that it is necessary to change the status of discipline «Foreign Language» in terms of its cultural function. This shift is especially important when it comes to teaching philology students since a modern specialist must possess certain volume of not only linguistic, cultural and socio-cultural knowledge, but also the skills and abilities that allow them to adequately express themselves in situations of intercultural communication.

The analysis of scientific literature suggests that both Ukrainian and foreign scholars in the field of sociology, cultural studies, psychology, linguistics, philosophy and education show the increased interest in issues of intercultural communication. Different aspects of communicative competence and intercultural competence, as its integral part, are the subject of research of such scientists as B. Belyaev, B. Carabao, R. Brislin, D. Deardorff, M. Cortazzi, M. Guilherme and others.

Regarding the essence of the concept «intercultural competence» it should be noted that there are several approaches to its definition. Within the cognitive approach this concept is seen as cognitive knowledge embodied in behavioural skills. The purpose of the mentioned approach is to improve understanding and increase tolerance towards other cultures. Deardorff defines intercultural competence as «the ability to develop targeted knowledge, skills and attitudes that lead to visible behaviour and communication that are both effective and appropriate in intercultural interactions» [2, c. 55–56]. Guilherme, on the other hand, defines «intercultural communication» as the «ability to interact effectively with people from cultures that we recognise as different from our own» [3, c. 5–7]. Therefore, she equates intercultural communication with «effective interaction» in the sense of «accomplishing a negotiation between people, based on both culture-specific and culture-general features, that is, on the whole respectful of and favourable to each». Acquiring «intercultural competence» has nowadays become one of the main goals of foreign language instruction for more and more practitioners, since it goes beyond «communicative competence», the mere exchange of information, requiring the establishment and maintenance of

relationships [3, c. 12]. Intercultural competence also means the willingness and ability to take adequate decisions in everyday situations, reaching positive results, making the choice of appropriate behaviour, and especially importantly, maintaining individuality and developing capacity to self-understanding and identification.

Developing intercultural communication is considered a complex and difficult phenomenon because it explicitly or implicitly implies widening one's horizons and adopting a respectful and tolerant attitude towards otherness. This new conception of the «intercultural being» in an intercultural world has provided foreign language teaching with a new educational dimension because it not only implies learning a new linguistic system, but also accepting and valuing a different way of living and understanding life [1, c. 33–35]. It is only by knowing about and by striving to understand different peoples that our own cultural system and values can be appreciated in their relative and not in their absolute worth. In this sense, foreign language learning in context, that is to say, the connection between a linguistic code and its people, seems to be paramount.

Cross-cultural approach to teaching foreign language as a basic discipline within the curriculum for the English philology students foresees the acquisition of linguistic and sociocultural knowledge, formation in future linguists and translators communicative skills and abilities based on the rules and norms of verbal and non-verbal communication, traditional in the language community whose language is studied. What is more, culture should be understood widely: it is not only the language, national peculiarities, but also professional, age, gender, religious culture.

Therefore, the formation of intercultural communicative competence in students of English philology is of utmost importance and can be realized using the following principles. The principle of authenticity means the wide use of thematically organized authentic materials of socio-cultural linguistic nature. The topics discussed should cover all areas of communication (personal, public, educational). It goes without saying that attracting a large array of linguistic and cultural information activates cognitive activity in students and brings up observation skills. However, it is worth mentioning that the materials must be not only authentic, but also up-to-date and reflect the modern tendencies in society. It is also important to follow the principle of relevance. It means that not all the topics can be proposed to the students for discussion even if they are considered an integral part of the socio-cultural environment. If the students are made to read or talk about sensitive topics, it might discourage them from perceiving the material adequately. Of course, it is impossible to understand the cultural and national peculiarities without communicating with the representatives of this culture. Therefore, the principle of openness plays a significant role here. This principle implies the active utilizing of the Internet resources and services in order to create a platform for communication, exchange of ideas, working on the common projects. Another important principle of culturally oriented education is active participation of students in the learning process. It is necessary to provide students with the opportunity to express their thoughts and feelings on certain issues, encourage them to compare different social phenomena, discuss them through the prism of their own experience and national identity.

Implementation of culturally oriented training might have different forms and methods and the successful use of the above principles meets the ultimate goal of forming intercultural communicative competence in English philology students.

REFERENCES

1. Cortazzi M., Jin L. Culture in Second Language Teaching and Learning. Cambridge : Cambridge University Press. – 1999. – 219 p.
2. Guilherme M. Intercultural Competence. Routledge Encyclopaedia of Language Teaching and Learning. London : Routledge. – 2000. – 300 p.
3. Deardorff, D. 2008. Intercultural competence : A definition, model, and implications for education abroad. Stylus Publishing. – 2008. – 109 p.
4. Deardorff, D. The Handbook of Intercultural Competence. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications. – 2009. – 258 p.

Макадзеба М. Є.

студентка III курсу

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ТА СТАРШІЙ ШКОЛІ: ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Поглиблення міжнародних зв'язків України та її інтеграція до загальноєвропейських структур підвищує роль іноземної мови (ІМ) як важливого засобу міжкультурної комунікації. З розвитком євроінтеграційних процесів створюються умови для реалізації таких завдань, як: гуманізація освіти; адаптація особистості до життя у полікультурному просторі; виховання і розвиток людини, орієнтованої на співпрацю і взаємодію у полікультурному середовищі; гуманістичний розвитку особистості у контексті діалогу культур.

Одним із важливих завдань вивчення ІМ у середній та старшій школі сьогодні є лінгвокраїнознавчі знання. В їх основу покладено не лише норми національних культур та традицій, але й фонові знання, загальнокультурні цінності. Однак зміст сучасних навчальних програм з ІМ у середній та старшій школі не достатньо забезпечує можливість для розвитку у майбутніх фахівців лінгвокраїнознавчої компетенції. При вивченні їх необхідно формувати у школярів високий рівень комунікативної компетенції.

Країнознавчі фонові знання (за визначенням Є. М. Верещагіна й В. Г. Костомарова) – це «знання, які наявні у свідомості людини, а також тієї спільноти людей, до якої певний індивід належить» [1, с. 57]. Лінгвокраїнознавство як аспект викладання іноземних мов та галузь лінгвістики має свій власний матеріал.

Однією з центральних категорій лінгвокраїнознавчого матеріалу є фонові знання – знання про навколишній світ, якими володіє середньостатистичний носій мови та культури.

Саме завдяки фоновим знанням реалізується культурноносна (кумулятивна, нагромаджувальна) цінність мови. Це усвідомлювали багато вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, К. Д. Ушинський писав: «У мові одухотворяється весь народ і уся його батьківщина; у ній перетворюються творчою силою народного духу в думку та звук небо батьківщини, її повітря, фізичні явища, її клімат, поля, гори й долини, її ліси та ріки, її бурі та грози. Але у світлих, прозорих глибинах народної мови відображається не лише одна природа рідної батьківщини, але й уся історія духовного життя народу» [3, с. 8].

Одночасне вивчення мови та культури не випадкове. Саме такий підхід дає змогу вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами. Вони постають не тільки як засіб комунікації, але й як спосіб ознайомлення з новою дійсністю.

Вивчення іноземної мови на основі аналізу культурних надбань конкретної країни дуже важливе, оскільки це поєднання дозволяє школярам активніше засвоювати специфіку мовних явищ і безпосередньо оволодівати знаннями про традиції і сьогодення країни, мову якої він вивчає. Як зауважує методист Н. А. Саланович, такий підхід у навчанні іноземної мови не лише забезпечує більш ефективне вирішення практичних, загальноосвітніх, розвивальних і виховних завдань, а й уможливорює подальшу підтримку мотивації навчання [2, с. 2].

Лінгвокраїнознавча компетенція виконує ряд різноманітних функцій. Вона забезпечує повніше засвоєння національної та іншомовної культури та розвиває іншомовні комунікативні навички і вміння. Крім того, вона розширює загальний кругозір, формує більш зріле світобачення, орієнтоване на сучасний полікультурний простір та підвищує інтерес у процесі вивчення ІМ. Вивчення саме лінгвокраїнознавчої компетенції стає стимулом до самостійної роботи над мовою.

Лінгвокраїнознавство вивчає слово як культурно-історичне явище, як образ, який включає в себе різні асоціації, передусім ті, що ґрунтуються на національній культурі і є властивими для усіх носіїв цієї культури та мови.

Лексичний фон може не усвідомлюватися носієм мови, але набуває великого значення під час міжкультурного спілкування. Тому при вивченні мови необхідно опанувати не тільки слова, але й лексичний фон мови, інакше відбувається перенесення понять однієї мови на поняття іншої, тобто відбувається лінгвокраїнознавча інтерференція.

Досягнення певного рівня сформованості лінгвокраїнознавчої компетенції, як кінцевого результату полікультурної освіти і виховання, передбачає не тільки оволодіння іншомовним фонетичним, лексичним, граматичними матеріалом, скільки засвоєння елементів іншомовної культури народу, мову якого вивчають.

Варто зазначити, що вивчення лінгвокраїнознавчих тем сприятиме залученню до діалогу культур; оволодінню знаннями про культуру, історію, географію та традиції країни, мову якої вивчають; порівнянню мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку можна сприймати дійсність; порівнянню явищ рідної мови (культури) з іноземними; умінню вчитися самостійно (працювати зі слов-

ником, підручником, довідковою літературою); вмінню долати комунікативні бар'єри та негативні етнокультурні стереотипи у процесі вивчення ІМ, що дасть змогу педагогові достатньо реалізувати свою культурно свідому роль у побудові навчально-виховного процесу.

Отже, лінгвокраїнознавчий аспект у процесі організації навчання вчителя дає змогу не тільки глибше простежити національну специфіку мови, але й здобути ґрунтовні та всебічні знання про країну, мову якої вивчають. Лінгвокраїнознавча інформація сприятиме розвитку та формуванню лінгвокраїнознавчих знань, які необхідні під час вивчення ІМ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М. Язык и культура : Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – Москва, 1983. – 256 с. – (3-е изд. перераб. и доп.).

2. Саланович М.А. Лингвоведческий подход как средство повышения мотивации при обучении иностранным языкам в старших классах средней школы : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 06.00.01. «канд. пед. Наук» / Саланович М.А. – Москва, 1995. – 18 с.

3. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения / К.Д. Ушинский. – Москва, 1945.

Субота Е. В.

кандидат культурологии,

старший преподаватель кафедры телевидения

Харьковская государственная академия культуры

г. Харьков, Украина

НЕВЕРБАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В АРАБСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Исследования в сфере невербальной коммуникации весьма актуальны в современных условиях. Благодаря своим социальным функциям невербальное общение продолжает привлекать внимание лингвистов. Начиная со второй половины XX в. параллельно с научным интересом к этой проблематике исследуются взаимодействия и культурные отношения между различными народами, изучаются мотивы коммуникативных действий и их зависимость от способности участников коммуникации понимать друг друга.

Профессиональный интерес к исследованию невербальных аспектов коммуникации, начали проявлять зарубежные ученые только с начала 60-х годов (А. А. Бодалев, Д. Моррис, А. Пиз, Ю. Фаст, Э. Холл и др.). Серьезным исследованием невербальной коммуникации занялся американский ученый Альберт Меграбян, который объединил результаты исследований и получил

соотношение 7:38:55, известно под правилом «3 Vs»: словесный, вокальный и визуальный, где язык тела составляет 55%, т.е. передача информации происходит за счет невербальных средств [1].

Проблема невербальной коммуникации привлекает особое внимание современных ученых-психологов, так как выделение общих элементов, компонентов невербального поведения, определение его функций позволяют создать культурно-специфическую типологию невербального поведения [2]. Психологи считают, что чтение невербальных сигналов является важнейшим условием эффективного общения. Невербальная коммуникация в последнее время привлекает внимание и лингвистов, таких как В. В. Ганина (устанавливаются сходства и различия невербальных компонентов коммуникации, отражающих эмоциональные реакции человека, в фемининных и маскулинных коммуникативных актах), И. А. Голованова (используются в процессе коммуникации невербальные знаки, влияющие на особые характеристики человека как представителя определенного этнокультурного сообщества), И. Н. Горелов (обсуждаются различные аспекты проблемы внутренней речи, приводится ряд экспериментальных данных относительно невербальных компонентов коммуникации), Г. В. Колшанский (изучаются проблемы использования неязыковых средств в речевой коммуникации), В. П. Морозов (исследуются способности человека к подсознательному восприятию невербальных характеристик инвертированной речи) и др. Наряду с этим, концепция невербальной коммуникации требует дальнейшего рассмотрения, поскольку крайне мало работ посвящено невербальному поведению иностранных студентов, приезжающих в Украину из арабских стран. В данной работе мы попытаемся существенно восполнить этот пробел, что и обуславливает актуальность нашего исследования. Целью нашего исследования является изучение невербального поведения арабских студентов, обоснованное их индивидуальными особенностями и межличностными взаимодействиями.

К средствам невербальной коммуникации относят жесты, мимику, знаки, язык тела, которые осуществляют обмен значимой информацией, не выраженной словами, несут важную смысловую нагрузку в межличностном общении. И вербальная, и невербальная коммуникации содержат определенные модели поведения, различия, существующие в культурах разных народов. Термин «коммуникация» латинского происхождения и переводится на русский язык как «делаю общим», «связываю», «общаюсь» [3, с. 168–169]. Понятие «коммуникация» рассматриваем с позиции социальной коммуникация как многообразные связи и отношения, возникающие в коммуникативных процессах современного общества. В нашем исследовании мы сосредоточим наше внимание на жестах и языке тела, которые являются мощным инструментом социального взаимодействия и находятся под влиянием разных культур.

Изучение жестов, которые сопровождаются выразительными движениями в общении, составляет основную часть науки о бессловесном языке. Как правило, жесты сопровождают и дополняют словесные высказывания, но не заменяют их. Мы встречаемся с нашими студентами почти каждый день, беседуем с

ними, и в конечном итоге видим, как они подкрепляют свою речь жестами. Жесты рук, прикосновение и зрительный контакт (или их отсутствие) – это лишь некоторые из аспектов невербальной коммуникации, которые могут существенно различаться в зависимости от культурного фона. Невербальные коммуникации включают в себя выражения лица, тон и высоту голоса, жесты, отображаемые с помощью языка тела (кинесика) и физическое расстояние между коммуникаторами (проксемика). Сначала это может выглядеть неуклюже, но истина в том, что благодаря знаниям о языке тела все становится понятно без слов.

Цель настоящей работы заключается в изучении и описании невербального общения в арабской культуре и направлена на пополнение знаний, полученных в процессе межкультурной коммуникации с иностранными студентами. При этом учитываем, что коммуникационное взаимодействие в разных культурах не всегда совпадает ни по содержанию, ни по жестам, что может привести к серьезным недоразумениям. В основе невербальной коммуникации лежат общие ценности: убеждения и взгляды, в связи с этим было бы полезно рассмотреть, как эта знаковая система взаимосвязана с культурой поведения иностранных студентов.

Определение «невербальная коммуникация» включает в себя те невербальные компоненты коммуникации, которые находятся под влиянием обоих партнеров общения: 1) передающего информацию (коммуникатор), его использование окружающей обстановки и 2) получающего сообщение (реципиент), которое имеет потенциальную значимость для слушателя. В нашем исследовании мы использовали методы наблюдения, беседы с целью получения данных о поведении субъекта в конкретной ситуации общения. Невербальное общение в основном – это отправка и получение сообщений различными способами без использования вербальных кодов (слов). Оно может быть, как намеренным, так и умышленным, но большинство говорящих/слушающих этого не осознают. Очень часто невербальная передача происходит одновременно с вербальной и может усиливать или изменять смысл слов. Например, ученые недавно установили, что когда вас что-то заинтересовывает, то у вас расширяются зрачки. О реакции зрачков в арабском мире знают уже много лет. Приведем некоторые примеры невербальной коммуникации свойственные арабской культуре:

- Прикоснуться правыми кончиками пальцев ко лбу, склонив слегка голову – означает «уважение».
- Поддерживать подбородок с правой стороны большим пальцем – является признаком «мудрости и зрелости».
- Соединить пальцы в форме груши, кончик направлен вверх примерно на уровне талии, при этом рука перемещается немного вверх и вниз – этот жест понимается как сигнал «немного подождать» или «быть осторожным».
- Ударить ладонью по одной стороне лица, голова слегка откинута назад, глаза широко открыты – обычно понимается как выражение «удивления».
- Покусывание правого указательного пальца – может выражать «угрозу» или «сожаление».

- В западной культуре знак «ОК» обозначает положительный жест. Однако в арабском мире, если этот жест адресовать другому человеку – он символизирует признак «дурного глаза».

- Прикоснуться носами друг к другу три раза при приветствии, у бедуинов он обозначает «дружбу» и «уважение».

- Быстрое движение головы вверх, которое сопровождается щелчком языка – ассоциируется с «нет», «возможно» или «то, что вы говорите – неправда».

- Похлопать правой рукой по плечу другого человека – «примирительный жест».

- Если араб потирает мочку уха кончиками указательного и большого пальца правой руки, он как бы спрашивает: «Вы хотите, чтобы я ответил на ваш вопрос?».

- Арабы обычно целуют друг друга, прикасаясь щекой к щеке – это нормальный жест невербального приветствия среди друзей одного и того же пола. Некоторые мужчины при встрече приветствуют друг друга тройным поцелуем в щеку – в левую, в правую и опять в левую. Арабские мужчины и женщины, как правило, в общественных местах поддерживают дистанцию и не проявляют привязанность. Тем не менее, стиль приветствия и общения варьируется от одной арабской страны в другую.

Итак, важным аспектом приветствия в арабской культуре являются поцелуи, и они довольно сильно отличаются от того, как их используют на Западе. Поцелуй используется и как часть приветствия, и как признак дружелюбия. На основании вышеизложенного, и для понимания прагматичной роли, которую выполняют жесты рук в коммуникации, приведем одну арабскую пословицу: «Если связать руки араба во время разговора, это все равно, что завязать ему язык». Таким образом, чтобы стать эффективным коммуникатором на иностранном языке, нужно уметь не только правильно жестикулировать, но распознавать и понимать значение жестов во время разговора.

Результаты этого исследования показали, что правильное восприятие психологии жестов обогащает знания об арабской культуре, расширяет понимание коммуникативных связей между людьми, способы поведения и развивает уважение к другим культурам. Таким образом, связь между людьми разных культур достаточно сложна и иногда может привести к путанице. На основании результатов, мы пришли к выводу, что нужно быть осторожными в использовании жестов и языка тела! Перспективой дальнейших исследований является использование этих результатов при анализе, рассмотрении и расшифровке примеров невербальной коммуникации и в других культурах.

ЛИТЕРАТУРА

1. Mehrabian A. Nonverbal communication / A. Mehrabian. – Chicago, IL : Aldine’Atherton, 1972. – 226 p.

2. Лабунская В.А. Невербальное поведение : структура и функции / В.А. Лабунская // Социальная психология : Хрестоматия : Учебное пособие для студентов вузов. – М : Аспект Пресс, 2003. – 471 с.

З. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

Юніна О. Є.

викладач кафедри англійської філології

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тісний зв'язок і взаємозалежність навчання іноземних мов і міжкультурної комунікації очевидний. Міжкультурна комунікація – це особлива щабель комунікації культурної. Спільність з нею проявляється в наявності культурологічних елементів в матеріальній формі. Міжкультурна комунікація – це потужний інструмент, що вимагає спеціальних знань і вмінь.

Основне завдання навчання іноземних мов в Україні в теперішній час – це навчання мови як реального та повноцінного засобу спілкування. Головна відповідь на питання про рішення актуального завдання навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорять на цих мовах.

Роботи В. Г. Костомарова, А. М. Алексюк, І. А. Зязюна, Л. П. Пуховської, В. С. Болгаріної, В. С. Лутай, Н. Ф. Бориско, С. У. Гончаренко, Е. М. Верещагіна, І. А. Зимньої, В. Краєвського, Р. П. Мільруд, Ю. Ніколаєвої, Г. В. Онкович, Н. К. Скляренко, І. Ю. Пассова та інших засвідчують необхідність оволодіння основами міжкультурної комунікації та орієнтування на досягнення взаємоузгоджених дій з носієм цієї культури.

Вивчення іноземних мов та їх використання як засобу міжнародного спілкування сьогодні неможливо без різнобічного та фундаментального знання культури носіїв цих мов, їхнього національного характеру, менталітету, способу життя, традицій, звичаїв тощо. Тільки поєднання цих двох видів знання – мови і культури – забезпечує ефективне та плідне спілкування [2, с. 95].

Міжкультурна комунікація та навчання іноземних мов – це дві тісно пов'язані між собою дисципліни. Навчання іноземних мов передбачає не тільки пояснення граматики, лексики і фонетики, але і входження в іншомовну культуру.

Вивчення культури носіїв мови має буди направлено на те, щоб допомогти зрозуміти особливості вживання одиниць мови й мовлення, їх додаткові смислові навантаження, політичні, культурні, історичні конотації. Особлива увага повинна приділятися реаліям [1, с. 261]. Саме тому вивчення іноземної мови передбачає

засвоєння не тільки плану вираження деякого мовного явища, але й плану його змісту, тобто навчання учнів понять про нові предмети і явища, які не мають аналогів ні в їхній рідній культурі, ні в їхній рідній мові. Для цього у викладання мови необхідно включати елементи країнознавства – це створює синтетичний вид викладацької роботи, названий лінгвокраїнознавчим викладанням.

У самому понятті міжкультурної комунікації закладена рівноправна культурна взаємодія представників різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їхньої самобутності та своєрідності, що призводить до необхідності виявлення загальнолюдської культури, яка базується на основі порівняння іншомовної та власної культур [3]. Заняття з іноземної мови має сприяти розвитку компетенції, яка дозволила б співвіднести іноземну мову і норми іноземної культури, тобто культури країни мови, що вивчається, яка привела б до взаєморозуміння за допомогою розуміння іншої культури, зробила б можливим для учнів міжкультурне спілкування без страху перед відмінностями між культурними звичками, традиціями, умовностями, нормами.

Інтерес для викладачів іноземних мов становить розширення уявлень в галузі міжкультурного діалогу, формування, функціонування та трансляція системи цінностей, діалектика процесу самоідентифікації української культури в діалозі з іноземними, специфіка сприйняття своїх і чужих цінностей, національне, як дискурсивне, збереження своїх цінностей. Все це вимагає осмислення.

Роль вивчення іноземної мови розглядається як засіб не стільки для роботи, взаємодії з людьми, для життя в спільноті, в суспільстві, умінні брати участь в міжкультурній комунікації, але й для розуміння своєї соціальної ідентичності, розвитку власного інтелекту.

Для того, щоб навчити іноземної мови як засобу спілкування, потрібно створювати ситуації реального спілкування. Це можна зробити за допомогою проведення дискусій на уроках з іноземної мови із залученням іноземних фахівців і без нього, реферування і обговорення іноземної художньої та наукової літератури, викладання окремих предметів іноземною мовою, участі учнів у міжнародних олімпіадах.

Міжкультурна комунікація – це складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між рівноправними партнерами, що породжується потребами спільного взаєморозуміння і приводить до співпраці партнерів. Готовність до ефективної міжкультурної комунікації є сьогодні необхідною професійною якістю фахівця, що забезпечує йому встановлення паритетного співробітництва та конструктивне вирішення проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башурова О.И. Путь к эффективной межкультурной коммуникации / О.И. Башурова // Наука и образование в условиях социально-экономической трансформации общества : материалы VIII Междунар. -науч.-метод. конф., Витебск, 19–20 мая 2005 г. : в 2ч. / Институт современных знаний ; редкол. : Д.Р. Амирханов и др. – Минск, 2005. – Ч. 2. – С. 260–262.
2. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации : учебное пособие / А.П. Садохин. – М. : КИОРУС, 2014. – 254 с.

3. Сайтимова Т.Н. Роль межкультурной коммуникации в процессе преподавания иностранных языков на современном этапе. // Концепт. – 2014. – Спецвыпуск 08. – ART 14603. – 0,36 п. л. – URL:<http://ekoncept.ru/2014/14603.htm>. – Гос. рег. Эл № ФС 77- 49965. – ISSN 2304-120X.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Міжнародна науково-практична
конференція

«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ»

22-23 квітня 2016 р.
м. Одеса

Видавець – Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»
Адреса для кореспонденції: 65001, м. Одеса, а/с 332
Електронна пошта: nauka@fcenter.org.ua
Сторінка: www.fcenter.org.ua, Т: 099 415 08 03
Підписано до друку 25.04.2016 р. Здано до друку 26.04.2016 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк лазерний. Ум.-друк. арк. 7,44.
Тираж 50 прим. Зам. № 2604-16.